

Nicolae DABIJA

TEMA PENTRU ACASĂ

-ROMAN-

CHIȘINĂU - 2012

Cuvânt

În vara anului 2007 am murit. Era luna când îplineam 59 de ani. Căzusem de pe o stâncă din preajma mănăstirii Țipova de lângă râul Nistru. Și atunci, în acele clipe dintre viață și moarte, iar mai exact, dintre moarte și viață, mi s-a arătat această carte: mai întâi am văzut-o – toată! – în câteva fracțiuni de secundă, apoi, pe măsură ce trecea timp, aceasta mi se dezvăluia filă cu filă, frază cu frază, cuvânt cu cuvânt, în toată dimensiunea ei.

În acele clipe de la fundul prăpastiei am văzut, ca în lumina unui reflector, niște bărbați, femei și copii adunați în preajma mea, ca să mă încurajeze, ca să mă susțină, ca să-mi întindă mâna și să mă ridice din bezna în care mă prăbușisem: erau ființe necunoscute, care au revenit ulterior, la fel de vag, și-n sala de operații, și pe pat de convalescență, să-mi povestească, dar nu în cuvinte, ci mai degrabă cu ajutorul unor imagini, narațiunea care urmează.

Ea mi s-a arătat într-un fel ca o amintire din viața altcuiva, ca o dezvoltare a unor evenimente ce au avut loc cu mult înainte de nașterea mea, ca o răzbunare, ca o îndeplinire a unor obligații.

Scrierea cărții le-o datorez acelor necunoscuți care m-au readus la viață.

Ea este a lor.

Eu n-am făcut decât să aștern pe file ceea ce mi-au relatat ei.

Autorul

*Se dedică intelectualității basarabene
din toate timpurile*

Orfelinatul

*„Vântul suflă încotro vrea să-i auzi vuietul;
dar nu știi de unde vine, nici încotro merge.”*

Evanghelia după Ioan

Și era miercuri și ploua.

Atinse, ácele brazilor se risipeau în toate părțile. Firele grele de apă pisau iarba ca s-o bage înapoi în pământ.

Era o perdea de ploaie, cu franjuri lungi, boțită la atingerea ei cu pământul.

Deși era amiază, se făcuse dintr-odată întuneric.

Îmi place cum cerne în Siberia.

După ce am spălat podelele clasei noastre, fiind de planton în acea zi, m-am așezat cât mai comod pe pervaz să pot asculta ploaia cum bate toba în acoperiș ca o chemare la luptă și să urmăresc de sus, de la etaj, cum stropii răpăie grăbiți prin ograda orfelinatului nostru cu pași de soldați porniți la atac.

Atunci l-am văzut pentru prima dată pe acel bărbat ciudat, îmbrăcat într-un treci subțire și cu un fes de lână tras pe cap, ieșind din școala noastră; m-a mirat faptul că nu se grăbea nicăieri: s-a oprit în mijlocul curții, ca și când n-ar fi turnat de sus cu găleata, pe urmă a privit lung înapoi, probabil m-a zărit și pe mine urmărindu-l prin geamul clasei, a pornit iar, apoi s-a oprit din nou, ieșind într-un târziu pe poarta școlii, ca să dispară în ploaie...

Acel necunoscut avea să revină și a doua, și a treia, și a patra zi.

Nu știa nimeni nici cine e, nici ce caută la orfelinatul nostru.

Aici, la Nadrecinoe, atunci când împlinisem vârsta de 12 ani, mi-am aflat pentru prima dată numele meu cel adevărat.

Mă numisem până atunci Ivan Ivanov-15, ca și cum aș fi fost o adresă, și nu o persoană.

De ce 15? Toți copiii de la Nadrecinoe, la sugestia unui șef de departe, purtau unul și același nume: Ivan Ivanov. Dar profesorii noștri, ca să ne deosebească, ne adăugaseră și câte un număr: Ivanov I.-1, Ivanov I.- 2...

Și așa până la 300. Atâția copii eram la Nadrecinoe.

Ni se spunea „copiii lui Stalin”. Știam că părintele nostru ne iubește nespun și că nu ne-a vizitat niciodată numai din motiv că dânsul conduce o țară prea mare și nu-i mai rămâne timp și pentru noi, băieții lui. Îl așteptam însă în fiecare zi, nădăjduind că odată și odată va trece, cu cadouri sau fără, și pe la Nadrecinoe.

Orfelinatul nostru urma să ne învețe să muncim, dar în primul rând – să-l iubim pe tovarășul Stalin.

Portretul lui – un bărbat mustăcios, cu luleaua într-o mână și cu fermitate în priviri – era agățat în fiecare clasă, în dormitoarele noastre, în cantină – pretutindeni.

Pentru el era gata să-și dea viața fiecare dintre noi, pentru el și pentru Liubov' Herbertovna Valeva, directoarea orfelinatului nostru, chiar dacă dânsa ne bătea crunt aproape săptămânal, dar tocmai ea – și acest lucru îl cunoșteam cu toții – avea cea mai mare grijă de noi ca să ne creștem mușchii pentru Patrie și să mâncăm de trei ori pe zi.

Nu ne supăram pentru că știam că vina era numai a noastră, care nu eram chiar așa cum ne dorea ea: disciplinați, să vorbim numai când suntem întrebați, să mergem în pas cadențat prin curtea orfelinatului sau în drum spre școală și înapoi...

Dar, de fapt, la Nadrecinoe ne băteau toți: profesorii, paznicii, bucătăresele, cei mai mari elevi ne băteau pe noi cei mai mici, iar noi, la rândul nostru – pe cei și mai mici.

Răbdam cu stoicism bătaia, pentru că ne pregăteam de război.

Așa ne spuneau educatorii noștri, că vine războiul, iar noi urma să-l câștigăm. Pentru asta însă trebuia să fim rezistenți, să putem răbda orice durere, orice lipsuri, orice înjosire.

Visam cu toții acel război, ca să ne putem da viața pentru Iosif Vissarionovici Stalin, care la fiecare sărbătoare ne transmitea prin profesori salutul lui, eram gata să ne aruncăm, pentru el, cu piepturile peste ambrazurile dușmane, precum Aleksandr Matrosov, trecut și dânsul printr-un orfelinat ca al nostru; sau să ne dăm foc în pulberăriile vrăjmașilor, precum partizanul Aleksei Lioha, crescut și el fără părinți.

Noi creșteam, iar războiul, spre decepția noastră, nu mai începea.

Și viețile noastre nu aveau, astfel, nicio șansă să capete vreodată sensul major pe care ni-l doreau profesorii și pe care îl visam și noi.

În școala noastră, unde puteai să supraviețuiești doar umilindu-l pe cel mai mic, mă mândream cu faptul că eu nu plâng niciodată. Oricât ar fi fost durerea de mare, pe mine, spre deosebire de alți „plângăreți”, nu m-a văzut nimeni slobozind o lacrimă.

Prima dată am plâns când a murit tovarășul Stalin. Care nu reușise, cât a fost viu, să ne viziteze. A plâns școala întregă, de la mic la mare, de răsunase toată taigaua de suspinele noastre câteva zile în șir, știind că rămăseserăm cu toții orfani.

Din ziua aceea profesorii deveniseră apatici, parcă viața lor brusc fusese lipsită de orice conținut, nu mai insistau să mergem în pas de defilare la cantină și la ore, paznicii coborâseră pe pământ din turnul lor de lemn, porțile se deschiseseră larg, nu mai eram certați când dispăream în taiga sau ne scăldam în lacurile reci ca gheața, iar după lecții și în zilele de duminică eram lăsați de capul nostru.

În deosebi zilele de duminică se scurgeau cel mai vesel. Fiecare elev în această zi era preocupat de câte ceva: trecea, făcându-și vânt și sărind de pe-un sloi de gheață pe altul, râul Kolâma până pe celălalt mal sau înșira pe acoperișurile atelierelor lațuri cu momeli pentru ciori, pe care le jumulea și le frigea la foc. Carnea acestora, după o săptămână de terci lipsit de orice gust, li se părea nespus de delicioasă. Ne adunam cu toți în jurul acelor focuri: cei mari mănâncă, iar cei mici stau ciucure în jur, poate le pică și lor ceva. Așa e legea vieții: la anul alții vor fi mai mari și vor mânca, și alți pici vor sta ciotcă în preajma acestora, urmând să rabde, ca să crească și dâșii mari.

Orfelinatul era casa noastră părintească.

Mă născusem acolo, crescusem acolo, nu cunoșteam pe nimeni altcineva decât pe femeile și bărbații de la Nadrecinoe, pe care noi îi iubeam și cărora le spuneam, delaolaltă, „mamă” și „tată”.

Educatorii și profesorii noștri, care intrau până la moartea lui Iosif Vissarionovici la lecții cu pistolul la brâu, fără să știm de ce, ca și supraveghetorii, care urcau și ei înarmați cu carabine în turnul de pază, pentru ca să ne întoarcă atunci când ne îndreptam către pădurile de alături pline cu urși și bandiți evadați din închisorile din jur sau când ne duceam la râu să prindem pești și să prăjim broaște ori să vânăm bufnițe pe lumină, erau aspri cu noi, pentru că ne iubeau.

Până la 12 ani crezusem, ca și ceilalți colegi ai mei, că lumea toată seamănă cu internatul nostru: înconjurat cu ziduri înalte, deasupra cărora era înșirată sârma ghimpată prin care trecea curent electric, cu geamuri zăbrelete, cu uși metalice care seara erau zăvorâte și încuiate pe din afară, cu încăierări pe dinăuntru – „cine-i mai tare, acela dictează!” –, cu pat de fier, cu o noptieră la doi, cu un șifonier lung de lemn putred, cu un prosop comun pentru cei care nu vor să se șteargă cu mâneca, dar – fiecare cu lingura și strachina lui. Toți aveam nu doar nume la fel, ci și haine la fel, bocanci – la fel, tunsoare – la fel.

Mai credeam că ea, lumea de dincolo de ziduri, se duce la muncă și se întoarce în pas cadențat, așa cum mergeam noi la cantină și la culcare, că și ea cântă cu ură, ca și noi, cântece fără sens.

Ieșeam aliniați în curte, plecam încolonați în excursii, iar a fi singur, a sta singur, a rămâne de unul singur trecea drept insolență, era ca o sfidare a colectivității. Chiar atunci când făceam o ispravă rea, dacă la ea participam cu toții – o dată am spânzurat un câine bălos, altă dată am omorât cu bâtele un urs după ce-i descoperise careva bârlogul unde hiberna –, nu eram pedepsiți. Dar când făceam o faptă bună de unul singur – ca Roșcatul, cum îl porecleam pe un coleg din clasele mari, care a salvat de la înec o fată, a cărei luntre se răsturnase în Kolâma –, eram sancționați aspru. Asta pentru a nu stimula egoismul din noi. Nimeni nu avea dreptul vreodată să rămână de unul singur – în clasă, în curtea școlii, în dormitor. „Omul nu poate exista decât împreună cu alții, numai atunci el este el”, ne spunea Liubov' Herbertovna.

Cei mai demni de dispreț, ne spuneau educatorii, erau acei care gândesc **ceva**, acest **ceva** fiind sinonim cu prostiile, cu anticiparea unor depravări ulterioare: „Nu veți putea fugi nicăieri de societate”. Acest din urmă cuvânt însemnând colectivitatea noastră, familia noastră, orfelinatul nostru.

Iar eu eram demn de disprețul pedagogilor și al colegilor: mie îmi plăcea să fiu singur. Învătasem să fiu singur aproape în orice împrejurare. Și la lecții, și la antrenamentele sportive, chiar și în toiul jocurilor noastre – eram cu gândul aiurea. Descoperisem că asta, dacă nu mă făcea fericit, mă ferea să fiu nefericit.

Mă ascundeam câteodată în podul școlii sau, când era timp însorit, mă aburcam pe acoperișul plat al unuia dintre atelierele noastre, ca să pot fi eu și cu gândurile mele. La ce mă gândeam? La multe: la viitor, la taiga, la colegi, la nimic. Da, da! Aveam satisfacție și să stau fără să mă gândesc la ceva anume.

O altă cerință a pedagogilor noștri era că nimeni nu avea dreptul să aibă vreo taină în afara colectivului.

Iar eu aveam una...

Împlinisem trei sau patru ani când am observat pe partea interioară a brațului drept un tatuaj. Oricât m-aș fi străduit să-l spăl, să-l rod până la sânge, să-l fac să dispară, acesta nu se lua.

Instinctiv, poate și pentru că am observat că nimeni dintre colegii mei nu avea un desen asemănător, m-am străduit mereu să-l feresc, să-l ascund de alți ochi.

Când ne duceam încolonați la baie, când participam la competiții sportive, când munceam verile în atelierul nostru, când ni se schimbau rufe de pe noi, mă străduiam să țin partea de jos a brațului cât mai lipită de corp, ca nimeni să nu-l observe. Era un rebus, o criptogramă, erau niște hieroglife?!, nu pricepeam. Abia când am învățat să citesc, am putut desluși că erau niște litere care alcătuiau împreună un cuvânt: MIRCEA. Ce însemna acesta, nu știam, dar nici nu aveam de cine să întreb. Nu cunoșteam, de asemenea, dacă mă născusem cu el sau mi-l scrijelise în carne cineva. Era un scris cu o cerneală vârată adânc în piele. Nu știam cine l-a făcut, de ce? când? cum? Aceste întrebări mi le pusesem nu o dată.

Era un semn pe care o vreme îl urăsem, pentru că-mi „mutilase” mâna, făcându-mă să mă deosebesc de restul colectivului și pe care îl tratasem în sinea mea ca pe-o infirmitate, apoi mă obișnuisem cu el și începuse chiar să-mi placă faptul că aveam o taină care e numai a mea.

Peste o zi după ploaia siberiană, mă aflam pe coridoarele școlii, când l-am văzut a doua oară pe acel bărbat ciudat, care nu semăna cu noi, ieșind din cabinetul directoarei noastre. Era trist, tras la față, slăbit, cărunt și cu priviri calde, care emanau multă bunătate și omenie. Ca și ale tovarășului Stalin.

L-am văzut și a treia zi. Directoarea l-a întâmpinat în prag și i-a strigat de față cu toți copiii: „Nu e la noi cel pe care-l căutați?”. „E la dumneavoastră”, rostise cu voce înlăcrimată

necunoscutul. „Știi că e la dumneavoastră. Trebuie să fie aici.” „V-am spus că nu e.” „E posibil să poarte alt nume.” „Duceți-vă la Moscova, poate acolo vă vor spune ceva”, făcu pe un ton împăciuitoare Liubov' Herbertovna.

Noi alergam în jurul lor, trăgeam cu urechea curioși la cele pe care le vorbeau și-l urmăream cu coada ochiului pe necunoscutul care refuza să părăsească curtea orfelinatului nostru.

A ieșit dincolo de garduri și a rămas să aștepte lângă poartă până s-a făcut noapte. Se uita atent la chipul fiecărui elev, parcă ar fi căutat ceva, pe cineva.

A revenit și în ziua următoare...

Noi ne feream de el și ne prefăceam că nu ne deranjează. Pe urmă prezența lui a început să ne irite. Într-un fel, bănuiesc, ne și temeam de el. Mai ales după ce Isidor Isidorovici de la gardă ne-a spus că s-ar putea să fie vreun nebun fugit de la ospiciul din Magadan sau vreun spion american, care caută secrete militare în școala noastră.

Trecuse aproape o săptămână și străinul nu pleca.

Stătea acolo la poartă, de serviciu, parcă era paznicul turnului din Pisa și-l supraveghea să nu se răstoarne.

Ne obișnuiserăm într-atât să-l vedem în fiecare dimineață la poarta școlii, să ne arunce mingile de cârpe care zburau peste gard înapoi, să-i îmbuneze pe paznici cu rădăcini dulci culese în crângurile din preajmă, să umble ca un strigoi printre noi, încât aproape că nu-l mai observam.

Jucam de față cu el jocurile noastre preferate, cele în care să se moară și de-a adevăratelea: de-a sclavii, de-a bandiții, de-a ridicatul sacilor plini cu cărbune cu dinții, precum și jocul nostru din duminici: săritul de pe acoperișurile celor două blocuri cu trei etaje ale școlii, de pe unul pe celălalt, distanța dintre ele, măsurată nu o dată de băieții mai mari, fiind exact de 3 metri și 20 de centimetri.

Duminicile, când rămâneam, de regulă, doar cu paznicii, care, amețiți de alcool, închideau ochii la toate năzbâtiile noastre, ba mai mult, cu anumite îndemnuri și comentarii, le încurajau, ne amuzam cu „jocul de duminică” pe care îl inventaseră cei din clasele superioare. Aceștia erau și cei mai duri dintre noi – pentru asta fiind și cei mai iubiți. De ei se temeau și profesorii. Născociseră acest giumbușluc „pentru depistarea fricoșilor”. Cel ales de ei urma să-și facă vânt și să sară cu ochii închiși de pe un bloc al școlii pe celălalt. Cine deschidea ochii în timpul saltului era pedepsit: lua câte un bobârnac de la toată băiețimea.

Jocul continua de câteva săptămâni.

Trecuse prin încercare aproape toată clasa noastră.

În acea duminică veni și rândul meu.

Folosindu-mă de scara laterală, am urcat pe acoperișul plat, mi-am făcut vânt ca să ajung pe celălalt acoperiș, dar în zbor, involuntar, am deschis ochii. Lucru care a fost văzut imediat de arbitrii de jos: cei aproape 300 de colegi, care au huiduit solidar. Cu atât mai mult cu cât, atunci când a fost să aterizez, avântul n-a mai fost suficient de puternic și aproape că m-am prăbușit în golul dintre cele două blocuri, noroc că reușisem să mă agăț cu vârful degetelor sau, mai degrabă, cu unghiile, de cornișă, bălăbănindu-mă o vreme, spre distracția ortacilor mei, deasupra lor, la o înălțime de peste zece metri.

Eram gata să cad dintr-o clipă în alta. Dar nu mi-a întins nimeni, dintre cei de pe acoperiș, mâna.

Asta e și una dintre condițiile jocurilor noastre: urmează să te descurci singur, orice ți s-ar întâmpla, ca un adevărat partizan.

Paznicii se distrau pe seama neputinței mele ca de-o șotie: „Copiii dracului!” Necunoscutul urmărea și el de lângă poartă opintelile mele, înlemnit de mirare.

Probabil că nu mai văzuse nicăieri pozne ca la Nadrecinoe.

Am făcut un efort supraomenesc și mi-am aburcat printr-o flotare reușită pieptul pe acoperiș, apoi, când am coborât de pe acesta în curte, toți colegii – asta fiind altă condiție a jocului – s-au apropiat unul după altul de mine, cel „fricos”, ca să-mi tragă fiecare bobârnacul lui.

300 de bobârname nu e puțin.

M-au durut creștetul, unde le încasasem, precum și brațele cu care încercasem să mă apăr, mai ales degetele însângerate de la săritura mea nereușită, noaptea întregă. Dar toate astea m-au făcut să sufăr mai puțin ca la moartea tovarășului Stalin și n-am slobozit nici o lacrimă.

A doua zi mă mai durea tot corpul. La micul dejun bucătarul, parcă știind prin ce-am trecut în ajun, când i-am cerut ca de obicei supliment, m-a trosnit cu polonicul în cap, cu fraza:

– Ți-ajunge!

După asta m-am retras pe acoperișul plat al atelierului nostru de cizmărie ca să mă încălzesc la soare, să-mi odihnesc sfârșeala din trup și să pot fi singur.

De acolo, de sus, l-am văzut din nou pe necunoscut. Mergea printre copiii care improvizau felurite jocuri, se uita îndelung în ochii fiecăruia și spunea ceva.

A mers așa, apropiindu-se de mai multe grupuri de elevi, care parcă îl ascultau, apoi îi întorceau spatele, se fereau de el, chicotind abia auzit și continuându-și jocurile lor.

Nu auzeam ce le spune.

Era un om straniu, cu chipul lui nedormit și nebărbierit. Hainele sale – îngrijite în primele zile – ajunseseră și ele șifonate rău.

Mă uitam și eu la el de acolo, din ascunzișul meu de pe atelier, cu un fel de dispreț de copil.

Apoi am uitat de dânsul.

Mă gândeam la ale mele: la cei câțiva prieteni pe care-i aveam, în fața cărora mă făcusem de ocară în ajun și care au fost nevoiți și ei să mă penalizeze cu câte un bobârnac, și la altele.

L-am văzut apoi pe necunoscut chiar alături, jos, lângă ușa atelierului, umblând printre copii. Tocmai atunci ajutasem câteva furnici să se ascundă într-o crăpătură din acoperiș. Am tresărit când străinul s-a apropiat de colegul meu de clasă Ivan-Conservă, a privit în ochii lui înguști și i-a zis încet: „Mircea!” Acela s-a uitat la el speriat, i-a întors spatele și s-a îndepărtat în grabă către un alt grup de copii. Apoi necunoscutul l-a privit în ochi pe un lungan din clasele mari și i-a spus același cuvânt fără nicio noimă în limba care era și a mea: „Mircea!” Lunganul i-a zâmbit încrețind colțul buzelor și s-a dat și el la o parte.

Și-atunci, brusc, mi-am amintit de taina mea, însemnată pe braț. Parcă îmi căzuse cerul pe cap. Am vrut să strig și n-am putut. Mușisem. Am sărit dintr-odată în picioare, mi-am suflecat într-o clipită mâneca de la cămașă până la cot și am ridicat sus deasupra capului mâna mea dreaptă strânsă pumn, astfel ca partea scrisă să se vadă din locul unde se afla omul străin.

Am stat așa ca o statuie, în picioare pe acoperiș, cu dinții crispați și cu gura încheștată de emoție, până m-a observat.

S-a uitat la mine și a început să strige ca ieșit din minți: „Mircea! Mircea! Băiatul tatei!”

Nu mai țin minte cum am coborât de pe atelier, dacă am coborât sau am sărit în brațele lui vânjoase, dar, de cum am ajuns lângă el, m-a strâns la pieptul său și a început să plângă, repetând același cuvânt enigmatic, care pe atunci nu eram prea sigur ce înseamnă și dacă, în genere, înseamnă ceva: „Mircea! Mircea! Mircea!”

Colegii mei s-au îngrămădit în jurul nostru ca la spectacol, fără să înțeleagă ce se întâmplă. Apoi necunoscutul m-a dus aproape pe sus până la cabinetul directoarei noastre, căreia i-a explicat că eu aș fi Mircea, băiatul lui, iar dânsul e tatăl meu.

Eu nu reacționez în niciun fel la isteriile străinului: știam că tatăl meu murise și dânsul se numise Iosif Vissarionovici Stalin. Și, când acolo: iată, încă un „tătuc”.

Până la urmă directoarea i-a înmănat o recipisă, mi-a spus să-mi iau lucrurile din internat (o carte despre Matrosov, un cuțit finlandez și o cochilie uriașă de melc găsită în taiga, pe care le păstram cusute în saltea) și să plec cu acest necunoscut.

M-am supus, ca un soldat, așa cum fuseserăm obișnuiți la Nadrecinoe de mici, fără să întrebăm de ce.

Era un ordin, el trebuia executat.

Când am ieșit pe ușa școlii noastre cu acel bărbat, care mă ținea strâns de mână, ca și cum se temea să nu mă piardă, toți cei aproape 300 de elevi ai orfelinatului din Nadrecinoe ne petrecură, fără să scoată un cuvânt, cu priviri supărate, de parcă îi trădasem, până am ieșit pe poarta cea mare.

Ajunși dincolo de gardul înalt al orfelinatului, necunoscutul mi-a spus că-l cheamă Mihai Ulmu.

Așa l-am cunoscut pe tatăl meu.

Cele pe care le-am așternut pe aceste file le-am aflat de la el. Am ținut să le cunosc și alții, dat fiind faptul – iar acestea sunt cuvintele lui – că este de datoria unui om care a coborât în infern și a ieșit viu de acolo să povestească: de cum începe să vorbească, el vorbește și cu gura celor care nu mai pot să vorbească, și vede lumea și cu ochii celor care nu mai pot să o vadă; nimic din ce-a văzut el nu poate fi ascuns, nimic din ce-a sperat dânsul nu poate să nu se împlinească. Chiar și cu o întârziere de o mie de ani.

Lanul

„Există o demnitate a simplității...”
Gilbert Keith Chesterton

Acea dimineață a fost una ca niciunele.

Așa a intrat ea în istorie și așa trebuie povestită.

Tot satul se revărsase din zorii zorilor în lanul de grâu.

Acolo se afla și Ștefan Răzeșu cu toată cimotoia lui.

Înainte de a fulgera cu coasele, bărbații stau la marginea holdei ca în fața unui altar, care îi ajută să comunice cu cerul siniliu, cu albastrelele din lan și cu pământul negru ca păcura.

Urmând un ritual însușit de la părinții săi, Ștefan Răzeșu mângâie mai întâi boabele coapte, dezghioacă un spic frecându-l în palme, ca să simtă toată căldura țărânei prefirându-i-se printre degete.

Holdele îi ajung până la brâu.

Spicul e greu.

Simte în inima lui o mulțumire ascunsă pe care încă nu o poate împărtăși nimănui.

Cu un „Doamne ajută!” înfige lama coasei în lanul cu foșnet uscat de pai.

Țăranilor, în această parte a anului, cel mai mult le este frică de ploaie.

Din cauza ei, în câmp se culcă, în câmp se scoală.

Seara bărbații își aștern între snopi, sub vreo claie, ca dimineața să fie tot aici.

Femeile și copiii dorm în căruțe.

– Dacă se revărsă cerul, ni s-a dus munculița noastră pe gârlă, zic aceștia.

Gospodarii din Poiana au un obicei de sute, poate chiar de mii de ani, să semene în acele locuri dintre păduri.

Acestea se numesc La Pâine.

E un podiș, „situat deasupra lumii”, cum zic bătrânii, de pe care în zile senine se văd munții, iar în altele cu vânt puternic simți miros de mare.

O fâșie lată de câțiva kilometri prinsă între două dumbrăvi de stejar, care se vede din cer ca un preș lung de aur așternut pe pământ, se întinde de la Răut până aproape de Orhei.

E una dintre acele ore ale dimineții în care aerul proaspăt te amețește.

Bărbații îl trag adânc în piept și mânuiesc coasa, înaintând cu pași mari și hotărâți prin lan. Femeile îi urmează adunând spicele secerate, pe care le așază în clăi.

Înainte tuturor merge Ștefan Răzeșu.

Grânele au rodit bine în acest an. Numai de-ar reuși să le adune, înainte de a cădea ploile.

Maria, fiica lui, vine la câțiva pași din urmă, legând snopi.

A deprins-o de mică să nu-i fie rușine să muncească. Și se bucură că și la carte e prima.

Absolvă în acest an liceul din Poiana. Și cum orele dinainte de examenul cel mare și le are fixate după-masă, iese odată cu zorii să-și ajute părinții să adune pâinea.

În tăria cerului se aude frăsuind o ciocârlie.

Ici-colo, în lan câte un mac roșu sau câte o albăstrea se leagănă în bătaia vântului.

Caii deshămați pasc la marginea pădurii.

La un moment dat Maria începe să cânte.

Toți ceilalți, fete și flăcăi, bărbați și femei, o susțin.

E un semn bun, cosașii știu: cântecul le împinge coasa din urmă.

Cântarea lor răsună până departe. La el participă parcă și grâul, unduindu-se în vânt, și coasele care mușcă din lan, și stejarii ce foșnesc la margine de holdă, și adierea ușoară care poartă pe sus miros de flori de câmp.

E un cântec transmis de la o generație de cosași la alta:

„...*Stă mândra la sărutat –*

Ca spicul la secerat,

Măi dorule!..”

Dintr-odată, tună în cer. Dar pe boltă nu se vede nici un fir de nor. Cântecul continuă:

„*Dorul meu pe unde pleacă*

Nu-i pasăre să-l întrecă...”

Șuierul coaselor, adunatul spicelor secerate în snopi, voia bună a femeilor, glumele bărbaților, râsetul fetelor și al flăcăilor, fornăitul cailor care pasc lângă căruțe sub streșină de copaci, totul se amestecă cu notele acestor doine atât de vechi, dar și atât de noi.

Tunetul care vine din acel cer fără nori e înlocuit treptat de un uruit înfundat, ca de motoare, care crește de undeva de după zări.

Brusc, cântarea îngheață pe buzele fetelor, bărbații încetează să mai cosească, ținând strâns coasele în mâini ca întru a se apăra, femeile rămân înmărmurite cu snopii în brațe și cu ochii ațintiți către locul de unde se aud acele tunete înăbușite.

Apoi zăresc cu toții cum urcă din vale, înaintând prin lanul cât un stat de om, niște țevi groase țintind către cer. Pe măsură ce acestea se apropie, cosașii descoperă că sunt țevile unor tancuri, care înaintează greoi prin lan, uruind amenințător și pătulind cu șenilele lor spicele coapte.

Bărbații se dau înspăimântați la o parte din calea acelor namile uriașe, dotate cu tunuri și mitraliere care-i țintesc, iar femeile, după ce aruncă grăbite ca la un semnal snopii în clăi, se reped către căruțele în care li se află copiii, ca aceștia să nu se sperie.

Sunt șase care de luptă, cu stele roșii pe turele.

Trec impasibile pe lângă acei țărani sprijiniți în coase și pe lângă căruțele în ale căror coșuri pline cu iarbă pruncii, treziți din somn de zgomotul infernal, prind să scâncească...

În timp ce Ștefan Răzeșu se apleacă să ridice câteva mănunchiuri de spice mototolite, un mastodont de fier, care vine în urma celorlalte, atunci când ajunge în dreptul cosașilor, oprește brusc locului, un militar scoate capul din oblonul deschis al turelei și-i salută cu zâmbetul până la urechi:

– Bună dimineața, tovarăși! Bucurați-vă! De acum încolo sunteți liberi.

Rostește aceste cuvinte cu o jovialitate nestăpânită, după care dispare din nou în burta de fier a tancului ce o ia din loc cu viteză, ca să ajungă din urmă celelalte mașini, întrecându-se prin lanul de grâu copt, culcând la pământ spicele grele și dispărând după zare în direcția comunei Poiana.

... Era dimineața zilei de 28 iunie anul 1940.

Lecția de literatură

„În idei nu se trage cu pușca.”

Antoine de Rivarol

În acea zi la liceul din Poiana se desfășura una dintre ultimele lecții de literatură din anul școlar.

Profesorul Mihai Ulmu le predă elevilor săi anul întreg Eminescu. Și doar la câteva ore le vorbea despre ceilalți scriitori. Era multă ambiție în acest fel de a trata arta cuvântului, iar cabinetul de literatură semăna cu o adevărată „casă mare”, pe care o împodobiseră, cu portrete de scriitori, covoare, expoziții de reviste și cărți, elevii împreună cu dirigintele lor.

Ulmu era un tânăr de douăzeci și cinci de ani, de o statură zveltă și elegantă, cu un chip palid, încadrat de niște plete negre ce i se revărsau bogat pe umeri, luminat de doi ochi căprui, pe care oboseala lecturii îi făcea parcă mai adânci și a căror tristețe contrasta cu zâmbetul ironic abia schițat în colțul buzelor, zâmbet care-l însoțea pretutindeni...

Absolvise facultatea acum un an.

Între catedra unde stătea și băncile elevilor era o distanță pe care el o respecta. Deși își dădea seama că erau deja oameni maturi, dintr-o inerție se mai comporta cu ei precum cu niște copii.

Stăteau la locurile lor, o clasă de liceeni ca toți liceenii, cu fițuici, cu cărți consultate pe sub bănci, cu creta de lângă tablă dispărută când tema era dificilă.

În preajma examenelor de bacalaureat clasa toată avea ceva din freamătul unei livezi în aprilie, care simțea că acuși va înflori.

Fiecare lecție a lui era și cea mai interesantă.

Îmbina subiectele din programă, poemele sau nuvelele pe care le predă cu teme care știa că-i interesează.

Scrise mai întâi cu creta pe tablă:

„*La steaua...*”

Apoi începu să recite:

– *...Icoana stelei ce-a murit*

Încet pe cer se suie,

Era pe când nu s-a zărit,

Azi o vedem și nu e...

Le vorbi despre paralela pe care o face poetul între stea și iubire...

– Așa cum ochii noștri continuă să-i mai vadă lumina pe cer și cu mult după ce steaua s-a stins, amintirea unei iubiri apuse îl va mai urmări încă multă vreme pe cel care a fost străluminat de ea...

– Cum? – întrebă cineva dintre elevi.

Și, înainte ca Ulmu să explice, ridică mâna liceana Maria Răzeșu, sosită la lecție direct din arie.

– Ce vrei să spui, Maria?!

– V-am ruga să ne vorbești și despre dragoste... E o doleanță a tuturor colegilor mei.

Toți elevii râd. Profesorul îi măsoară cu privirea – acești copii au câte 17-18 ani, sunt ca puii de rândunică înainte de întâiul lor zbor, termină în acest an liceul, se află cu toții la

vârsta primei lor iubiri și el încă nu a discutat niciodată cu ei, deși poate ar fi trebuit s-o facă ceva mai demult, despre acest sentiment care, cu adevărat, nu e de neglijat.

– Bine, o vom face chiar la lecția următoare. Dar pentru asta fiecare dintre voi să formuleze până atunci și o definiție a dragostei. Ca să nu vorbesc numai eu.

Lângă data scrisă pe tablă: „28 iunie 1940”, profesorul Ulmu notează tema pentru acasă:

„*Ce e iubirea?!?*”

Se întoarce cu fața spre clasă, dar o găsește, pe toată, cu ochii ațintiți dincolo de geamuri.

Văzu două camioane cu soldați, pe ale căror cabine erau desenate câte o stea roșie în cinci colțuri. Acestea opriră la poarta școlii. Un ofițer sări dintr-o cabină. Făcu un semn soldaților, care se împrăștiară în două direcții: o parte porni spre primăria de vizavi, unde unul dintre ei scoase drapelul tricolor de la intrare, aruncându-l la pământ, ca să așeze în locul lui un steag roșu, cu scera și ciocanul pe el; iar o altă parte, în frunte cu ofițerul, intră în ograda școlii, în pas alergător.

Mersul lor cadent se auzi răsunând pe podeaua de ciment din coridorul școlii. Apoi ușa se deschise brusc și unul dintre militari pătrunse în clasa lor. Erau obișnuiți ca, atunci când intra o persoană în vârstă în clasă, să se ridice cu toții în picioare.

– Bu-nă zi-ua! rosti militărește oaspetele. Așezați-vă!

Nimeni nu răspunse, nimeni nu se așeză. Musafirul continuă radiind:

– De azi încolo, sunteți liberi, dragi tovarăși! Marele Stalin, părintele popoarelor, v-a eliberat. El vă poruncește să fiți fericiți!

După această frază, privi iscoditor deasupra tablei, unde văzu portretul lui Eminescu. Trase pe dată taburetul de la masa profesorului, se aburcă cu cizmele prăfuite, desprinse de pe perete imaginea poetului și agăță în locul acestuia portretul lui Iosif Vissarionovici Stalin.

Apoi comisarul coborî, aruncă portretul lui Eminescu undeva după catedră, își șterse satisfăcut palmele și zise:

– Tovarășul Stalin ne-a ordonat să lichidăm dușmanul de clasă fără cruțare, cine nu-i cu noi, ne-a îndrumat învățătorul, este împotriva noastră. Așa că, vedeți, să învățați bine! i-a muștrat el blând.

Comisarul ieși, cu tocul pistolului fluturând la șold, trântind ușa după el. Toată clasa continuă să stea în picioare, înmărmurită. Pașii cadențați ai militarilor se mai auzeau îndepărtându-se pe coridor când a intervenit vocea calmă a profesorului Ulmu:

– Așezați-vă, elevi.

În clipele imediat următoare, jos în curte, răsună o împușcătură și copiii văzură cum în câinele bătrân al școlii – elevii îi ziceau Mutu, pentru că nu lătra niciodată –, care se împleticise printre picioarele militarilor, izbindu-se să muște în tăcere cizma unuia dintre soldați, comisarul își descărcă pistolul. Se auzea cum ceilalți militari râd, amuzați de cele întâmplare.

Urcară cu toții în cele două camioane care porniră din loc.

Ulmu cuprinse cu privirea clasa lui și zise senin, ca să descarce atmosfera:

– Vom continua la lecția următoare să vorbim despre Eminescu și... despre dragoste. Vom aborda aceste teme concomitent. Pentru că Eminescu e și un mare poet al iubirii...

Spuse și, ca întru demonstrație, ridică de pe catedră un volumaș cu poezii.

– În această carte se conțin răspunsuri la multe dintre întrebările voastre.

Aici răsună vocea îndrăzneată a Mariei Răzeșu:

– Domnule profesor, ați putea să-mi împrumutați volumașul pentru câteva zile?!

Mihai Ulmu, deși știa de la profesorii săi că o carte împrumutată e virtual pierdută, i-l așeză pe bancă:

– Cu condiția să nu-l pierzi.

– Vă promit, rosti eleva bucuroasă, ascunzându-l ca pe o comoară printre cărțile din ghiozdan.

Pe profesorul Ulmu îl însuflețea curiozitatea elevilor săi. Pe toate voiau să le știe, pe toate voiau să le cunoască.

– La revedere!

– La revedere! strigă toată clasa.

Profesorul ieși. Era ultima lecție. Dar nici unul dintre acei băieți și acele fete nu se grăbea să plece acasă. O neliniște oarbă începuse să-i frământa pe toți. Ei mai rămân o vreme în băncile lor, în clasa lor, unde împreună se simt parcă mai ocrotiți, mai în siguranță.

Profesorul Mihai Ulmu

*„Nu-i înveți pe alții ceea ce vrei,
nu-i înveți ceea ce știi, îi înveți ceea ce ești.”*

Jean Jaurès

... – Domnu’ profesor! se auzi Ulmu strigat de cineva la poartă. Când ieși, îl văzu pe un sătean cu cușmă de miel și cojocică, încotoșmănat ca de iarnă, cu chip slab și nas borcănos:

– Domnu’ profesor! Sunteți așteptat la școală, apoi slăbănogul coborî vocea în șoaptă:

– Acolo s-a întâmplat ceva.

Rostind cuvintele, a privit speriat în jur și a dispărut pe o străduță lăturalnică.

Ulmu s-a îmbrăcat repede și a ieșit din casă. Până la școală nu întâlnește pe nimeni, ca și cum satul era părăsit.

În pragul școlii își scoase de pe cap fesul de schi, eliberându-și pletele lungi și negre ca de cărbune. Presimți ceva rău înainte de a deschide ușa clasei: liniștea din interior i se păru nefirească. Își aminti vorba: când copilul stă prea cuminte, în mod sigur a făcut o șotie.

Când apără în cadrul ușii, toată clasa stătea în picioare, iar în fața ei se mișca înainte și înapoi, nervos, cu tocul pistolului bălăbănindu-i-se la șold și cu mâinile întinse înaintea sa, ca și cum s-ar fi luat de piept cu un dușman nevăzut, comisarul din ajun.

– Aa, și domnul... tovarășul profesor! – aproape că țipă acesta. O să trebuiască să răspunzi și dumneata împreună cu acești țânci în fața tribunalului clasei muncitoare. Numai uită-te ce-au făcut învățăceii dumitale...

Abia atunci Ulmu văzu portretul lui I. Stalin aruncat după catedră. Cineva îi desenase cu cărbune peste mustața căruntă o altă mustață mai veselă, inelată și avântată către frunte, unde mai avea conturate și o pereche de cornițe... Iar portretul lui Eminescu – așezat la locul său din fața clasei. Ulmu schiță o umbră de zâmbet și poate că ar fi râs cu poftă, dacă nu s-ar fi postat între ei acest militar spumegând de furie.

– Aș vrea să știu cine a făcut asta?! – tuna și fulgera militarul. Altfel, toată clasa va fi trimisă în Siberia. Toți ca unul, țâncani nenorociți și nerecunoscători. Cine și-a bătut joc de tatăl nostru?! Recunoașteți, puilor de năpârcă! urla comisarul, plimbându-se furios prin fața elevilor.

– Tu?! i se adresă acesta lui Ștefan Albac, luându-l de piept.

Acela nu spuse nimic.

– Tu? se apropie el de Liviu Dragu.

Nici Dragu nu răspunse.

Era clasa lui. Abia acum Mihai Ulmu și-a dat seama că, de fapt, nici n-o prea cunoștea. Erau copii mari, nici nu observase când au crescut, oameni în toată firea, dârji, cu demnitate și caracter, își zicea în gând, minunându-se de ei, în timp ce individul care începuse lecția de azi în locul său umbla printre bănci cu spume la gură. În curând urmau să se despartă. Erau ultimele lecții. Cei mai mulți vor deveni plugari (le zicea: “Omul cu carte știe să țină mai strâns coarnele plugului”), profesori, ingineri, medici, se gândea el cu mândrie, dar în primul rând – Oameni. Oameni cu literă mare, așa și-i dorea. Oaspetele devenea tot mai iritat. Își înfipse degetele boante în umărul Mariei Răzeșu, premianta clasei.

– Tu ai făcut-o?

Maria îl privi cu dispreț și buzele i se întredeschiseră ca pentru un reproș sau un scuipat:

– Ieri ați...

Dar profesorul nu-i permise să-și continue fraza. Se avântă spre comisar și-i dădu la o parte mâna de pe umărul elevei Răzeșu:

– Ia mâna, scorpie! De ce-ți bați joc de niște copii?! Ei n-au nici o vină. Eu, da, eu am făcut toate astea. Și șterge-o! Ieși imediat din clasă!

– Aha! strigă comisarul mirat. Dumneata, vasăzică! Bănuiam eu! Ai să capeți pentru asta un glonț în ceafă, diversionistule!

Apoi sări la o parte din fața lui, de parcă s-ar fi ferit ca Ulmu să nu-l găurească cu privirea.

Se întoarse cu fața roșie de mânie, ca un rac la temperatura de fierbere, spre clasa care stătea înmărmurită.

– Cuib de viespi! O să vă arătăm noi! zberă el și, luându-și portretul „profanat” subsuoară, ieși trântind ușa.

Eminescu rămase, învingător, deasupra tablei din clasa lor. Ulmu urcă la catedră, se așeză pe scaun, își sprijini capul în palme, apoi, după o pauză, spuse:

– Așezați-vă, elevi! Să ne continuăm lecția. Despre ce am spus că vom vorbi azi?!

Era foarte greu să-i readucă pe elevi la atmosfera lecției de care, era sigur, se pregătiseră ca niciodată. Dar el urma să-și revină primul și să se comporte de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

– Spuneam că astăzi vom vorbi despre dragoste. Da, da, despre dragoste. Maria Răzeșu, citește poemul „La steaua”, îi zise el celei mai bune eleve din clasă, pe care o observase că așeză volumașul poetului pe masă.

În acea liniște de după furtună, vocea ei cristalină răsună ca într-un amvon:

– *La steaua care-a răsărit*

E-o cale-atât de lungă,

Că mii de ani i-au trebuit

Luminii să ne-ajungă...

Toată clasa era numai ochi și urechi. Poemul lui Eminescu îi ajută să creeze o ambianță de încredere și sinceritate atât de necesară unei discuții de suflet.

– Poetul Eminescu, zise Ulmu, crede că iubirea îl poate face pe om mai bun, mai frumos, mai puternic. Că de iubire are parte doar cel care dăruiește iubire. Că prin dragoste omul cunoaște nemurirea. Dar tu, Maria Răzeșu, ce crezi despre dragoste?! i se adresă profesorul elevei care mai stătea în picioare.

– Mă gândeam că dacă ar fi să scoți din Biblie câteva întâmplări, niște psalmi, unele file și chiar pe unii profeți cu cărțile lor, ea tot Biblie rămâne; dar dacă scoți din ea Iubirea, aceasta devine o carte oarecare...

Era o fată zveltă, nălțuță, cu gâțe negre lungi, ochi albăstrui-verzui, frunte luminoasă și pomeți mereu înflăcărați. Să fi avut ea acel curaj nebun de a-l fi înfruntat pe mai-marele lumii?!

O completează Liviu Dragu:

– Dacă într-o căsătorie numai unul e fericit, atunci ambii sunt nefericiți...

Să fi descoperit chiar el acest adevăr, mai înainte de a-l cunoaște?! E fiu de plugar. Îi place să are și să semene pământul. Are chipul ars de soare, păr ca pana corbului și un început de mustăcioară. Să fie oare el acela care a avut îndrăzneala să-și apere poetul drag?!

– Dacă iubești sau nu?! E ca și cum ți-ar fi indiferent dacă trăiești sau nu. Când iubește, omul devine ceilalți sau celălalt, și abia atunci este puternic cu adevărat. Alături de iubire, dintre toate harurile dumnezeiești, Apostolul Pavel pune răbdarea. Să avem răbdare să ne iubim semenii, chiar pe cei care o merită mai puțin.

Costin Radu, „preotul” clasei. Visează să urmeze teologia. Are pe chipul său un calm care trezește încredere. Simțul dreptății să-l fi făcut tocmai pe el să se ia de piept cu noua putere?!

De unde cunosc ei aceste lucruri?! se întreba Ulmu. Îi tratase mereu ca pe niște copii și iată-i cum gândesc – ca niște maturi. Ridicau mâna unul după altul... Ce spun ei printre cuvinte?! Ce sugerează?! Ce îndeamnă?!

– Tristețea din dragoste e cea mai frumoasă tristețe din lume...

Oana Răutu, o fată roșcată, pistruiată, cu ochi cenușii. Speră să se facă profesoară. Un profesor trebuie să fie un exemplu de dreptate și pentru ceilalți. Ea să fie aceea?!

Ana Ionescu:

– Dragostea te ajută să deschizi poarta înțelegerii lucrurilor, a oamenilor, a lumii, a propriilor sentimente. Dar și-n lumină poate fi întuneric, precum și-n tristețe poate fi bucurie. O bucurie te poate înălța, dar te și poate înfrânge. Adevărata iubire e cea care-ți dăruiește aripi...

Șerban Brad:

– Eu aș compara o iubire adevărată, pentru că de ea e vorba, cu o furtună iscată din senin pe o mare liniștită, cu valuri uriașe care trec peste diguri, pătrund în orașe, se revarsă peste ziduri înalte, surpă maluri priporoase, răstoarnă stânci...

Alecu Stan:

– Cine afirmă că iubește omenirea fără a fi iubit măcar pe cineva din această omenire minte...

Dumitru Gusti:

– Căsătoriile fericite nu au istorie. Dacă Romeo și Julieta ar fi fost fericiți, n-ar fi știut nimeni de ei.

Petru Diac, poreclit și „bufonul clasei”, are totdeauna bancul potrivit la locul potrivit:

– Și totuși iubirea reciprocă e o raritate, ca o floare de mac în mijlocul unui lan de grâu. Câteodată noi, oamenii, vopsim o cioară ca să pară albă, nu fiindcă ne place culoarea ei. Un om trebuie iubit pentru ce este, nu pentru ce ne-ar plăcea să credem că este...

Cam trist de astă dată.

Viorica Niță:

– Alegem să suferim din dragoste, pentru că suferința din dragoste ne ajută să înțelegem de ce trăim, ce trăim și ce preț are viața noastră...

Elevii se completează, se contrazic pe alocuri, gândesc cu voce tare... de unde ar putea ei ști toate astea?! I-a tratat mereu ca pe niște băiețandri și fetișcane. Sunt aceiași, cei pe care i-a cunoscut el dintotdeauna. S-a schimbat doar ceva în ei, în felul lor de a fi, de a înțelege lucrurile, medita profesorul Ulmu. Au deprins multe în anii lor de școală. Dar cel mai important e faptul că au învățat să gândească. Ca să poată fi ei înșiși.

Se făcu și mai atent la fiecare nuanță, era tot o așteptare față de fiecare cuvânt pe care urma să-l audă, acest nesaț era și ca o încununare a activității sale de pedagog în această școală. Clasa la care era și diriginte avea examene de absolvire peste câteva zile. După care urma să plece fiecare pe drumul său. Ce-i aștepta?! Nu știau nici ei. Nu bănuia nici dânsul.

Dar, ascultându-i cum gândesc, se bucura că sunt liberi-liberi și ar fi fost astfel chiar și cu cătușe la mâini și la picioare, pentru că învățaseră să gândească și să se comporte ca niște oameni liberi. Ei nu se vor împăca cu minciuna, ei i-au făcut dreptate poetului drag, n-au permis ca acesta să fie umilit.

Cel mai mult le aprecia demnitatea omenească, cea pe care reușise s-o cultive în fiecare dintre ei. Turma nu are demnitate, chiar dacă atacă sau se apără. Omul o are și, atâta timp cât nu o părăsește, el nu poate fi învins.

Trecuseră câteva ore bune și ei mai aveau încă multe să-și spună.

– ...*Iubirea care mișcă sori și stele...*

Poemul lui Dante. Elevul său Bogdan Brusture, țăranul țăranilor, citea din cartea cărților. Dar ritmul versurilor era unul de alarmă, alarmă citi dintr-odată și pe fețele elevilor săi. Își aruncă atunci privirile spre fereastră. Lângă primărie, devenită „soviet sătesc”, văzu oprindu-se un camion cu soldați. Aceștia coborâră repede din caroserie – erau vreo treizeci de militari, care înconjurară, ca într-o manevră plină de risc, cu armele pregătite să tragă, chiar clădirea în care se aflau ei. Câțiva soldați în frunte cu un locotenent tinerel pătruseră în școală. Bogdan, deși privea în ochii profesorului și nu vedea ce se întâmplă în curtea școlii, începu să se bâlbâie:

– Da..., zise el și se opri.

„Mai scurt, mai scurt, până când rămâne din mulțimea de cuvinte, din nesfârșirea de fraze – o singură silabă, care spune totul”, își zise Ulmu.

Da, iubirea nu poate fi decât afirmare.

Soldații nu bătură la ușă. Unul dintre ei o împinse cu patul armei.

Douăzeci de copii, care vorbeau despre dragoste, tresăriră înspăimântați. Patruzeci de ochi îi țintuiră și-i opriră în prag pe intruși.

Ulmu părăsi catedra, îndreptându-se către străinii care se postară în ușa deschisă. Ieși în coridorul școlii și închise ușa în urma lui.

– Dumneata ești profesorul Mihai Ulmu?!, îl întrebă cu voce gravă locotenentul.

– Eu sunt. Ce doriți?!

– În numele Puterii Sovietice și al Guvernului URSS, ești arestat ca dușman al poporului.

Clasele celelalte erau în vacanță. Numai elevii din cursul superior se mai aflau în școală în așteptarea examenelor. Într-o clasă de alături mai mulți copii aveau consultații. Când aceștia ciuliră urechile la răpăitul de cizme de pe culoar, profesorul pensionar Spiridon Cocea deschise ușa să vadă ce se întâmplă, dar un soldat se apropie în viteză, îl împinse înapoi în clasă și-i zise în șoaptă:

– Sunetul de recreație încă n-a fost. Stai cuminte în clasă, moșule.

Acela, alb ca varul, încercă să protesteze cu voce slabă:

– Dar, domnilor...

Ușa i se închise însă cu un pocnet surd în față.

Ulmu îl măsură cu privirea pe locotenent.

– Dumneavoastră sunteți superiorul?

– Exact.

– Văd soldați postați pe sub fiecare geam, nu am unde fugi. Rog doar să-mi permiteți să închei lecția, le dau elevilor tema pentru acasă și merg cu domniile voastre unde doriți.

Un soldat încercă să-l lovească, dar locotenentul, un tânăr cu mustață abia mijită, cu ochi înguști, mongoloizi, îi făcu semn să se oprească.

– Bine, te așteptăm... Cinci minute.

Ulmu intră în clasă și trase ușa după el. Ce le putea spune, din cele pe care n-a reușit să le spună timp de luni de zile, în doar cinci minute?! Își învinse tremurul mâinilor și încercă să fie cât mai calm posibil, străduindu-se să arate binedispus.

– Ooo! Dragilor! Voi, se pare, sunteți cu toții îndrăgostiți... V-ați pregătit bine pentru lecția de azi. Mă bucur pentru voi. Ca o concluzie aș putea afirma și eu: neamul nostru e condamnat să iubească. El nu s-a raportat niciodată la lume, ci a raportat lumea la el. El a iubit-o, fără să aștepte totdeauna să i se răspundă cu aceeași intensitate. Dragostea este duhul

care se împrăștie în materie pentru a o însufleți, a o spiritualiza, ca să capete și ea, astfel, proprietatea de a iubi...

Vorbea fără grabă, cu o blândețe suspectă a vocii, de parcă elevii lui nu știau de soldații care-l așteptau după ușă, de parcă cele cinci minute pe care le căpătase de la locotenent se egalau cu o veșnicie.

– Iar acum notați în caiete tema pentru acasă. Liviu Dragu, treci la tablă și scrie...

Dragu ieși din banca sa și luă în mâini creta de lângă tablă.

Ulmu dictă:

– „...*A fi om în viață e o artă sau un destin?!*”

– Pentru când ne vedem data viitoare – pregătiți această temă.

Nu le spuse nici „La revedere!”, nici „Pe curând!”, îi cuprinse cu privirea și, schițând un zâmbet încrezător, ieși din clasă. Pe coridor îl aștepta locotenentul tinerel. Îi spuse în șoaptă ofițerului:

– Vă rog să mă înțelegeți, sunt profesorul lor de literatură... Vă implor. N-aș vrea să mă vadă mergând în cătușe sau ținând mâinile la spate, ca un arestat...

– Bine. Vă înțeleg. Fiindcă am fost și eu câțiva ani profesor de literatura rusă la Kazani...

Când ieșiră în curtea școlii, elevii care se buluciră la ferestre îl văzură pe profesorul lor cum discută pașnic cu ofițerul, urmați de cei 30 de soldați mergând în dezordine. Ostașii urcară în caroseria camionului, iar locotenentul îi făcu loc în cabină alături de el și profesorului Ulmu. Când puse piciorul pe scara cabinei, Ulmu întoarse capul și văzu toată clasa lui îngrămădită la ferestre. Nu le făcu semn cu mâna, ca gestul lui să nu fie interpretat greșit. Zâmbi încă o dată, zâmbi larg, în timp ce-și ocupă locul în cabină alături de ofițer, cu gând că zâmbetul lui nu putea să nu fie văzut de către elevii cărora le fusese mai mult decât profesor și diriginte, le fusese un prieten...

Camionul se puse în mișcare. Prin Poiana nu treceau mai mult de patru-cinci mașini într-un an. Gâștele și copiii nu se grăbeau să se ferească din calea lui. Sătenii se dădură la garduri, urmărindu-l cu o anumită curiozitate. Tot satul îl văzu pe profesorul Ulmu așezat între șofer și locotenent ca pentru o plimbare, discutând veseli.

Poiana era potopită de verde. Livezile licăreau de cireșele coapte. Lanurile foșneau aurii.

Drumul care ducea către reședința județeană urca un deal luuung de vreo zece kilometri.

La mijlocul dealului camionul opri găfâind. Aici profesorul Ulmu a fost îmbrâncit din cabină, ca un sac cu cartofi; apoi, după ce i se puseră cătușele la mâini, fu împins dincolo de prelată de brațele vânjoase ale soldaților și aruncat pe dușumeaua aceluia camion militar. Dar acest lucru nu-l văzu decât o bătrânică, Safta, ce se nimeri în acea zi să strângă vreascuri dintr-un crâng de salcâmi de pe marginea drumului, care îi vorbi cu mare frică unei măhălențe, care povesti și ea alteia care, la rându-i, istorisi până către seară ceea ce auzi întregului sat.

Dar nimeni nu le crezu, de vreme ce ofițerul care venise în acea zi la școală era chiar prietenul profesorului Ulmu, oferindu-i acestuia locul de alături în cabina autovehiculului.

După ce nu s-a întors în aceeași zi la Poiana, mai multă lume a presupus că Mihai Ulmu fusese mobilizat în armată, unde era mare nevoie la acea oră de cunosători ai limbii germane, sau că a fost trimis în România, unde ar face revoluție socială, sau că fusese angajat ca medic militar, profesie pe care o deprinsese de la tatăl său...

Vorbe erau multe, toate alimentate de faptul că profesorul de literatură întârziase să se reîntoarcă în localitate...

...Mihai Ulmu avea să revină la școala lui din comuna Poiana abia peste 13 ani.

Maria Răzeșu

„Omul – oglinda prin care trebuie privit Universul.”

George Bernard Shaw

Ca și toate celelalte fete din clasa ei, Maria Răzeșu era îndrăgostită de profesorul de limba română Mihai Ulmu.

Îi sorbea fiecare cuvânt. Îi admira fiecare gest. Fiecare lecție era ca o întâlnire cu dragostea.

Dar el nu avea ochi pentru ea, ca, de altfel, pentru niciuna dintre fetele din clasă. El, se pare, nu vedea pe nimeni. Și atunci, ca într-o autoflagelare, Maria se înarmă cu multă răbdare. Își promise să aștepte, numărând fiecare zi până la serata de absolvire, care trebuia să-i dea dezlegare și să-i poată scrie o scrisoare în care să-i vorbească de toate sentimentele sale. Așa hotărâse demult.

Dar, numai cu câteva zile înainte de acest eveniment important din viața ei, profesorul Mihai Ulmu fusese arestat. Era sigură că fusese arestat. În ziua când acesta plecase însoțit de un ofițer și mai mulți soldați, eleva de clasa a douăsprezecea Maria Răzeșu s-a gândit că s-ar putea să nu-l mai revadă niciodată.

Iar ea mai avea și o datorie: împrumutase o cărțuție de poezii pe care se obligase să i-o restituie. Trebuia să-l găsească și să i-o întoarcă, altfel ce părere își putea face domnul profesor despre ea, cu atât mai mult că făcuse promisiunea în fața întregii clase?!

Părăsi imediat școala, își aruncă ghiozdanul în casă pe-o fereastră, și porni de-a dreptul peste lanuri, poate va ajunge camionul din urmă.

Umblă mult în acea zi prin centrul județean, până descoperi camionul negru în fața unei clădiri pe o stradă îngustă și desfundată. Îl recunosc. Strada era mărginită într-un capăt al ei de catedrală, iar în celălalt – de cârciumă. Partea dinspre cârciumă era asfaltată, partea ce ducea spre catedrală – cu gropi și șanțuri.

Se pare că era o unitate militară. Pe poarta comendurii intrau și ieșeau ofițeri și soldați. La un moment dat – după mai multe ore de supraveghere – îl zări pe locotenentul tânăr care fusese la Poiana.

– Bună ziua, tovarășe militar! îi alergă ea în întâmpinare.

El o împinse cu privirea la o parte fără să-i răspundă.

– Dumneavoastră sunteți prietenul profesorului Mihai Ulmu?!

– Eu?! se pierdu locotenentul.

– Doar dumneavoastră i-ați făcut astăzi o vizită la Poiana...

– Și ce doriți?

– Vreau să vorbesc cu el.

– Despre ce?

– Trebuie să-i întorc de urgență o datorie. Am împrumutat o cărțuție, zise și dezveli ceva dintr-un ziar: iată cartea aceasta e de la el. Știți, i-am dat asigurări de față cu toți colegii că i-o restituie. Dumneavoastră sunteți ofițer și știți mai bine decât mine ce înseamnă un cuvânt dat.

– Da, știu, a îngânat acesta. Dar acum profesorul Ulmu e ocupat. E foarte ocupat. V-aș sfătui să veniți altădată.

– Când altădată?!

– Măine, poimăine, când doriți... A zis, s-a răsucit militărește pe călcăie și a traversat strada cu pași grăbiți.

Era către seară și Maria s-a întors în Poiana.

După o noapte nedormită, a doua zi reveni în centrul județean.

Pândea de departe, urmărindu-i pe toți cei care intrau și ieșeau din clădirea sumbră, însă locotenentul nu mai apăru. Nici atunci, dar nici în ziua care urmă.

În ziua a treia Maria se plimbă fără vreun rost prin orașel.

Spre seară, pe aproape de piață i-a tăiat drumul o țigancă tuciurie.

Acea îi desfăcu bobii în fața ei și-i zise:

– Tu ești dată pentru o dragoste mare. Din acelea care pierd omul...

– Lasă-mă, a zis Maria și a vrut să treacă pe lângă ea.

– Și nu vei avea scăpare...

Aici Maria s-a oprit, a privit în ochii ei tulburi și, resemnată, a zis:

– Știu.

– Nu știi tu nimic, fato! Privește cum se așază bobii. Nu-i de bine. Eu îți zic, da-ți zic degeaba. Că de dragostea asta tot n-ai să scapi. Ai să fugi după bărbatul acela la capătul lumii... Ai să-l găsești... O să te iubească... o să fii mireasa lui... Ai să-i naști și un prunc... Dar vai și amar de norocul tău! Uite bobii cum arată. Prea ești frumoasă, ca să ai și noroc, dom'șoară.

– Aiurezi, mătușico, i-a zis Maria. Dar să dea Domnul să fie așa.

În toată acea zi ea s-a simțit în al nouălea cer și a crezut și mai mult în destin.

Abia în ziua următoare îl revăzu pe locotenent. Acesta se grăbea să se strecoare în instituția unde, probabil, lucra.

– Tovarășe! Tovarășe! îl ajunse ea din urmă.

– Ce doriți?! afișă el o mină gravă, prefăcându-se că nu o cunoaște.

– Mi-ați promis că mă veți ajuta să vorbesc cu profesorul Ulmu.

– Nu se poate.

– Cum nu se poate?! De ce nu se poate?!

– Pentru că nu se poate! i-o tăie el scurt.

– Trebuie să se poată, izbucni fata în plâns. Pentru că eu, pentru că eu... sunt logodnica lui, minți Maria.

Locotenentul se opri locului, privi, se pare, abia atunci chipul ei și-i zise:

– Ești tânără. Toată viața ți-e înaintă. Logodește-te cu altcineva. Uită-l pe Mihai Ulmu.

– De ce să-l uit?! se prefăcu ea a nu înțelege.

– Pentru că acest Mihai Ulmu este dușman al poporului.

– Nu, nu, nu! Vă rog să mă credeți, Mihai Ulmu nu este, nu poate fi dușman al poporului. Întrebați de fiecare om din Poiana și-o să vă convingeți. De la mic la mare, toți îl iubesc și-l respectă, fiecare va spune că mai bun prieten ca profesorul Mihai Ulmu nu există.

Locotenentul o luă ușurel de după umăr și o duse un pic mai la o parte pe o străduță lăturalnică.

– Vă rog să vă resemnați. Nu fiți naivă. Mihai Ulmu a fost ieri condamnat la ani grei de închisoare.

– Vreau să fac și eu închisoare cu el.

– E posibil să-i fie înlocuită această pedeapsă cu condamnarea la moarte prin împușcare.

– Vreau să fiu și eu împușcată cu el.

– Va muri...

– Vreau să mor și eu cu el...

– Ești nebună de legat.

– Da, sunt nebună, pentru că am jurat să fiu cu dânsul și în viață, și în moarte, la bine și la greu...

– Mihai Ulmu nu mai e aici...

– Dar unde e?

– E dus.

– Unde?

– Unde?! Unde?! Undeva unde e iarnă fără sfârșit și noapte veșnică.

– Dați-mi adresa... Vă rog, vă implor..., și, neașteptat și pentru ea, ca și cum coborârea în genunchi o înălța ca pe vechii credincioși, Maria se așeză în genunchi în fața aceluia tânăr.

– Ridicați-vă, imediat, se uită acesta speriat prin părți, vreți să fiți arestată?

– Vreau. Nu mă ridic până nu-mi spuneți adresa unde i-aș putea scrie...

– Vă rog, nu faceți spectacol. Ce doriți să-i scrieți?!

– O scrisoare cu cel mai important mesaj al vieții mele.

– Ulmu nu merită jertfa dumneavoastră. El a fost trimis în Siberia, să moară. Ulmu e dușman ...

– Doar dumneavoastră nu credeți asta!

– Uită-l, uită-l, fetițo!

– Nu pot. Nu am dreptul.

– De ce?

Și aici Maria Răzeșu zâmbi ca Giordano Bruno pe rug:

– Pentru că Ulmu... Pentru că Mihai Ulmu e tatăl copilului pe care-l port sub inimă, îngână, mirată și ea de ce-i rostiră buzele.

Toate erau minciuni. Dar ea trebuia să-l convingă pe acest tinerel s-o ajute. Acesta izbucni, revoltat:

– Ticălosul! A corupt și minore, vasăzică?!

– Dar nu sunt minoră.

– Câți ani aveți?!

– Optsprezece. I-am împlinit la Crăciun.

– Oricum. Dacă tribunalul ar fi cunoscut acest amănunt, i-ar mai fi adăugat cu siguranță niște ani.

– Dar el intenționa să ne căsătorim, fixase împreună cu părinții mei și ziua nunții, minți în continuare. Mă iubea mai mult decât viața proprie...

Maria nu mai avea unde să se ferească de sine.

– Vă implor să mă ajutați, îi apucă ea mâna să i-o sărute.

El îi smulse mâna, parcă atinsă de foc.

– Ce faceți? Vă dați seama ce faceți?!

– Vă rog, ajutați-mă!

– Nu pot. Eu sunt soldat.

– Știu că sunteți soldat, dar ați fost și dumneavoastră pur și simplu om cândva, nu?!
Ajutați-mă!

– De ce mă ofensați? Da, am fost trimis după Mihai Ulmu la Poiana. Eu trebuia să execut, fără să pun întrebări. Dar vă și înțeleg. O, cum vă mai înțeleg, duduiță... Așteptați-mă peste un sfert de oră la colțul ulicioarei vecine.

Zise și îi arată un gard îndepărtat din cătină, el dispărând în sediul sumbru de la mijlocul străzii.

Un sfert de oră trecu greu. Apoi mai trecu un sfert de oră. Pe urmă – și altele câteva. Începu să creadă că a fost mințită. Când îl văzu apărând, se bucură nespus. Militarul se apropie vădit emoționat, cu mers cadențat, parcă ar fi defilat la o paradă imaginară, privi atent în părți și-i strecură o foiță în palmă:

– Ceea ce fac eu e o crimă la adresa clasei muncitoare. Dar am făcut-o ca să știți că există oameni pretutindeni. Chiar și printre militari. Aveți aici adresa lagărului. Dar, probabil, n-o să mai aveți nevoie de ea.

– De ce?

– N-aș vrea să vă decepționez prea mult. Dar o fac ca să vă temperez zelul. Cetățeanul Ulmu a fost ieri condamnat la 25 de ani de muncă silnică, pe care îi va executa la Kolâma, fără însă să aibă dreptul de a corespoda.

– Deci scrisoarea mea nu are nicio șansă să ajungă la el?!

– Niciuna.

– Atunci mă voi duce să i-o duc chiar eu.

– Vă dați seama ce spuneți? Asta e demență curată. Ce vă trece prin cap? V-aș sfătui să nu vă aventurați. Aflați, domnișoară, că nu tot ce zboară se mănâncă. Astâmpărați-vă!

– Acum?! Întrebă ea mirată. Acum când am adresa lui?! Nicidecum. Mă voi duce după el la capătul pământului, chiar dacă va fi să mor, chiar dacă ar fi să nu mă mai întorc de acolo vreodată.

– Pentru ce acest sacrificiu?! Întrebă militarul curios.

Ea se uită lung la el, țintuindu-l cu ochi de piatră și, după o pauză de ezitare, spuse:

– De ce? Am să vă spun, dar n-o să mă înțelegeți. Pentru că... Pentru că îl iubesc pe Mihai Ulmu.

Așa Maria Răzeșu se decise să se ducă chiar ea, în locul scrisorii pe care avusese de gând să i-o scrie, la capătul pământului în căutarea profesorului Mihai Ulmu.

A doua zi după examenul de absolvire, se prezentă la secția județeană pentru învățământ pretinzând că are nevoie de pașaport întru a-și putea depune actele la Institutul Naval din Vladivostok, oraș din noua ei patrie, ținând să-și realizeze, cum le motivă ea decizia funcționarilor de acolo, un vis care ține încă din copilărie, acela de a deveni căpitan de navă maritimă.

Șeful, un bărbat în vârstă, după ce-i răsfoi certificatul cu note, zâmbi îngăduitor: „Ale tinereții valuri!”, și-i înmână o adeverință ce urma să-i țină loc de pașaport și, totodată, de recomandatie la instituția respectivă.

Când se văzu cu hârtia în mână, veni într-un suflet acasă. O găsi pe mama ei lângă aluatul crescut dând din covată.

– Mamă, eu plec.

– După el?! a întrebat ea. Nu vorbiseră niciodată despre Mihai Ulmu, dar o inimă de mamă pe toate le vede, pe toate le simte.

Maria o îmbrățișă.

– Când?! o întrebă măicuța Maria Mare, așa-i spuneau sătenii, pentru a o deosebi de Maria Mică, fiica ei, ștergându-și lacrimile cu un colț al șorțului pătat de făină.

– La noapte pleacă un tren spre Chișinău.

– Să-l chem pe taică-tu din grădină.

Maria își adunase lucrurile pentru drum într-un rucsac: haine, hrană, mai ales fructe uscate și pesmeți pe care-i pregătise din timp; mai luă cu ea o hartă a locurilor de dincolo de

Ural, cărțulia buclucașă de poezii, o fotografie a clasei lor cu profesorul Mihai Ulmu în mijlocul elevilor, precum și alte lucruri pe care le consideră necesare, când Ștefan Răzeșu intră în Casa Mare. Acesta se așeză greoi pe laviță și zise:

– Pleci deci. Ai hotărât?!

– Da, tată.

Ștefan Răzeșu tăcu. O admira. Mai ales pentru caracterul ei ferm. Parcă o vedea acum pentru prima dată atât de mare. Apoi, într-un sfârșit, îi zise:

– Mă duc în sat să caut bani. Până unde te duci tu, fata tatei, nu știu dacă are tot satul nostru atâția bani, ca să-ți cumpere bilet.

Mama scoase din scrin o salbă de bani aurii.

– O am de la mama mea. O ținea de pe timpul țarului. Poate găsești pe cineva care să ți-o schimbe pe bani. Ia-o. Pentru tine am păstrat-o, știam că odată și odată s-ar putea să-ți prindă bine...

Maria Răzeșu nu știa unde pleacă și ce o așteaptă la capătul aceluia drum lung.

Știa doar că trebuie să-și urmeze o chemare a inimii, pe care o identifica cu însuși destinul ei.

Zarianka

„Și a zis Domnul Dumnezeu către Cain: „Unde este Abel, fratele tău?” Iar el a zis: „Nu știu. Nu cumva sunt eu paznicul fratelui meu?!” Și a zis Domnul: „Ce ai făcut? Glasul sângelui tău strigă către Mine din pământ.”

„Facerea”, cap. 4, vers. 9

Zarianka e un loc pierdut în taiga, uitat de Dumnezeu.

E, de fapt, un orașel de închisori, în afara cărora locuiesc personalul și administrația.

Ziua în lagăr începe cu loviturile unei bare metalice într-o toacă adusă de la o mănăstire cu tot cu călugări, pentru a-i trezi pe deținuți când mijesc zorii.

Primul lucru pe care-l învață aici Mihai Ulmu a fost să stea la rând. După toaleta de dimineață cu șiruri interminabile, cozile se mută la cantină.

Gamela i se umple cu o poșircă de care ți se face greață, dar tocmai ea e cea mai de preț, pentru că îl ține pe osândit în viață.

În „Zarianka -1” își ispășesc „crimele” politice peste o mie de bărbați, de diverse vârste, naționalități, religii și rase.

„Baraca”, cum e numită clădirea dreptunghiulară cu trei etaje în care stă Ulmu, e plină cu spioni, sabotori, teroriști, troțkiști, deviatori de dreapta, deviatori de stânga, menșevici, socialiști-revoluționari, anarhiști, naționaliști, emigranți albi, prizonieri de război, membri ai unor organizații contrarevoluționare, dezertori, foști burghezi, foști activiști de partid, foști militari, foști-foști-foști...

Se mai află acolo profesori universitari, artiști, scriitori, savanți, ziariști, capi de guverne provizorii și șefi de partide prohibite.

Acești oameni, conștiința Europei, cum le zice Mendelstam, se luptă cu ploșnițele, cu păduchii, cu șobolanii care foiesc pe sub priciurile supraaglomerate, dar și cu semeni de-ai lor.

Infractorii de drept comun locuiesc într-o baracă cu ei. Aceștia în zilele de odihnă joacă tot timpul cărți, gata să omoare pe oricine pierde și nu are cu ce-și onora datoriile.

Sunt, de asemenea, persoane condamnate pentru delictul de întârziere la fostele lor servicii, analfabeți care utilizaseră numere din „Pravda” cu portretul ori cu vreo cuvântare de-a lui Stalin pentru a împacheta gunoaie, resturi alimentare sau – și mai grav! – le agățaseră pentru a fi folosite inadecvat în closetele proprii, oameni veseli care spuseseră bancuri cu aluzii burgheze, oameni triști, care nu râseră la glumele vreunui activist de partid...

Cei mai mulți sunt aduși din Țările Baltice, din Ucraina de Vest și din Basarabia: portarii de hoteluri, paznicii de cimitire, vatmanii, pompierii, liftierii, feroviarii, taximetriștii, elevii de liceu, din cauza uniformelor, au fost declarați colonei, generali sau mareșali fasciști și arestați în plină stradă, pentru a fi trimiși în Siberia.

Comuniștii spanioli au nimerit într-un lagăr cu franchiștii, monarhiștii bulgari – cu republicanii, militarii polonezi – cu prizonierii lor ș.a.m.d.

„Zarianka-1” e o U.R.S.S. în miniatură, aici își ispășesc pedeapsa reprezentanți a 129 de naționalități.

Acest detaliu Kudreavțev îl repetă cu mândrie. Șeful lagărului făcuse recent un demers la Moscova cu rugămintea să i se trimită și un turc-georgian din Meshetia. De aceștia nu are. Ca tabloul să fie complet.

Lui Kudreavțev îi face plăcere să iasă diminețile și să petreacă coloanele aliniat la muncă. Atunci se simte ca un mare comandant de oști.

Apelurile se fac dimineața și seara: supraveghetorii îi numără pe deținuți când aceștia pleacă la muncă, ca să-i mai numere o dată noaptea, când sosesc din zonă.

Duminicile ora politică ține jumătate de zi. Demascarea dușmanului continuă și aici.

Apoi urmează câteva ore libere, când captivii au voie să se plimbe prin curtea lagărului, unde discută despre toate, dar toți vorbesc numai despre trecut și nimeni nu mai vorbește de viitor, din motiv că viitorul lor e atât de departe, încât nu mai poate fi nici gândit, nici răzgândit.

Și azi Kudreavțev a ieșit să le „binecuvânteze” plecarea în zonă:

– Vă atenționez: aici nu este sanatoriu, ci lagăr de concentrare. Cei care speră, oboșiți după lupta dusă contra poporului, că se vor recrea la Zarianka se înșală. E drept că nu avem în lagăr terenuri de volei și tenis, că nu putem organiza serate dansante pentru deținuți, că nu avem suficiente băi, spălătorii, infirmerii, rufe curate, îmbrăcăminte groasă, dar asta nu înseamnă că n-o să vă ajutăm să pășiți pe drumul cel drept. Lagărul nostru situat pe toată peninsula e de două ori mai mare ca Franța. În lipsa utilajului, pentru care capitaliștii cer să le plătim cu o greutate egală în aur, vom munci cu mâinile goale, iar cât mai avem târnăcoape, lopeți, pari, hârlețe, unghii, minele de aur de la Kolâma vor vărsa metalul prețios în hazna și nu vom îngenunchea în fața imperialismului mondial. Vom transforma sudoarea voastră în aur. Voi veți face șosele prin care va curge aurul către inima țării.

Când ies pe poarta mare încolonați câte cinci în fiecare rând, Mihai descoperă că acestea sunt, de fapt, coloane de muribunzi. Mulți abia își târăsc picioarele, unii se poticnesc, alții șchiopătează sau tremură de frig și-n plină vară. Și doar coloana lor are un mers ceva mai firesc, fiind alcătuită din nou-sosiți.

Șeful de șantier, Bobrov, deținut ca și ei, are în subordine un ansamblu de brigăzi. Brigadierul lor, Fomin, un fost ofițer învinuit de trădare pentru că nu trăsese în niște țărani răsculați dintr-un sat care murea de foame, ca și cei care urmau să-i împuște, e responsabil de rezultatele muncii lor.

– Străduiți-vă să nu vă îmbolnăviți. Nicio boală n-a fost vreodată tratată la Kolâma, îi preîntâmpină el.

Fomin știe că planul nu-l va putea îndeplini cu oameni bolnavi. Iar de plan depinde rația lor zilnică de pâine și poșircă.

Minele de cărbuni de la Peciora și Vorkuta, minereul de fier din Norilsk, uraniul, aurul și cositorul de la Kolâma trebuie exploatate și milioane de deținuți, care alcătuiesc cea mai ieftină mână de lucru din lume – o zi de muncă pentru o felie de pâine –, vor munci în brânci zi și noapte ca să extragă din subteran aceste bogății și nestemate.

Motoarele buldozerelor uriașe au un bubuit de apocalipsă.

Camioanele huruie și ele amenințător.

Furnicarul de oameni se împrăștie imediat pe toată suprafața zonei, cu ciocane puternice, târnăcoape, roabe, fierăstraie cu dinți știrbi, acești ostatici urmând să răstoarne pinii uriași, să sfărâme și să mute pietroaiele, să niveleze terenul, pregătind locul unde va fi construit un oraș foarte modern, în care peste ani vor locui niște oameni fericiți sau, se gândește Mihai, cine știe?!, poate tot niște deținuți ca și ei.

Își amintește de o credință a anticilor: ca un lucru să dureze, acesta trebuie făcut de oameni liberi, știa că pe Acropole marmura a fost prelucrată doar de cetățeni slobozi, Pericle neîngăduind să lucreze acolo vreun rob.

Dar cât de temeinice pot fi oare niște edificii la a căror înălțare, în loc de mortar, sunt folosite ca material consolidator lacrimile și ura?! se mai întreabă Mihai Ulmu, în timp ce-și împinge de zor roaba plină cu așchii de stâncă.

Zi de naștere în gulag

„Dragostea e un incendiu în care cei din afară văd mai mult fumul și cei dinăuntru, flacăra.”

Jacinto Benavente

În fiecare noapte, cade greu ca un bolovan pe patul de scânduri și, de cum pune capul pe smocul de vată numit pernă, adoarme imediat. Dimineața Mihai Ulmu se trezește și mai obosit, ca o vită de povară care muncise și prin somn.

În timpul apelului din zori de zi, îl întreabă pe Mendelstam:

– Ce dată e azi?

– Cine știe?! 2 sau 3, sau 4.

– Mi-am amintit acum: în una din zilele acestea e ziua mea de naștere.

– Eu nu mi-o amintesc niciodată. O făcea în locul meu soția. Dânsa ținea minte toate zilele de naștere. Oricum, te felicit. Ceea ce pot face acum însă e să-ți dăruiesc un îndemn: privește luna.

Soarele nu răsărise, dar luna încă mai străjuia în înalțuri.

– De ce?

– Închipuie-ți că în această clipă la ea se uită și cineva care ți-i foarte drag și care se află departe. S-ar putea să vi se întâlnească privirile pentru o fracțiune de secundă pe suprafața ei de aur...

Ulmu îi mulțumi. Și privi luna care apunea.

Un gând i se înfipse imediat în creier ca un cui înroșit în foc: să fug, să fug, să fug.

Profesorului din Poiana zilele îi par trase la indigo: deșteptarea, gimnastica, micul dejun, munca, prânzul, iarăși munca, iar apel, cina, cercul de artiști amatori, culcarea.

Dar tot ele îi sunt și ca niște lecții de viață: învăță cum să ții roaba ca să te ducă ea pe tine și nu tu pe ea, cum să pui fierăstrăul ca să răstorni pinii în linie dreaptă, mai află care copac are coaja dulce, rădăcinile căror plante potolesc setea, cum se prepară lichenii ca aceștia să devină comestibili.

– Aici doar cei tari supraviețuiesc. Învățați-vă să fiți tari! îi îndeamnă brigadierul Fomin, care lucrează cot la cot cu ei.

– Dacă n-aș fi avut în grija mea destinele celor mai de seamă minți ale Rusiei, evadam de mult, le mai spune acesta, fără să se teamă de ce zice, în timp ce alții se sperie de ce aud.

O parte din brigada lui lucrează la tăiat taigaua și clădește trunchiurile în stive, o alta – umblă cu roabele din urma artificierilor care aruncă stâncile și pietrele mai mari în aer, ca să facă locul drept.

Fomin, de cum îl vede pe Mihai Ulmu, îi și arată roaba.

După o săptămână de lucru, s-a atașat de această unealtă.

Roaba poate fi supusul sau stăpânul omului.

Roaba și omul devin la un moment dat un tot întreg, precum calul cu călărețul într-o bătălie.

Calitățile acestui instrument metalic se transmit parcă și omului, și, în loc să scârțâie, prinde și el să ofteze. Tărăboanța cu o singură roată, două mânere și un coș uriaș, prinsă de brațele unui deținut, care nu are dreptul s-o lase din mână cele 12 ore cât durează ziua lui de lucru, e o emblemă a GULAG-ului. Dacă te obișnuiești cu ea, când nu mai simți rănile din palme și nici durere atunci când îți zdrelești genunchii de fierul ei rece sau fierbinte, în

funcție de anotimp, înveți să te odihnești chiar în timp ce o duci încărcată pe puntea de lemn ca să o deșerți în caroseria unor camioane grele sau în albia râului de alături. Când omul reacționează ca un automat, când fiecare mișcare e șlefuită până la robotizare, el simte roaba așa cum își simte propriul corp, cunoaște unghiul din care să fie împinsă, ca să devină ușoară, știe când s-o ungă, cu lacrimi sau stropi de sudoare, dacă nu găsește ulei, ca să nu scrâșnească prea tare, intuiește centrul ei de greutate, ca și forța cu care trebuie s-o miște, ca roata să nu i se oprească.

Când intră în acest ritm, omul nu trăiește, ci vegetează. Așteaptă să treacă cei 10, 15, 20 sau 25 de ani de detenție. I se arată că mai greu trece o oră sau o zi de chin, dar 25 de ani, i se pare, vor trece acuzica.

Mihai Ulmu se simte ca un robot, mișcărilor par a nu-i mai fi dictate de creier, ci de roabă.

Într-o săptămână, se obișnuie într-atât de mult cu prezența ei, încât își spune că, chiar dacă va evada, va evada cu tot cu roabă.

De la o vreme ea i se arată și-n vise.

În acea dimineață bucătarul îi turnă porția de ciorbă apoasă în gamelă și-i aruncă bucata de pâine cleioasă în față, făcându-i semn grăbit: „Hai, treci mai departe!”

Se așeză la masa lungă, între alți ortaci, vântură cu lingura sorbitura, în speranța să dea în ea și de vreun fir de orez, apoi mușcă din pâinea neagră și cleioasă.

Dar în clipa în care dinții i se încleștară în bucata de aluat aproape crud, aceștia se loviră de o așchie de piatră, cel puțin așa i se păru, pe care voi s-o scuipe imediat jos, dar, când o luă în palmă s-o arunce și o privi mai atent, descoperi că ceea ce mușcă era de fapt o bucătică de hârtie împăturită strâns. O ascunse pe dată în unul dintre buzunare. Când ajunse în zonă și se încredință că nu-l vede nimeni, scoase hârtia și o desfăcu cu grijă. Era un bilețel, cu următorul conținut: *„Vă felicit cu ocazia zilei de naștere. Cadoul pe care-l meritați cel mai mult este libertatea. Pentru asta va trebui să executați întocmai următoarele instrucțiuni. Înainte de sfârșitul zilei de muncă, vă apropiați de stiva de trunchiuri dinspre râu, un trunchi va fi marcat cu cretă, dar acesta e doar un capăt de lemn, pe care-l scoateți și vă strecurați între bușteni, după care fixați bucata de trunchi la loc. Strădui-ți-vă să nu fiți văzuți. După ce v-ați convins că gardienii și deținuții au părăsit zona, ieșiți din ascunziș și mergeți spre răsărit către muntele Alalai. Fâșia de pini o să vă conducă spre o peșteră de la mijlocul muntelui. Acolo mă așteptați. Un prieten”*.

Conținutul scrisorii îl zăpăci.

Nu știu ce să creadă.

Cine e acest tainic prieten? Și ce dorește?! Ce scop urmărește? De ce să-l salveze?! De ce pe el?! Cine putea ști aici, la capătul lumii, că azi e ziua lui de naștere?! Nu e oare o provocare?

Mii de întrebări îi roiesc în cap.

Munci toată ziua cu însuflețire, gândindu-se la binefăcătorul anonim.

Își făcuse și el, ca și toți ceilalți deținuți, zeci de planuri cum să evadeze. Dar reușita i se păru fără șanse. La ieșirea din lagăr, la intrarea în zonă, la ieșirea din zonă, la intrarea în lagăr sunt efectuate obsedantele apeluri, de la care nu poți lipsi.

Acestea au loc pe orice vreme și sunt reluate de fiecare dată când supraveghetorii greșesc sau nu le ies la număr toți închișii.

Dacă lipsește un singur deținut, imediat toată paza e pusă în alertă. Soldați cu câini pornesc pe urmele proaspete ale celor evadați.

Primi această invitație când se convinsese definitiv că de aici orice evadare e imposibilă.

De câteva ori, pe parcursul acelei zile, se apropie de grămada de trunchiuri de lângă râu, zări și urma de cretă.

Soarele căzu de mult după orizont, dar munca în zonă continua.

Părăsi roaba lângă alte roabe, care urmau a fi reparate, se furișă către stiva de lângă râu și, când se convinse că nu-l vede nimeni, desprinse bucata de buștean însemnată și, făcându-și loc, dispăru fulgerător în miezul acelei grămezi de lemne, trase capacul din urma lui și, rămas în întunericul dintre copacii stivuiți ca într-un sicriu, se puse pe așteptat.

Apoi auzi cum brigadierii comandară încolonarea și cum șeful escortei începu numărătoarea.

Se auzea până la el fiecare număr strigat:

– M 1-1...

– Prezent!

– M 1-2

– Prezent!

.....

– M 1-313

– Prezent!

Inima-i bătea să-i sară din piept: se va constata că lipsește și soldații cu câini vor porni imediat să-l caute.

.....
– M 1-314

– Prezent!

– M 1-315

Era numărul lui.

– Prezent! răspunse cineva.

Răsuflă ușurat. Cine putea fi? Cine-l salvă? Poate Mendelstam, văzând că lipsește, își dezmoțî limba în locul lui? Poate altcineva?!

Când apelul se încheie, auzi cum coloanele părăsiră zona abia târându-și picioarele.

Liniștea deveni deplină. Ulmu împinse capătul de trunchi și ieși.

Era liber, liber, liber.

Muntele Alalai se profila nu prea departe: o stâncă urcată în cer, ca o clopotniță.

Porni într-acolo. Mai mult se furișă decât mergea.

Văzu în curând și fâșia de pini pleșuvi, care urmau să-i arate drumul spre peșteră.

Găsi cu ușurință grotă. Era una nu prea mare, ca o scoică tăiată în perete.

Se puse pe așteptat, trăgând cu urechea, cu răsuflarea tăiată, cu toate simțurile la pândă.

Luna împrăștia o lumină rece, care-l înfiora, strângându-i carnea, în care parcă înfîgea mii de ace minuscule.

Timpul trecea greu.

În curând cei din lagăr vor descoperi că lipsește și supraveghetorii vor porni pe urmele sale.

Trebuie să reușească să se îndepărteze cât mai mult de acest loc.

Așteptarea devenise tot mai chinuitoare...

Dar autorul bilețelului întârzia.

La un moment dat auzi pași îndepărtați în noapte.

Văzu cum o umbră se strecura printre pini, urcând pe potecă în sus către peștera unde se afla el.

Era izbăvitorul lui.

Ardea de nerăbdare să-l cunoască, să-i vorbească și să-i arate recunoștința, dar, se întreabă, îi va putea oare vreodată mulțumi cu adevărat celui care i-a dăruit, după săptămâni de umilință și calvar, acest aer de libertate, pe care îl lăsa să-i invadeze ființa și pe care învăța acum din nou să-l respire?!

Maria ajunge la Zarianka

„... două suflete rostogolindu-se,
fără odihnă, până se vor uni, ca să întrezărească Universul.”

Okakura Kakuzo

Când pleci undeva, să nu te uiți în urmă, își aminti Maria Răzeșu de o vorbă din Poiana și a urcat în primul tren care trebuia s-o ducă până la Moscova, de unde avea să înceapă călătoria ei către întinderile Siberiei.

Înainte de a porni, răsfoi la biblioteca comunală mai multe enciclopedii, anuare geografice, dări de seamă ale unor expediții, reviste de voiaj, pentru a afla cât mai multe despre aceste spații, mari cât o planetă.

Dincolo de Ural descoperi natura superbă a Siberiei, de o măreție înspăimântătoare. Un spațiu carceral, nemărginit. Pini nefiresc de înalți, cu vârfurile împrăștiind norii, crescând până la Dumnezeu. Mesteceni prinși în hore pe zările perdeluite. Brazi de argint. Ape de sticlă. Nori vătuiți. Și cerul care-și așază generos sineala pe arbori, pe munți, pe tot.

În fața acestui peisaj omul își simte fragilitatea.

Călătoria părea să nu mai aibă sfârșit.

Tuc-tuc! Ritmul roților i se înfipse adânc în creier.

Nici un eveniment nu deranjă monotonia acestei călătorii de care i se acrise în cele 20 de zile până ajunse la Vanino, portul maritim din Strâmtoarea Tătară, situată între continent și insula Sahalin. Și doar într-o noapte, când stătea de pază la geam, avu o vedenie ciudată.

Cele două trenuri trecură ca două fulgere unul pe lângă celălalt. Și-atunci l-a văzut! Nu, nu se putuse înșela. Era el, el, el, el, el, el, el, el, el, el, el, el, el, el. Printr-o spărtură de geam zăbrelit, din partea de sus a unui “bou-vagon”, a privit la ea, prin ea, dincolo de ea, dar – ca și la lecțiile lui – s-a uitat fără s-o vadă. Totul a durat o miime de secundă, el dispărând în hăul nopții cu tot cu trenul păzit de militari înarmați. Dar imaginea lui i s-a imprimat pe retină și n-o putuse șterge cu pleoapele umezite de lacrimi oricât a încercat în zilele care urmară. Și-a zis că i s-a părut, că era imposibil, că nu era el, doar trenul se deplasa în direcție inversă, dinspre Kolâma spre Poiana, că e exclus să fi fost întors înapoi. Se mai temea să nu ajungă la închisoarea a cărei adresă o deținea înaintea profesorului Ulmu.

Ajunsa la Vanino, nu știa cum să meargă mai departe.

În fața ei se întindea amenințătoare și necunoscută marea Ohotsk.

Urmări de la distanță cum, în port, trenurile se descărcau de deținuți, aceștia fiind imbarcați în șalupe sau vase de mare.

Erau unicele mijloace de transport care circulau între Vanino și Magadan.

Iar ea trebuia să ajungă acolo.

Pândi mai multe zile.

Când se umplu de curaj, se apropie de un căpitan de vas, un adevărat lup de mare, cu barbă zburlită și ochi de vultan pornit la vânătoare, în timp ce acesta cobora panta care ducea către port.

- Ce vrei?! o apostrofă el de departe.
- Vreau să vă rog.
- Întâi plătește-mă și după aceea roagă-mă.
- Vreau să ajung la Magadan.

– Nu ai tu atâția bani, muierușco!
 Maria a scos salba de monede de aur și i-a arătat-o.
 – E bună, a zis acesta, după ce a luat-o în palmă și a scuturat-o să sune.
 A pus-o în buzunar, a pufăit din lulea și i-a vorbit:
 – Să te lași ținută de mână până urci la bord. Dacă te întreabă cineva, să zici că ești rudă cu mine. Vei sta în cabina mea.

Punțile și pasarelele, pântecul vasului și toate locurile de lângă armătură erau pline cu deținuți. Mai multe bucătării de companie pe roți fumegau pe punte, semn că se pregătea ciorba pentru condamnați. Trecură printre ei. Mihai nu se afla acolo.

În cabina căpitanului mai erau câteva „rude” de-ale acestuia, două femei la fel de tăcute.

Călătoria dură mult. Marea era zbuciumată. Auzea cum trosnesc valurile, ca niște arme vechi, descărcate de un pluton.

Erau hrănite și ele cu mâncare de-a deținuților.

Căpitanul, ca să nu adoarmă, consuma cafea tare cu vodcă, la care adăuga ardei și sare.

Vasul intră în portul din Magadan într-o dimineată cu lumină puțină.

O îngrămădire de barăci de lemn, cu spații între ele, pe care nu le puteai numi străzi. Miros de pește sărat. Vânt puternic. Soare bubos. Toate aceste lucruri îi vorbeau că ajunsese aproape de capătul drumului ei.

Încercă să afle cele ce-o interesau. Imposibil. Toți erau muți.

La Magadan se opri în gara portului.

Șeful gării maritime era un bărbat cu picior de lemn.

Își luă inima în dinți și se apropie de el.

– Nu vă supărați. Se poate ajunge de aici la Zarianka?!

Și, fără să aștepte răspunsul, o podidură lacrimile.

Bărbatul îi puse mâna pe umăr. Avea o înfățișare de om bun. Gestul lui o calmă, parcă o sprijini să nu cadă.

– La Zarianka nu s-a dus nimeni niciodată de bunăvoie. Ai pe cineva acolo?!

– Da. Pe Mihai Ulmu din Poiana.

– Îl iubești mult, nu-i așa?!

Ea a dat afirmativ din cap:

– A coborât și el dintr-o șalupă... Poate ieri... Poate alaltăieri... Nu l-ați văzut?!

Întrebarea ei o arătă atât de neapărată, încât bătrânul hotărî s-o ajute.

– Ieri au coborât dintr-o șalupă mai mulți deținuți politici. Era mare înghesuială. Se pare că cei mai mulți dintre ei erau artiști. Aveau mâinile delicate. Am remarcat între aceștia un om distins, cu papion și frac, care mi-a atras în mod special atenția.

– El era, a rostit convinsă Maria. Mihai Ulmu nu poate fi comparat cu nimeni. Seamănă, cum să vă spun?!, cu Eminescu...

Rusul o privi blând și concluzionă:

– Am înțeles. N-ai cumva și vreo fotografie de-a lui?

– Ba da, a murmurat Maria și a vârât repede mâinile în rucsacul ei de drum, de unde a scos fotografia cu toată clasa lor pe care i-a întins-o, bucuroasă:

– Iată, acesta e Mihai Ulmu!

Bătrânul examinează atent acea „poză de familie” cu cei 20 de elevi ai Liceului din Poiana și i-a zis:

– Cred că el era, și i-a restituit-o.
– De fapt, asta e clasa noastră, iar Ulmu e cel din mijloc, a crezut ea că trebuie să facă precizarea.

Șeful gării a mângâiat-o cu privirea, a zâmbit trist și a întrebat-o:

– Ia spune, tu ai mâncat ceva azi?

Nu pusese nimic în gură de câteva zile. Dar nici nu-i era foame.

– Am să te ajut să ajungi la Zarianka. Dar mai întâi hai cu mine.

Omul o duse într-o cantină alăturată și o hrăni.

În timp ce ea sorbea ciorba de pește cu lingura, invalidul o admira cu ochii jilăviți, și-i spuse în șoaptă:

– Am și eu o fată, numai una, și aceea se află la Verhne-Kolâmsk. E acolo într-un lagăr. Seamănă cu tine. Când te-am văzut, o primă impresie m-a făcut să cred că ești ea. Dar n-am nicio veste de la dânsa de jumătate de an, de când a trecut pe aici. Eu lucrez ca șef de gară de vreo zece ani. Și mă obișnuisem cu miile de deținuți și deținute aduși din toată țara și debarcați zilnic în port. Îi tratam cu indiferență sau, aș putea spune chiar cu dispreț: erau nespălați, speriați, unii cu ochi de fiară, alții ascultători ca niște vite... Până într-o zi, când m-am auzit strigat de cineva dintre ei. Și atunci am văzut-o, într-o îmbulzeală infernală, coborând cu alte deținute de pe șalupă, pe fiica mea. Nu auzisem nimic despre Nadina de vreun an de zile. Eu mă grăbesc spre ea, ea vine spre mine, iar santinela mă atenționează: „Dacă mai faci un pas – te împușc”.

Am convorbit de la distanță, în timp ce era împinsă cu patul armelor să urce într-un camion. În 1940, când s-a întâmplat cutremurul cela distrugător de la Așhabad în care a pierit aproape tot orașul, ea era studentă la universitatea de acolo. De la dânsa am aflat că localitatea se transformase în una de ruine și, cum rămăsese fără gazdă, s-a transferat la universitatea din Saratov. Dar peste câteva zile acolo s-a revărsat Volga, tot orașul a rămas sub ape și au pierit în acea revărsare de puhoie zeci de mii de oameni. Fiica mea a fost imediat arestată, fiind învinuită de cutremur de pământ, de inundații și de alte păcate. Cel puțin așa mi-a vorbit mititica. Nu mai știu nici eu care e adevărul adevărat. Dacă o vezi, numele ei e Nadina Frolova, spune-i că m-ai întâlnit și sunt viu. Se va bucura. Am să te ajut să ajungi la Zarianka. Să fie de sănătatea sau..., zise bătrânul înghițind o lacrimă, ... de sufletul ei.

Merse cu ea la poștă, unde aștepta un camion. Se vede că abia sosise, pentru că-i fierbea radiatorul, bolborosind ca un cal înjunghiat.

– Șoferul e prietenul meu. Am vorbit să te ducă la Zarianka. Acolo te descurci tu, că ești copilă isteată. Să te aibă Domnul în pază..., apoi, după o pauză, adăugă: ... fata tatei. Zise și-i făcu semnul crucii.

La despărțire, bătrânul îi dăruie o pâine învelită într-un ziar.

– Am să vă caut să vă mulțumesc, speră ea.

– Da, s-ar putea, rosti bătrânul, cuprinzând-o cu mâinile lui cioturoase.

Maria urcă într-un camion cu remorcă. Șoferul porni motorul cu o oboseală în mișcări. Camionul merse prin munți vreo zece ore. Șoferul nu se arată prea vorbăreț și tăcură tot drumul.

Ajunseră noaptea. Orașelul i se păru profilat pe cer. Barăci de lemn și mai multe clădiri cu etaj, înconjurate de garduri înalte din sârmă ghimpată.

Dincolo de ele se afla Mihai Ulmu, profesorul Mariei și prima ei dragoste.

Cadoul

„A iubi înseamnă a suferi de celălalt.”

Vladimir I. Ghika

Zarianka era un orașel de penitenciare. Dincolo de clădirile pentru deținuți înconjurate cu ziduri înalte erau situate sute de izbe pentru cei din administrație, personal și pază. Maria a închiriat o cameră într-o căsuță din bârne de la margine. Stăpâna era o văduvă de miner.

În zilele următoare se trezea cu noaptea în cap ca să poată urmări de departe coloanele de deținuți, ieșind pe porțile celor șase închisori – cinci dintre ele fiind de bărbați și una de femei –, îndreptându-se către muncile lor grele din minele de aur, de uraniu, de cărbune sau la tăiat taigaua, la construcția șoselei către Verhne-Kolâmsk ori la edificarea unui baraj pe râu. Locurile de lângă Zarianka, pe o rază de zeci de kilometri, semănau cu un uriaș șantier.

În a patra zi îl văzu de departe: pășea într-o coloană către o zonă din taiga.

Ieșise pe porțile lagărului de deținuți politici “Zarianka-1”.

La căderea nopții, îl așteptă să se întoarcă din zonă, ocrotită de întuneric, nu departe de poartă. Orbiți de faruri, mânați ca niște vite care se întorceau de la muncă, deținuții se strecurau abia târându-și picioarele în curtea largă a penitenciarului.

Era slăbit, palid, obosit, îmbrăcat într-o zeghe vărgată, pe care observă și un număr – “M1-315”.

Mai zăbovi în întuneric aproape o oră, cât pe câmpul de instrucție de dincolo de ziduri dură operația de verificare.

Fiecare nume răsuna distinct în noapte, când militarul responsabil de apel strigă:

– M1-315,

Cineva răspunse:

– Prezent!

Era vocea lui.

O recunosc.

Avu noroc!

Îi veni să strige de bucurie.

E el!

E aici!

În una dintre dimineți, Maria l-a așteptat la poartă pe șeful închisorii.

– Bună ziua. Sunt dintre deportați și mor de foame. Angajați-mă ca infirmieră, bucătăreasă, cusătoreasă, îngrijitoare, spălătoreasă, orice, în instituția dumneavoastră.

Fără să coboare din mașină, Kudreavțev se uită bănuitor la ea:

– Ce poți să faci?

– De toate. Să gătesc, să spăl, să îngrijesc bolnavii, să dau cu peria, să deretic, că fac curățenie...

– Știi să scrii? se interesă el.

– Da.

– Bine, fă o cerere, în care să indici numele și originea socială, și o lași la intrare, pentru cei de la cadre. Eu îi voi preîntâmpina. Care ți-e numele?

– Maria.

– N-am mai auzit niciodată de un astfel de nume. Se vede că nu sunteți din partea locului. Unde v-ați născut?

– În Moldova.

Așa Maria Răzeșu ajunsese spălătoreasă la Zarianka. Lucrul era umilitor. Trebuia să spele tone de haine de-ale deținuților.

Îi venea să mângâie fiecare zeghe înainte de a o scufunda în apa rece ca gheața, gândindu-se că s-ar putea să fie a lui Mihai. Era fericită să presupună că hainele lui trec acum prin mâinile ei. Alegea câte una, după mărimea care i s-ar fi potrivit, și o spăla îndelung-îndelung...

Căpătă și un permis cu ajutorul căruia putea pătrunde în blocurile de deservire din curtea penitenciarului.

Făcu cunoștință și cu alte femei de la spălătorie. Încercă să lege prietenii cu unele dintre ele. Deși erau niște ființe necăjite, care se temeau de șefi, de deținuți, dar și una de cealaltă, acestea nu uitaseră încă să surâdă, să bârfească și să se bucure de salariile lor mizere.

Elaboră evadarea lui Mihai Ulmu în cele mai mici detalii.

Se duse de mai multe ori, odată cu căderea nopții și într-o duminică, în zona în care lucra lagărul întreg, care, după ce plecau deținuții și militarii, rămânea pustie și, deci, nepăzită până în zori.

Planul cum să-l ajute pe Mihai Ulmu îi apărui pe neașteptate.

A văzut pe șantier o stivă de trunchiuri lungi, a cărei bază avea un loc în care putea încăpea lesne un om. Găsi în curând un capăt de trunchi, pe care îl fixă în locul gol de jos, astfel că ascunzătoarea deveni perfectă. Făcu pe el un semn cu o așchie de cretă.

Apoi urcă munții din preajmă până găsi aproape de albia unui râu secat ceva ca o peșteră...

Scrisorica i-a fost cel mai greu să i-o transmită.

Bucătarii erau și ei dintre condamnați, câte unii veneau la spălătorie. Exista și riscul de a fi deconspirată. Un bărbat trist i se păru demn de încredere, pentru că intra de fiecare dată în spălătorie cu buzunarele pline cu pâine. Când l-a rugat în șoaptă și cu lacrimi în ochi să-i transmită profesorului Ulmu un bilețel – “E logodnicul meu!” – a întrebat-o doar ce număr are.

I l-a spus.

Putea să reușească. Putea și să nu reușească. Riscă.

Știa că deținuții încă nu ajunseră să se cunoască prea bine unul pe celălalt, și apoi, chiar dacă descopereau că cineva de alături lipsește sau răspunde la alt număr, nu vor pârî nicidecum – aici funcționa o lege dură a penitenciarului: nu trebuie să-ți pese decât de viața ta proprie.

Nu i-a fost greu să scoată din spălătorie o „uniformă” vărgată, să-i coase și un număr, să o îmbrace, să pătrundă mai înaintea coloanelor cu deținuți în zonă, să se posteze în ascunzișul tainic, din care să pândească un moment pe aproape de sfârșitul zilei de lucru când să iasă și să se piardă în furnicarul de oameni, ca atunci când Mihai îi va prelua locul în stivă să poată ea să răspundă în locul lui la cele două apeluri obligatorii, de la ieșirea din zonă și la intrarea în lagăr, să se furișeze de pe teritoriul penitenciarului în clădirea spălătoriei și să părăsească închisoarea odată cu femeile din schimbul ei.

Toate aceste elemente au fost gândite minuțios.

Când îl văzu pe Mihai dând târcoale stivei însemnate, fu convinsă că planul va reuși.

Apelul era locul cel mai vulnerabil al oricărei evadări.

Numărul celor intrați în zonă trebuia să coincidă cu numărul celor care o părăseau.

Când coloanele se aliniază câte cinci în șiruri lungi și ofițerul de serviciu a strigat:

– M1-315....,

Maria, cu capul plecat, cu boneta vărgată alunecată peste ochi, stând lângă alți colegi ai lui Ulmu, răspunse gutural:

– Prezent!

Pentru prima dată se întâlnise cu Mihai într-un singur nume, chiar dacă acesta nu era decât un număr.

Ieșiră după asta din zonă, iar în curtea penitenciarului mai răspunse o dată la numărul M1-315.

Când ceilalți deținuți intrară în cantină, ea se strecură în spălătorie, unde lăsă costumul ei de mascaradă și-și îmbracă hainele civile, ascunse cu grijă din timp într-un loc sigur. Apoi – după ce-și prezentă permisul – trecu dincolo de poarta închisorii.

La gazda din Zarianka îi lăsă bătrânei ultima monedă din cele cu care pornise la drum și, luându-și rucsacul cu lucruri, se îndreptă către muntele Alalai.

Acolo o aștepta Mihai.

Trebuia să i se alăture cât mai curând, ca să poată fugi împreună cât mai departe de acest loc blestemat.

Pentru că nu există pe lume lucru mai scump, mai sfânt și mai fără de preț ca libertatea.

Acesta era cadoul pe care Maria Răzeșu ținu să i-l facă profesorului ei drag de ziua lui, în acel 4 august, când Mihai Ulmu împlinea 25 de ani.

Pe muntele Alalai

„Poate așa l-a privit Dumnezeu pe primul om...”

André Malraux

Mihai Ulmu urmărea cu sufletul la gură, ascuns de întunericul grottei, cum salvatorul lui urca poteca apropiindu-se tot mai mult de acel loc.

Inima bătea să-i spargă pieptul.

Când nu-i mai despărteau decât câțiva pași și umbra căpăta contur tot mai pronunțat, avu impresia că are trăsături cunoscute.

Se oprise în gura cavernei, într-o stare de șoc, recunoscând-o – dar ea să fie oare?! – pe cea mai bună elevă a clasei lui de la Poiana.

– Tu?! se arătă consternat Mihai Ulmu.

Se aștepta la orice, numai nu la faptul ca izbăvitorul lui să fie o femeie.

O apucă zăpăcit de umeri și-și înfipse privirile în ochii mari, pe care lumina lunii îi făcu și mai scânteietori, cu atâta putere, încât Maria a trebuit să și-i plece pe ai ei.

– Cine ești?

– ...Răzeșu.

– Răzeșu?! se miră el și mai mult. Și ce cauți aici?

– Am venit, îngână ea această frază ca pe o scuză, după a cărei rostire ca și cum ar fi fost pregătită să se retragă, v-am căutat... să vă întorc o datorie...

Și introduse o mână în rucsacul pe care-l coborî de pe umeri.

– Ce datorie?

– Iată..., zise ea, fâstâcindu-se, și scoase dintre lucruri o cărțuție.

– Ce-i asta?

– E cartea cu poeziile lui Eminescu, pe care am împrumutat-o și am promis că am să v-o întorc imediat.

– Și?!

– Și, iată, v-am adus-o..., rosti ea ușurat, cu datoria lucrului împlinit.

Această copilă, care traversase jumătate de glob pământesc, rosti acele cuvinte ca și cum făcuse un drum dintr-un capăt al satului ei în celălalt.

– Răzeșu, tu ești nebună?! Cui îi mai arde acum de acest volumaș de poezii?! Tu-ți dai seama ce spui? Ce-i cu tine, fato?! Nu puteai să aștepti până mă întorc?! Ca să mi-o dai altădată sau niciodată?! Tu știi la ce risc te-ai expus?!

Ea îl asculta descumpănită. Mihai Ulmu era și mai descumpănit: a descoperit că nu știe să vorbească cu o tânără care nu poartă uniformă școlărească. Semăna acum cu profesorul de geografie, un bâlbâit care, atunci când vorbea, avea impresia că așeza cuvintele în frază cu arătătorul:

– Tu pricepi?... Cum?... Nu! E imposibil să... De ce nu te-ai gândit ce faci?... Ce rost a avut?...

– Vorbiți cu mine de parcă v-aș mai fi elevă, îl atenționează ea. Aflați că acum o lună eu am absolvit școala...

Acum o lună?! Trecuse o lună, dar lui i se păruse că trecură ani de când s-a despărțit de acea clasă și de comuna Poiana. În același timp încăpățănarea ei îl îndoioșă. Un fior de neliniște îl scutură.

– Și acum ce facem?

– Am aici o hartă, rosti ea calm și mai vârî mâna o dată în rucsac. De strâmtoarea Bering ne despart câteva sute de kilometri. Iar de acolo putem trece în Alaska.

– „Putem”?! Ai de gând să continui această nebunie și să mergi și tu spre Alaska?!

– Da, am de gând, aici vocea Mariei Răzeșu, cea care de o lună nu mai era elevă, deveni atât de gravă, încât Mihai Ulmu nu se putu reține să nu zâmbească ușor.

– Să mă certați după asta, dacă veți găsi de cuviință. Dar până la ziuă n-a mai rămas atât. Și în curând cei din penitenciar o să înceapă să vă caute. Iar noi trebuie să reușim să fim departe. Cunosc un pic aceste locuri, le-am studiat pe lumină. Vom urca peretele muntelui Alalai. Ne vor căuta mai puțin în această direcție. Câinii nu vor putea urca pe aici. Ne vom ține de rădăcini și de crengi și vom ajunge sus. Vom coborî apoi de partea cealaltă a muntelui și vom înainta către nord-est.

Nu semăna deloc cu eleva lui, era o ființă matură, care știe ce vrea, care nu pune nimic la îndoială.

– Iar acum, ca să nu ne ia câinii urmele, să ne dăm încălțările cu tutun, zise și scoase din rucsac câteva țigări, pe care le fărâmiță între degete, lăsând conținutul acestora să se risipească peste încălțăminte și a ei.

– Crezi că ajută?!

– Da!

Îndărătnicia fetei se ridica la loc ca iarba călcată. Ce rost mai avea s-o contrazică?!

I se părea copilăresc acest camuflaj împrumutat probabil din vreun roman cu spioni, dar se resemnă și execută.

– Ar fi bine să scăpați de aceste haine, care nu vă prind deloc, mai ordonă ea, scoțând din rucsacul ei încăpător o cămașă, un pulover gros și o pereche de pantaloni bărbătești.

Maria se îngrijise de toate, pe toate le avuse în vedere.

– Iar acum să mergem, până asfințește luna mai sunt câteva ore.

Ea porni înainte, pe poteca ce ducea către cer.

Deasupra atârna o lună rece, semănând cu o monedă uriașă. Aerul curat, cu tărie de alcool, îi pătrundea adânc în piept.

Trebuia să se grăbească și să meargă pe urmele acestei copile pe care nici n-o cunoștea prea bine. Ce căuta ea tocmai aici? Cum a ajuns? Cum l-a găsit? Ce o mobilizase pe această adolescentă abia scăpată de pe băncile școlii?! Era o taină mai presus de înțelegerea lui.

Durerile provocate de pietre, de măcăcinii care îi zgâriau mâinile și fața, vântul rece ce cobora din înalțuri, eforturile pe care trebuia să le depună și pe care le resimțea în tot corpul, îl făceau să se convingă tot mai clar că ceea ce trăiește el în aceste clipe nu e un vis din care s-ar fi temut să se trezească, ci o realitate, cu care încerca tot mai mult să se obișnuiască.

– Apropo, zise ea, când ajunse la jumătate de munte și la picioarele lor se așternuse o vale întinsă, presărată cu argint de lună, vă felicitez cu ocazia zilei dumneavoastră de naștere!

Și-i întinse o floare banală, de fâneață.

– Mulțumesc, răspunse Mihai, mirosind-o cu nesaț. E cel mai minunat cadou pe care l-am avut vreodată de ziua mea.

Primul sărut

„Eu m-am născut ca să iubesc, nu să urăsc.”

Sofocle

Când ajunseră sus pe munte, pe un platou neted ca o scenă, luna asfinți. Întunericul se făcu deplin. Era o beznă luminată de miriade de stele, care scăpărau reci și îndepărtate.

Cosmicul orologiu determina alte timpuri, în măsurătoarea lui viețile celor doi fugari durând fracțiuni de secundă. Dar ele, acele fracțiuni de secundă, le fuseseră dăruite și ei le trăiau cu disperare: viețile lor de oameni.

– Să ne odihnim, până se face zi, propuse Mihai.

Se opriră lângă un cedru bătrân.

Maria își așeză creștetul pe rucsac, Mihai își puse pumnii sub cap, cum o făcea în penitenciar și, obosiți, adormiră imediat.

Când Mihai Ulmu se trezi, soarele era pe zare: răsărea liber și rotund-rotund ca-n copilăria sa.

Atunci o descoperi pe Maria, dormind la câțiva pași de el, și parcă se temu să mai respire, pentru ca să n-o trezească.

O privi îndelung și, pe măsură ce lumina îi cuprindea chipul, o vedea tot mai deslușit; la un moment dat Mihai se înspăimântă ca un om brusc deșteptat din somn.

Nu, își zise, e imposibil, e cu neputință, nu poate fi.

Nu-i venea să creadă.

Atunci deschise și ea ochii și un zâmbet complice îi înflori pe buze:

– Bună dimineața!

Dar, în loc să răspundă, Mihai se fâstăci și o întrebă, mai mult pentru sine, parcă pentru a se convinge că nu se înșală, prostește, cum și-a calificat chiar dânsul gestul ceva mai târziu:

– Cum te cheamă?

Îi fusese profesor un an întreg, dar nu era sigur că știa cum o cheamă.

– ...Maria.

– De ce Maria?!

– Pentru că așa o cheamă pe mama mea și așa a chemat-o și pe mama ei, ca și pe bunica, străbunica și răs-străbunica ei. Și tot așa, de vreo două mii de ani femeile din neamul nostru au purtat acest nume.

Ma-ri-a! repetă în gând Mihai, convins că aude acest nume pentru prima dată. Ce nume neobișnuit! Ce nume frumos! se minuna el.

– Cum pe mama o cheamă ca și pe mine, mai adăugă ea, satul, ca să ne deosebească, mie mi-a spus mereu Maria cea Mică, precum sfintei care se serbează la început de toamnă. Iar mamei – Maria cea Mare.

Dar și această copilă seamănă cu o sfântă, în naivitatea ei, și-a spus Mihai.

– Trebuie să mergem, a zis Maria și s-a ridicat imediat în picioare, așezându-și rucsacul pe umeri.

– Unde?

– La Poiana. Numai că drumul cel mai scurt spre Poiana trece prin Alaska. Doar pământul e rotund, nu?! Ne-ați spus-o chiar dumneavoastră la una dintre lecții.

– Asta așa e. Dar pe unde o fi Alaska ceea?

– E într-acolo, arată ea spre soare-răsare, hotărâtă. Trebuie să fie într-acolo.

– Și cum trecem dincolo?

– Furăm o barcă, înjghebăm o plută. Ne trec contrabandiștii eschimoși cu pirogile lor. Sau traversăm marea cu un aisberg. Numai dacă nu suferiți de rău de mare. Strâmtoarea are doar câteva zeci de kilometri. La urma urmei, o trecem înot. Eu sunt o înotătoare bună. Știți să înotați?

Mihai știa să înoate.

– Da! îi răspunse, deși mai cunoștea că nici un înotător din lume n-a parcurs încă distanța ce despărțea cele două continente. Vor fi dânșii primii.

Dar Maria Răzeșu mai avea o soluție de rezervă:

– Dacă întârziem mai mult, s-ar putea să găsim strâmtoarea Bering înghețată, iar atunci o vom trece pe punte de gheață...

Ceea ce-l fascina cel mai mult era siguranța cu care-i vorbea.

– Și dacă nu reușim?

– Cum să nu reușim?! E posibil oare să nu reușim?! Gândiți-vă ce spuneți!

Înaintau împleticindu-se în lanurile de iarbă înaltă și deasă.

Râurile își pierdeau apele, ogoindu-și-le, în luncile verzi.

Pinii creșteau unul în altul, deși ca peria.

Se opreau din când în când să asculte liniștea.

Susurul taigalei se identifica pentru ei cu susurul libertății.

Coborau de pe unele creste de munte, ca să urce pe altele, traversau râuri reci, ca să ajungă de pe un mal pe celălalt, înaintau prin desișuri în care nu călcase până atunci picior de om și-și vorbeau întruna de parcă erau numai ei în toată taigaua.

– Niciodată n-am văzut munți mai frumoși, spunea ea, ca și cum satul în care se născuse era situat între alți munți, rostindu-și cele mai simple cuvinte nu numai cu vocea, ci, se părea, cu toată ființa, de parcă acestea ar fi echivalat cu o nesfârșită declarație de dragoste.

Nu, nu se putea înșela. N-o mai văzuse până atunci niciodată. N-o mai întâlnise. Nu-i vorbise nicicând. N-o auzise. O vedea pentru prima oară. Dar era Ea... Ea, femeia pe care o visase mereu, pe care o așteptase și o căutase în fiecare clipă a vieții lui. Semăna leit cu fata din gândurile sale, din reveriile sale, din cărțile sale.

E imposibil să o mai fi întâlnit, să o mai fi văzut și să n-o fi recunoscut, își zicea.

Era eleva lui. Încercă să și-o amintească la ore, în clasă, prin școală. Dar zadarnic. Nu-și aminti nimic, niciun detaliu, oricât de nesemnificativ. Să fi trecut pe lângă ea, fără s-o vadă, fără s-o observe?!

I-ar fi recunoscut numaidecât zâmbetul ei luminos, pletele negre ca noaptea, care-i flutură încontinuu chiar și atunci când nu bate vântul, i-ar fi remarcat ochii cerești, vocea ei catifelată, mersul ei ușor, mai degrabă de dans, aerul calm și senin, care-o deosebesc de toate femeile lumii.

... La un moment dat bolta se întunecă brusc.

Norii coboară jos de tot. Cei doi aleargă printre nori. Calcă pe nori.

Dar, mai înainte de a răpăi primii stropi, răsare chiar în fața lor un stejar bătrân, cu o scorbură uriașă, cât o tindă.

De aceștia sunt mulți prin toată Siberia răsăriteană. Arbori care numără sute, poate chiar mii de ani, măcinați de geruri, de vânturi și ploii, în care timpul a scobit uluce așezate în picioare.

Localnicii le zic stejari scorburoși.

Maria o zbughește înăuntru.

Încapă perfect.

Mihai Ulmu rămâne în ploaie.

Maria îl strigă:

– Dom' profesor, veniți aici!

Dar loc, se părea, e prea puțin pentru doi.

Maria insistă:

– Dom' profesor. O să vă mureze!

Mihai își face și el loc în scorbura, lângă Maria.

Afară toarnă cu găleata.

Iar ei stau lipiți unul de celălalt, ca într-o ladă verticală, își sorb unul altuia respirațiile, inimile le bat atât de aproape, încât parcă și-ar potrivi și ritmurile, al uneia după cel al celeilalte, mâinile se caută, deși se tem să se atingă...

Privirea i se oprește involuntar la despicătura dintre sânii ei albi, rotunzi și încorsetați, care continuă undeva sub rochia simplă din cit.

Apoi zăbovește îndelung pe chipul ei, se scufundă în ochii mari, îi mângâie buzele, fruntea, părul...

Înaltă și zveltă, cu ochi verzi-albăstrui ca cerul de peste brazi, ce au irizări de boltă amestecată cu pădurea, cu sprâncenele parcă mereu arcuite a mirare, cu gene lungi de iarbă moale și dinți albi ca de fildeș, cu ten de lapte – să fie ea, femeia din vise, aici, atât de aproape?!

De unde o fi apărut această minune?! Mlădioasă, ca o răchită care se hârjonește cu vântul, zvânturată ca o căprioară; cu pielea ca o chiparoasă; gingașă ca o floare-de-colț crescută pe crestele munților...

Parcă abia atunci o văzu. Totul e în ea desăvârșit: și trupul ei grațios, și umerii, și pieptul, și zâmbetul, și buzele, și ochii, și pieptănătura, și rochia ei sobră, și bluza în care, probabil, o mai văzuse îmbrăcată la lecții.

Nu-i poate găsi niciun cusur, afară de acela poate că e prea puțin conștientă de farmecul și de frumusețea ei, pe care s-a străduit, cât s-a aflat în școală, să și le ascundă, pentru ca el, Mihai Ulmu, să nu le vadă, să nu le observe, să nu le remarce.

O privește cu uimire și cu un fel de curiozitate, fără a se satura să o admire, cu brațele lăsate în jos, ca și cum, dacă ar atinge-o, ea ar putea să se topească în aerul rășinos al ploii sau să dispară cu totul în tulpina aceluia stejar multiseclar.

Nu, nu se poate înșela: e Femeia pe care o căutase atât, dar care îl găsisese ea.

O recunoscuse.

Mirându-se de ceea ce simte, gândindu-se la acea ființă predestinată, pierzându-se în ochii ei mari și atât de senini, îi mai pune în această zi o întrebare lipsită de noimă:

– Tu... Tu ești?

– Eu sunt! îi răspunde dânsa.

– Tu ești aceea?! vrea să precizeze Mihai.

– Eu sunt aceea, rostește Maria cu siguranță în voce.

Și atunci mâinile lor se întâlniră. Respirațiile li se confundară. Ca și bătăile de inimă. Și buzele lui Mihai se atinseră de buzele ei. Obrajii Mariei se aprinseră de parcă se aflau în preajma unui jăratric puternic.

Pădurea luă foc. Și ploaia se umplu dintr-odată de aburi deși.

Mihai și Maria deveniră un singur suflet și o singură inimă, un tot întreg alcătuit din două jumătăți perfecte topite într-o sărutare.

Și unul devenise, în același timp, și celălalt.

Ființele lor se amestecară: el era ea, ea era el, iar lumea erau ei.

Maria fremăta lipită de el, fără cuvinte, ca o torță care crește-n lumină.

Mihai o sărută setos și ea se lăsă sărutată, răsând cutremurată, iar de la tremurul râsului ei tânăr se împrăștiau norii și soarele își făcea loc în înalțuri, arborii, râurile și ierburile din preajmă murmurând, vâlvurându-se și ele parcă mai altfel decât cu o clipită în urmă.

Toate cele din jur – taiga, cer, stejar, scorbură, nori, soare, stâncă, ape, văi, creste – dispăruseră parcă. Și doar ei doi mai rămăseseră pe lume, contopiți într-un singur sărut.

Nuntă în taiga

„Mie mi se pare că oamenii nu simt deloc puterea iubirii, pentru că, dacă ar simți-o, i-ar ridica cele mai mari temple și altare și i-ar aduce jertfele cele mai mari.”

Plato

Aerul de după ploaie e proaspăt ca laptele din donița de acasă.

Soarele e-n zenit. Razele lui ard nemilos. Roua sfârâie pe frunze și pe ierburi, transformându-se în aburi care urcă spre nori.

Când ating crengile, mărgelele de apă se risipesc de sus. Maria râde cu capul dat pe spate când roua îi udă fața, admiră cu o bucurie copilăroasă, transformată în cuvinte cerul străveziu ca apa unui râu de munte, arborii moleșiți de respirația veștedă a sfârșitului verii, soarele care se strecoară de sus căutându-i prin acele coniferelor.

Au umplut, se pare, taigaua toată cu râsul dragostei lor. Cât de puțin îi trebuie unui om pentru a fi fericit, se gândește Mihai. Câteodată acesta nu are nevoie decât de un alt om și întreg universul e întruchipat de acel celălalt.

Femeia ideală... ajunsese să creadă că aceasta nu există decât în cărți și încetase să o mai caute. I se mai sugerase că ea nu poate fi întruchipată într-o singură ființă, fiind risipită în toate femeile.

Și acum o găsi.

– Ești cea mai frumoasă femeie din univers, îi șoptește el printre săruturi.

Dintr-odată, Maria se desprinde cu un zâmbet neterminat din îmbrățișarea lui Mihai Ulmu.

Se apropie de rucsacul ei și caută ceva în el. Scoate o față de masă albă cu horboțică spumoasă, cusută cu flori multicolore, pe care o așterne pe iarba înrourată, pune apoi pe ea prune, pere, caise și porumbele uscate, nuci, mere, struguri, alune-de-pământ, niște felii de slană și bucăți de brânză, un colac împletit în opt, un fir de busuioc, considerat aducător de noroc. Pe acestea le purtă cu dânsa tocmai de la Poiana prin toată partea de est a Europei și de-a lungul Asiei întregi, pentru această clipă anume, poate cea mai importantă din viața ei. Într-un colț, Maria așază o sticlă de trei sferturi cu o băutură străvezie, ocrotită de-un dop de lemn, și două păhăruțe.

– Ce ai aici?! întrebă curios Mihai, cu acea blândă, jovială ironie, cu un imperceptibil surâs în colțul buzelor, propriu doar lui.

– E țuică din prunul nostru... Pentru că, mă gândisem încă la Poiana, ce fel de nuntă fără de strop de tărie?! zice ea și pleacă fruntea în jos.

Uimirea lui Mihai crește ca o coloană de mercur.

– Nuntă?! Nunta cui?!

Iar Maria se arată și mai mirată de întrebarea lui Mihai.

– Cum, nunta cui?! Nunta noastră. La noi în sat există o rămășiță de obicei care ține de mii de ani: cele care aleg sunt fetele. Cu precizarea necesară, mai adăugă Maria, că fetele noastre fură numai bărbați care le iubesc. Credeți că aș fi făcut eu acest drum lung dacă nu vă alegeam să fiți ursitul meu?!

Zice, apoi, fără să aștepte replica lui Mihai, adaugă grav:

– Am venit, Mihai Ulmu, să vă cer de soț.

Mihai înmărmurește. Nu știe ce să zică. Nu s-a gândit că s-ar fi putut vreodată ca cineva, o femeie, să-l aleagă pe el, iar dânsul să nu aibă la îndemână decât un singur răspuns, iar acela să fie „Da!!!!!!”

– Și eu?! încercă Mihai să păstreze aparența serioasă a momentului.

– Credeți că dacă știam că n-o să mă iubiți, ajungeam până aici, vă căutam, vă găseam, ca să-mi spuneți: „Caută-ți de drum, copilă-hăi!” sau ceva asemănător?!

Fata, se vede, se pregătise îndelung de ceea ce se desfășura acum: o lună-două, dar poate că toată viața. Ea știuse de acolo, din Basarabia, de clipa aceasta, de fuga lor, de poiana cu stejari scorburoși, de masa nunții lor și le puse la cale pe toate cu minuțiozitate.

Maria devine, brusc, plină de o solemnitate naivă și repetă întrebarea:

– Mihai Ulmu, vreți să fiți soțul meu?!

– Propunerea ta m-a luat prin surprindere...

– Discursurile le ținem mai apoi. Răspundeți la întrebare!

Maria privește în ochii lui ca într-o fântână fără fund. Fiorul care simte că o străbate precum un curent electric o face și mai frumoasă. Doar pleoapele îi clipocesc în zbateri de aripi. Mihai se umple de importanța clipei și zice:

– Păi... Da! Desigur...

– Și acum întrebați-mă dumneavoastră.

– Ce?!

– Dacă vreau să fiu soția dumneavoastră.

– Maria, vrei să fii soția mea?!

– Da! rostește ea, apoi, ca să fie sigură că Mihai auzi răspunsul, îl repetă în șoaptă: –

Da!

– Iar acum să facem schimb de verighete.

– De unde aici verighete?!

– Iată..., și Maria desface palma, în care se află două inele împletite din fire de iarbă, îl pune pe unul, în timp ce-l privește în ochi, pe degetul inelar al lui Mihai, lăsându-l pe acesta să-i pună, la rându-i, celălalt inel.

– Ele ne vor uni pe vecie. Inelele noastre de cununie, accentuează Maria, adăugând:

– Așa-i obiceiul la nunțile noastre. De ce l-am neglija tocmai noi?! Sunt împletite din fire de iarbă din chiar această poiană...

– Când ai reușit să le faci?!

– Când te-ai urcat sus pe stâncă să afli dincotro bat vânturile... Atunci am știut că azi voi deveni soția ta...

– „...Nedespărțiți în viață, ca și în moarte...”, mai rostește Maria o frază la al cărei conținut se gândise de când se ținea minte. Iar acum să ne dăm sărutul de soț și soție.

Mihai o cuprinse sărutându-i buzele moi și fierbinți.

Apoi Maria scoate dopul de la sticla jilăvită și toarnă ceva într-un pahăruț, îngenunchează în fața lui Mihai și i-l transmite, sărutându-i dreapta.

„Ce obiceiuri barbare!”, gândește Mihai.

– Să ne urăm casă de piatră! Să ne întâlnim, ca să nu ne mai despărțim niciodată, în copiii noștri! spune Maria, după ce-și toarnă un fir de licoare și în paharul ei.

Mihai Ulmu sorbi din agheasma însoțirii lor. Nu i-a plăcut niciodată să bea. Dar ritualul trebuia îndeplinit până în cele mai mici amănunte. Cu atât mai mult că de astă dată licoarea i s-a părut divină. A simțit în ea concentrată aroma livezilor, tăria brumelor, flacăra bolților...

Maria mai mult sărută marginea paharului și-l lăasă deoparte. Ochii ei se aburiră un pic, dar ea își stăpâni lacrimile, lacrimi de bucurie, simțind cum acestea se rostogoleau pe dinlăuntrul ființei ei, pe rând, una câte una, ca să nu le vadă stânca, să nu le vadă cerul, să nu le vadă Mihai.

Gustară din ofrandele basarabene, purtate de Maria prin trenuri, pe vapoare, în camioane, prin orașe, prin munți, peste albi de râuri, dar și din alte bucate de care făcu rost la Zarianka – pentru cel mai înălțător moment al vieții lor.

– Maria! rosti Mihai, acum, că suntem soț și soție te-aș ruga să-mi zici „tu”, ca să nu mai punem și noi alte distanțe între mine și tine.

– Mulțumesc! îngăimă Maria și surâse recunoscător. De multe ori vorbeam în gând cu dumneavoastră... cu tine..., precum cu un prieten, iar unui prieten nu-i spui niciodată „Dumneavoastră”. Cum nici lui Dumnezeu, când i te adresezi, nu-i zici „Dumneavoastră”. Cu atât mai mult unui om iubit...

Mihai simțea cum ea pătrunde în el prin toți porii. Înțelese că până acum nu iubi niciodată cu adevărat. Ca și cum o așteptase pe ea: să crească?! să-l găsească?! să o descopere?!

Și-o amintea vag, firavă și zvăpăiată, mai mult râzând cu ochii decât cu gura, schițând un zâmbet abia perceptibil de fiecare dată când răspundea tema ori era scoasă în fața clasei. Subțire în boi și iute în mișcări, când nu era în câmp sau la biserică, mai ales iarna, o găsea în biblioteca satului, situată în căminul cultural, citind cărțile, cum i-a mărturisit odată, delaolaltă. Activă la diverse manifestări, școlăriță isteată, prima la învățătură, mereu posesoare a “Premiului întâi cu cunună”, emana tinerețe, curiozitate și energie. Dar o uită de cum părăsi Poiana. Nu și-o amintea acum decât cu greu.

– Mi-i dragă Siberia, ea mi-a adus noroc, îi mărturisi la un moment dat Mihai. Ea m-a ajutat să te cunosc.

Obrajii Mariei s-au aprins imediat, atunci i-a luat mâna dreaptă, aspră și plină de bătăături, între palmele ei subțiri cu degete străvezii și i-a pus-o pe creștet, ca pentru blagoslovire, apoi a început să îngâne ceva ce semăna cu un cântec fără cuvinte, un cântec vesel și trist în același timp, cu urcușuri și coborâșuri, ce-l învăluia mai degrabă cu mireasma decât cu sunetele lui, pe care Maria și-l cânta parcă sieși, din care Mihai distinse și cuvinte:

Ia-ți, mireasă, ziua bună

De la tată, de la mamă,

De la frați, de la surori,

De la grădina cu flori...

Stelele din înalțuri prinseră se explodeze, una câte una, ba într-un colț al cerului, ba în altul, bolta coborî în poiana nunții lor, vântul care sărutase cu câteva ore în urmă crestele oceanului celui mare se domoli și el, cu sentimentul că asistă la una din clipele de taină ale oamenilor acestei planete zbuciumate.

Apoi Maria tăcu. Mihai îi auzi bătăile inimii. Ochii ei erau umezi, gura părea arsă, fruntea îi era senină, vocea avea ceva din murmurul valurilor amestecat cu freacățul ierburilor.

– E cântecul cu care de mii de ani fetele din satele noastre se despart de casa părinților lor. După acest cântec alesul inimii îi va fi totul: tată și mamă, frate și soră, prieten și coleg. Fără el m-aș mai fi crezut fată în casa părinților mei. După el însă sunt datoare să te urmez pe tine, până în clipa morții...

Mihai își rezemă fruntea de fruntea ei și zise:

– Iartă-mă, Maria!

– Pentru ce îmi ceri iertare?! Eu ar trebui să-ți cer iertare, pentru că eram îndrăgostite de tine toate fetele din clasă, dar numai eu am îndrăznit să te caut prin toată Siberia.

– Sunt supărat pe mine, dar și pe Dumnezeu, care nu s-a grăbit să-mi sugereze: „Iată-ți femeia pentru care te-am dat pe pământ”. Puteam să nu te întâlnesc niciodată. Să mor fără a te fi cunoscut vreodată. Și viața mea n-ar fi avut atunci niciun sens. Începând cu această clipă însă, ea capătă un rost suprem. Te rog să mă ierți că nu te-am remarcat la Poiana...

– Nici n-ai fi putut-o face. M-ai fi remarcat doar dacă mă găseai în una dintre cărțile tale... Dar eram prea vie ca să mă ascund în vreuna dintre ele... Și-apoi de ce m-aș fi grăbit, când această poiană ne aștepta încă de pe atunci?!

Rămaseră în acea noapte în poiana nunții lor.

Sub o streășină de stâncă, Ulmu adună multă iarbă ruptă, frunze de ienupăr, de trifoi, flori de gălbioare, de romaniță, de căline și făcu un pat de nuntă.

Când acesta fu gata, păși pe el și îngenunche mai întâi, ca într-un sanctuar. Apoi o trase după el și pe Maria.

Fata se lipi de bărbatul iubit, ca într-o înălțare. Carnea ei îmbobocită îl încălzi. Mihai îi simți sânii împietroșiți de dor frigându-i pieptul. Aburul buzelor ei îl învălui dintr-odată. El o sărută flămând, ca după un îndelung post. Îi sărută gura, obrajii, fruntea, ochii, lacrima. „Plângi?!” „Da.” „De ce?” „Pentru că sunt cea mai fericită femeie de pe pământ.”

În acea noapte cerul era spuzit de stele ca niciodată. Dormiră pe acel covor de frunze și flori – pentru prima oară în ultimele câteva luni – somn liniștit.

***

Acea fusese noaptea nunții părinților mei.

Singurătate în doi

*„Ca pecete pe sânul tău mă porți,
poartă-mă ca brățea la mâna ta.
Că iubirea ca moartea e de tare
Și ca iadu-i de grozavă ardoarea.
Săgețile ei sunt săgeți de foc,
Și flacăra ei ca fulgerul din cer.”*

Cântarea Cântărilor

Se trezesc cu primele raze ale dimineții.

Soarele sparge norii cu mii de raze.

Își zâmbesc parcă nu s-au văzut de-o veșnicie.

Iată și câțiva “vorniceii” la nunta lor.

– Tuc-tuc-tuc, se aude o pasăre chiar în cedrul lângă care înnoptaseră.

– E cocoșul-de-munte, zice Mihai. Își cheamă iubita.

Acesta bate din aripile lui scurte, își înfoaie penetul sur stropit cu vopsea albă și cu reflexe violete, întoarce capul mic ba într-o parte, ba în cealaltă, desface ciocul puțin curbat și scoate din gūșa umflată un sunet de toacă de mănăstire, care cheamă la liturghie:

– Tuc-tuc-tuc!

E declarația de dragoste a gotcanului, cum i se mai zice cocoșului-de-munte, cântecul cu care-și cheamă găinușa.

Dar ea se lasă așteptată.

– Tuc-tuc-tuc! încercă să-l imite Mihai, cu mâinile puse pâlnie la gură.

Imediat dintre brazi apare fâlfâind greoi din aripi și femela, așezându-se pe o creangă de alături.

– Tu ai fost mai convingător, râde Maria.

Apoi cele două păsări se găsesc și phrr-phrr! își iau zborul dispărând în desiș.

După ce îmbucară din merindele pe care le mai conținea rucsacul Mariei, pornesc la drum către zarea înseninată.

Au cale lungă, dar ei nu se grăbesc. Parcă ar avea toată veșnicia în față. O iau pe de-a dreptul, peste culmile împădurite.

Cu cât înaintează către răsărit, văile se fac mai adânci și munții se profilează mai înalți.

Copaci tineri cresc subțiri până către Dumnezeu, alături de alții cu totul putrezi, care abia se mai țin sau zac răsturnați, peste care trebuie să sari ori sub care urmează să te strecuri ca să poți trece.

E o pădure sălbatică, lăsată să crească în voia ei de la facerea lumii, rărită pe alocuri doar de incendiile provocate de fulgere, cu desișuri în care, de cum intri, se face întuneric; cedri cu foioase uscate, din alți ani, păstrându-și-le lângă cele verzi, brazi sonori care cresc pe înălțimi cu rădăcinile înfipte în cer, văi pline cu ienupăr ca niște saltele verzi – taigaua este în întregime a lor.

Sunt tineri și îndrăgostiți, și, ca lumea să fie împlinită, nu au nevoie să fie decât ei doi.

Sunt rezistenți pentru că sunt împreună, sunt puternici pentru că se iubesc, sunt fericiți pentru că s-au regăsit.

Se strâng în brațe și-și spun cuvinte, frânturi de vers, noime fără sens, ignorând lumea cealaltă din afara șoaptelor lor. Se țin de mână, ca și cum s-ar teme să nu se piardă unul de celălalt.

– Știam că o să mă iubești, continuă Maria. Că această clipă nu putea să nu vină.

– De unde atâta siguranță?

– Când eram adolescentă, m-am aruncat în Nistru de pe o stâncă, fiind convinsă că am să înot dintr-odată, și m-am descurcat. Au mai fost și alte ocazii când mi-am pus la încercare destinul.

Maria ține fruntea puțin înclinată, ca și cum s-ar fi aflat în biserică, la spovedanie.

– Viața mea de până a te cunoaște a fost ca apa care trece prin sită, n-am reținut nimic din ea, decât ceea ce avea vreo legătură cu tine. M-am născut cu adevărat în prima zi de școală din clasa a douăsprezecea, când ai venit în școala noastră. Eram copilă, aveam vreo 12-13 ani, când te visasem pentru prima dată. Te văzusem în vis, cu mult mai înainte de-a te fi văzut aieva. Și când te-am revăzut acolo în pragul școlii – înalt, cu ochii negri, cu păr răvășit peste umeri –, te-am recunoscut îndată... Îmi iubeam părinții mai presus de viața mea. Dar în ziua aceea mi-am zis: el e bărbatul pentru care m-aș duce și la capătul lumii.

Aici Maria tăcu, apoi continuă cu o dârzenie în priviri:

– Iată și motivul pentru care mă aflu aici.

– De ce nu mi-ai spus?

– Pentru că n-aș fi știut ce să-ți spun.

– ...

– E atât de greu să înveți să vorbești. Dar și mai greu e să înveți să taci. Taci, taci, taci! Îmi ziceam când voiam să spun cuiva ce simt, ce gândesc, ce trăiesc. Cine te va înțelege, cine te va crede, cine va ști cu adevărat ce ești, afară de tine?! Am vrut să-ți scriu, de la acel întâi septembrie, dacă n-aș fi știut că mă umplu de ridicol. Ne întâlneam câteodată pe coridoarele școlii sau pe ulițele satului și te surprindeam uitându-te la mine ca printr-un geam aburit de sticlă. Parcă nu eram acolo. „Iată-mă-s!”, voiam să strig. – „Eu sunt aici, lângă tine. Ursita ta. Femeia vieții tale.” Dar eram sigură că n-ai să mă auzi.

– Știai tu atunci că eu îți sunt predestinat?

– Da! Știam că totul urmează să se întâmple de la sine. Că nu trebuie să forțez nimic. Doar să aștept, să aștept, să aștept. Mă străduiam să-mi înăbuș sentimentele. Dar era de ajuns să te văd la școală, să-mi apari brusc în față pe culoar, să te zăresc în sat, să te aud vorbind și iarăși începea să-mi bată inima cu putere, și iarăși nu dormeam, și iarăși nu înțelegeam ce-i cu mine, de ce mă atrage fatal o ființă, un bărbat care trece pe lângă mine fără să mă observe, de ce mă gândesc mereu-mereu-mereu la cineva care nu s-a gândit în viața lui măcar o singură clipă la mine. Și-atunci mi-am zis: să rabd. Să rabd și să aștept. Pentru că știam că va veni o zi când te vei opri în dreptul meu, te vei uita lung la mine și mă vei întreba, mirat: „Tu ești?!” Iar eu voi da afirmativ din cap. Mai știam că va sosi o clipă, clipa noastră, când vom bea din aceeași licoare, după obicei, unindu-ne în viață și în moarte. Iat-o ziua aceea!

„Cum se putea să mă uit la tine de atâtea ori și să nu te fi văzut?!” își reproșa în gând Mihai. „Eram și surd, și orb, și zevzec?!”

În timp ce străbat munți, în timp ce trec vaduri de râuri, în timp ce culeg pomușoare din tufișuri, în timp ce fac opriri scurte ca să-și tragă sufletul, Maria își confesează sentimentele, ca unui duhovnic:

– De multe ori treceam pe lângă casa unde stăteai. Când ajungeam în dreptul ei, încetineam pasul fără voia mea, dornică să ghicesc ce se întâmplă după ferestrele ei cu

perdele, ce faci, ce gândești. Mi te închipuiam că stai mereu între cărți. Când știam că lucrarea mea din caiet va trece prin mâinile tale, aceeași pagină o transcriam de zeci de ori. Dar... totuna nu observai dincolo de scrisul caligrafic și altceva.

„Fata asta, se gândi Mihai, mă cunoaște mai bine decât mi-aș fi închipuit că o poate face cineva. Ea ține minte toate banalitățile pe care le-am rostit, fraze de care am uitat, evenimente cărora nu le-am acordat nicio atenție.”

– Apoi când mi-ai împrumutat pentru câteva zile cărțulia cu poemele lui Eminescu, o purtam cu mine ca pe una de rugăciuni, cu o frunză pusă între file, o deschideam seara și spuneam cu voce tare cuvinte din ea, ca și cum citeam scrisorile pe care le așteptam de-o viață, iar când mă culcam, o puneam sub pernă, să visez poezii... Ea era sacră pentru mine, pentru că o atinseseși tu, pentru că o ținuseși în mâini, pentru că-ți era dragă... Cuvintele ei au fost cele dintâi care ne-au cunoscut...

– Și ce-ai putut tu găsi în acea cărțulie? o întrebă Mihai, curios.

– Am găsit în ea toată viața mea.

„Iată că n-o cunosc deloc pe această copilă.” Se uită la ea tot mai mirat să o descopere.

– M-am pregătit să fiu fericită pentru ziua când voi absolvi școala. Până atunci parcă mi-era interzis să mă gândesc la fericire. Nimic nu m-ar fi putut împiedica la serata de absolvire să-ți spun ce știi despre noi. Știam că aș fi putut să-ți fiu pereche. Egală în toate. Dar au venit soldații aceia și te-au răpit, la un pas de a te anunța printr-o scrisoare că eu, Maria Răzeșu din Poiana, îți sunt femeia hărăzită. Soarta m-a lovit cel mai rău când mă așteptam cel mai puțin.

Vorbește gătuită de emoție:

– Aș fi putut să te aștept până te întorceai. Dar m-am temut că n-am să pot rezista. Locotenentul care venise după tine mi-a spus că va trebui să te aștept 25 de ani. Dar atunci nu m-ai fi recunoscut, poate. Când ai plecat în acel camion cu soldați, m-am dus la biserică și m-am rugat la Maica Domnului să nu mor până nu-ți vorbesc. Și acolo, de la un tremur de licăr de lumânare, am înțeles că trebuie să te caut. Am mers către tine, parcurgând un drum lung. Nu mi-a fost ușor. Dar aveam în mine suficient curaj. În viață câteodată, ca să fii fericită, trebuie să ai curajul de a fi fericită...

Soarele arde necruțător, aburi deși – parcă ar ploua dinspre pământ spre cer – urcă dinspre taiga.

Hermine trec, nepăsătoare, chiar pe alături. Nu se tem de om. Nu știu că acesta le-ar putea face și rău. De pe ramuri se uită curioși la ei cârduri de gotcani. Potârniche se încălesc prin iarba crudă. Jderi se rostogolesc pe lângă ei. Vulpi argintii se feresc pe sub copaci prăvăliți. E un adevărat paradis al vânătorilor.

Dar și al pescarilor.

La un pârau de munte, Mihai răstoarnă un bolovan și pe dată de sub el zbughesc în toate părțile zeci de pești de râu. Prinde câțiva cu mâna și-i coace pe tăciunii unui foc.

În timpul aceluia popas, zăresc mai jos pe o vale adâncă un cerb cu niște coarne uriașe, parcă poartă un pom scuturat de frunze pe frunte, care începe să boncăluiească. Chemarea lui umple taigaua. Imediat îi răspunde cu muget puternic un alt cerb. Nu peste mult timp apare și acesta din desigurile de rășinoase, cu coarne la fel de mari, pe care le ține mândru orientate către bolți, din când în când aplecându-și-le, ca să nu le agațe în ramuri. Acesta e însoțit de o ciută, zveltă și aeriană.

Masculii se opresc față în față, scormonind pământul cu picioarele și fornăind puternic. Apoi brusc se aruncă unul asupra celuilalt, lovindu-se cu coarnele, care în lumina soarelui par că împrăstie scântei pe jos, ca niște aparate ce sudează. După câteva izbituri surde, excrescențele lor osoase li se încleștează, ei împingându-se și târându-se o vreme fără

să poată scăpa din această dezlănțuire pe viață și pe moarte, până unuia dintre ei i se frâng o parte din coarnele mărețe, care cad pradă la picioarele celuilalt.

Cel cu cornul frânt dă îndărăt, fiind urmărit de învingător în pădurea de cedri, cu mugete furioase.

Ciuta pornește și ea agale după ei, dispărând în desișuri.

La câteva clipe după această bătălie crâncenă, în aceeași vale își face apariția un urs mătăhălos. Se joacă un timp cu apa râului, probabil în căutare de pește, apoi se retrage și el în întunericul pădurii.

– Parcă aș trăi o poveste, zice Maria.

Munții sunt acoperiți de un lichen ruginit gros ca o plapumă. Sub el piatra e albă, de cretă. Cedrii cresc din crăpăturile lor, fremătând ușor de o briză venită de-nu-știu-unde.

– Simt mirosul mării, zice Maria.

– Vine dinspre cer, precizează Mihai. Și tot el o întreabă:

– Oare pe unde am fi?

– Pe aproape de Strâmtoarea Bering. Parcă aud coloniile de păsări de acolo...

Citise despre acele „orașe” de milioane de păsări din stâncile de pe țărmurile Oceanului Pacific și care asurzesc mateloții cu vaietul lor.

– S-a împlinit ceea ce mi-ai spus odată la una dintre lecții. Când ne-ai întrebat ce vom cumpăra fiecare din primele noastre salarii, și eu am zis că voi cumpăra o frunză din teiul lui Eminescu, mi-ai spus: „O să ajungi departe, Răzeșu!”. Și, iată, profeția ți s-a împlinit. Am ajuns atât de departe! La câțiva kilometri de marginile lumii.

Mihai îi sărută buzele din mers, ținând-o de după umeri:

– Vom lua totul de la capăt, Maria, de la un alt capăt, îți promit!

În lume era război și Basarabia lor se afla acum în altă țară.

Maria, cu un surâs convenit mai degrabă zeilor decât pământenilor, îi răspunde:

– Așa va fi, știu, pentru că am atâta încredere în tine! Cred în tine ca în Dumnezeu, Mihai Ulmu!

Aleargă ținându-se de mâini. Maria fuge cu pas de dans. Parcă are vânt la călcâie. Oboseala acumulată de Mihai în ultimele luni de zile îi trecu ca printr-o minune. Parcurge, alături de femeia vieții sale, zăvoaie, sare peste pietre de râu, se aburcă pe creste înalte.

Picioarele ei – arse de rouă, zdrelite de așchii de stâncă, însângerate de crengile uscate care le îngrădesc calea, de plantele aspre care le urzică – sunt răni vii.

– Femeile frumoase trebuie să pășească fără să atingă pământul. Ele n-au dreptul la vânătăi, zice Mihai și o ridică în brațe.

Maria se ține de după gâtul lui, se privește în ochii lui adânci, schițează un zâmbet care-i străluminează chipul și repetă:

– Sunt o norocoasă, o mare norocoasă!

Ziua a șaptea

*„A spune cuiva te iubesc
este o invitație la veșnicie.”*

Deodată aud în bolți un murmur care seamănă cu un ferăstrău ce ar tăia o creangă undeva deasupra. Se lipesc pe dată de trunchiul unui copac. Tot atunci trece, aproape atingând vârfurile arborilor, un aeroplan, dotat cu un proiector care scotocește împrejurimile.

În jurul lor nu sunt decât locuri prin care n-a călcat niciodată picior de om, natură sălbatică neatinsă de civilizație, pădure virgină, ape limpezi ca lacrima... Și, cu toate astea, au sentimentul că iscoade îi pândesc de peste tot.

Când își dau seama de asta, cei doi se țin și mai strâns de mâini.

Deasupra lor vuieste și scârțâie, trosnind din mii de încheieturi, taigaua.

Uriașă. Adâncă. Străină.

Când vântul șârâie de pereții stâncilor parcă niște voci înfundate, parcă un lătrat îndepărtat de câini, iar crengile trosnesc pe sus imitând cocoșele unor arme care-și trimit cartușele pe țevă, ei se prefac că nu înțeleg, că nu aud, că nu văd, că n-au nimic cu această lume, pentru că nu fac parte din ea, și nici ea din ei.

Pentru că dâșii se iubesc și nimic nu e mai important decât dragostea lor.

Se înserează și fiecare îi mulțumește în gând Celui de Sus pentru încă o zi dăruită. E ziua a șaptea de la evadarea lui Mihai Ulmu.

Când întunericul cade ca o perdea grea peste munți, se aciuiază între câteva pietroaie mari de pe valea unui râu.

Mihai și Maria adorm ghemuiți unul lângă celălalt. Dorm somn de piatră, ca înaintea unui drum lung.

La un moment dat, Mihai se trezește brusc. În lumina zorilor de zi vede un câine cât un vițel cum stă cocoțat, cu limba scoasă de un cot, deasupra Mariei, arzându-i fața cu răsuflarea.

Imediat, Mihai face o săritură ca să-și înfigă mâinile în beregata potăii, ce-și propti pe dată ghearele în puloverul lui, ferfenițându-l în zeci de bucăți.

Maria se trezește, urmărind îngrozită încăierarea lui Mihai cu javra, care se tăvălesc încleștați pe viață și pe moarte în locul acela îngust dintre pietre.

Mihai îi strânge cu putere gâtulejul ca într-o menghină aproape să-l sugrume, când aude în spatele lui un țâcănit surd.

– Lasă câinele, îl somează o voce spartă.

Cel care despicase revolverul țintește în ceafa lui Mihai Ulmu. Cu el mai sunt alți patru soldați, cu armele gata să tragă. Fiecare ține în lesă un câine-lup.

– Gata, s-a terminat piesa, intelighentule!

„Intelighent” în cercurile gardienilor de la Zarianka e o înjurătură de dispreț.

– Sus mâinile! Ridică-te! N-auzi?!

Mihai se ridică în picioare cu tot cu câine, fără să poată descleșta degetele încremenite din grumazul animalului. Îl scapă abia după ce simte o izbitură puternică în cap.

– Nu da! strigă Maria, ca și cum lovitura aplicată lui Mihai o fripse pe ea, și, izbindu-se ca o leoaică, îi trage soldatului o palmă, care răsună până departe în taiga.

Imediat, un alt militar o izbește cu bocancul.

– De ce lovești o femeie, stârpitură? Încearcă Mihai să scape din mâinile gonașilor care-l prăvălesc la pământ.

Soldatul holbează ochii: se pare că abia acum acesta vede că în fața lor se află o femeie și-și lasă mâinile în jos.

– Las' că am mai văzut noi de-alde dânsa, și vii, și moarte! afirmă vlăjganul cu glas spart.

– Legați-i! ordonă el. De-o săptămână vă tot dibuim! Ați crezut că scăpați, ai?!

Mihai se ridică cu greu, genunchiul îi arde, capul îi vuiește, durerea îl amețește.

Apoi o ajută pe Maria să se ridice.

Soldații râd rânjind. Sunt tineri. Dar poate au iubit și ei, își zice Mihai. Atunci de ce sunt atât de cruzi?! Nu, nu, cu siguranță n-au iubit. Un om care iubește arată altfel.

Mihai știe că soldații din gardă, șefii, funcționarii lagărului locuiesc lângă teritoriul înconjurat cu sârmă ghimpată al închisorii, în case de bârne, amenajate, călduroase, cu lumină electrică, ce arde zi și noapte. Dimineața, fiecare dintre ei vine să pumnească mutrele deținuților, să asmută dulăii contra acestora, să-i tortureze, să-i lovească cu patul armelor, iar în caz de necesitate să descarce automatul în ei, acesta fiindu-le serviciul pentru care statul îi plătește. Seara se întorc la casele lor, unii la nevastă și copii, alții au iubite, cu care ies la cinematograful sau să admire stelele, aurora boreală, natura. A doua zi o iau de la capăt. Ochiul lor blânzi devin răi, brațele gingașe, cu care-și mângâie pruncii și iubitele, redevin de piatră, șoaptele lor se prefac în mugete.

Cum e posibil, se întrebă de multe ori Mihai, ca oamenii să fie, conform unui grafic dinainte stabilit, o zi – îngeri, și o zi – diavoli, o zi – apostoli ai binelui, și o zi – apostoli ai răului?!

Kudreavțev, vorbesc cei din pază, are casa plină cu pisici, care se așază pe fotolii, pe paturi, pe dușumea, ca niște covoare vii, dar asta nu-l împiedică să apese pe trăgaci ori de câte ori e nevoie când vine vorba de „animalele cu două picioare”, cum le zice el cu dispreț ostaticilor din pârnăile sale.

Soldații îi leagă pe cei doi cu o frânghie groasă. Mâinile le sunt lăsate libere, ca să se poată sprijini cu ele de pietre sau de arbori când vor coborî din munți sau vor trece peste puhoaiete reci.

Maria și Mihai se privesc zâmbindu-și mereu. Ei nu se văd decât unul pe celălalt.

– N-am să te părăsesc niciodată, Maria, îi șoptește Mihai Ulmu.

– Știu, sunt convinsă, te cred, Mihai.

Iar când un soldat îi trece capătul de funie peste piept, Maria dintr-o străfulgerare își înfige dinții în brațul lui.

„...zeul mă-tii!” zice acesta și-i proiectează un cap peste față.

Mihai vrea să scape de legătoare, dar nu mai poate.

– De ce dai, mă, lovi-te-ar damblaua! strigă el, încâlcindu-se în funii.

– Urmați-ne! ordonă gradatul cu glas hodorogit.

Apoi tot el le zice:

– Să ne mulțumiți că nu v-am omorât. Am avut ordin să tragem în tine, Ulmule, fără somație. Și asta făceam dacă erai singur. Dar de unde dracu' ai apărut tu, cuconiță?! Că ne-ai încurcat toate socotelile! Ai să dai seamă și dumneata în fața comandantului. Iar el nu iartă. Te vor judeca pentru complicitate la evadare. Tu l-ai ajutat să fugă, nu?!

În timp ce merg, discută zgomotos despre o încurcătură zdravănă a lor, mai înainte de a-i captura.

Când Maria se rănise la picioare, Mihai o purtase o vreme în brațe. O mai luă în spate când urmau să treacă peste puhoaiete de munte cu apa rece ca gheața.

La un pârâu aduimecaseră întru întâi câinii urmele lor, fiind derutați atât ei, cât și soldații care-i țineau în lese, când dădeau ba de urmele a doi fugari, ba numai de ale unuia. Mai ales la albiile râurilor caralii nu puteau pricepe cum urmele de la patru picioare devin două, iar de la două se fac patru, și tot așa. „Căutați bine!”, ordona din când în când vlăjganul, care era și superiorul iscoadelor. „E posibil ca unul dintre evadați să fi rămas ascuns undeva pe aici”, zicea în locurile pe unde Mihai o lua în brațe pe Maria. Iar peste o vreme mai apăreau din senin încă două urme...

Abia dând de fugari descâlciră enigma.

Erau urmele lui Ulmu și ale unei fete, care cine știe cum nimeri în pustietatea asta, ca să le creeze lor probleme.

Soldații discută bine-dispuși: l-au capturat pe evadat și poate se vor alege și dânșii cu vreun concediu la baștină sau cu vreo mențiune din partea comandamentului.

Maria și Mihai sunt numai vânătași, au numeroase zdrelituri, răni, îi dor picioarele de prea mult mers, corpurile lor resimt încă durerea loviturilor, dar ei își zâmbesc tot timpul.

Înaintează legați cu funii unul de celălalt, iar atunci când sar peste trunchiurile răsturnate ale unor arbori bătrâni, urcă și coboară stâncile priporoase sau trec peste apele reci ale râurilor, se ajută reciproc.

La un moment dat, Mihai Ulmu se oprește locului, își șterge cu dosul palmei urmele uscate de sânge de pe gură, se uită în ochii ei limpezi ca cerul și, parcă amintindu-și de un lucru foarte important, îi șoptește astfel ca să audă numai ea:

– Maria! Vreau să-ți spun ceva...

– Spune...

– Te iubesc!

A rostit această frază pe care nu a spus-o vreodată în viața sa niciunei femei și, poate, nu s-ar fi grăbit nici acum să o rostească, dacă n-ar ști că în curând au să se despartă, vor fi despărțiți și n-o să se mai vadă încă cine știe câtă vreme, poate niciodată.

Ea se lipește toată de el, îl privește recunoscătoare, ochii i se umezesc și buzele ei prind să freacă:

– Știi ...

– Da.

– Vreau să-ți spun și eu ceva...

– Spune, iubito!..

– Mihai Ulmu, în aceste clipe, îmi vine să urlu de fericire!

Vera

„Dacă suferi, înseamnă că ești în întârziere față de lucruri. Te afli acolo unde ele nu mai sunt. ”

Paul Valéry

Într-o pauză de prânz, Maria văzu o tânără care s-a apropiat de râu, a întins mâinile după niște frunze, a rupt câteva și le-a presărat pe apă, privind cum acestea fug la vale. Era sosită de câteva zile. Nu vorbea cu nimeni. N-a văzut-o niciodată zâmbind. Era mohorâtă, ca o fată nepoftită la joc. Se străduia să se țină deoparte, să fie singură.

Maria s-a apropiat de ea, privirile li s-au întâlnit.

– De ce ești tristă? a întrebat-o.

– M-am născut tristă.

– Și eu am venit pe lume plângând. Așa mi-a povestit mama. Dar pe urmă mi-a mai trecut...

– Eu n-am niciun vis împlinit, i-a mărturisit interlocutoarea cu un oftat. Ca și cum nici nu m-am născut.

– Iar eu am unul. Iubesc pe cineva.

– E un deținut?

– Da. Mi-e soț. Mihai Ulmu. Îi spuse numele, ca și cum toată Siberia ar fi trebuit să-l cunoască.

– Așa-s toate măritate pe-aici la fel.

– Nu, la noi e pe-adevăratelea. Suntem logodiți. Iată...

Zise, și scoase din buzunărașul de la piept un inel de iarbă uscată.

– Ce-i asta?

– E inelul nostru de cununie.

– Îl iubești?

– Ceea ce simt pentru el nu e dragoste. E ceva mai mult. E un foc ceresc, un sentiment din cele care te împreună cu cerul și face să te simți Dumnezeu...

Avea necesitatea să se destăinuiească cuiva. Să împărtășească ce simte, ce visează, ce gândește.

După câteva fraze, părea că se cunosc de când lumea.

Pe urmă, în altă zi, când fuseseră scoase la plimbare prin curtea penitenciarului, Vera, așa o chema pe noua cunoscută a Mariei, o întrebă curioasă:

– Aș vrea să aflu de unde ai atâta putere să zâmbești tot timpul?

– Dar eu nici nu zâmbesc: așa sunt eu. Când mă simt bine dispusă, colțurile buzelor se duc singure către urechi.

– Află de la mine: prea multă dragoste strică. Aici ca să supraviețuiești, ar trebui să te gândești mai mult la tine decât la bărbatul ăla. Cei din administrație iau zâmbetul tău ca pe o sfidare. Când văd un om fericit fără permisiunea lor, le vine să-l linșeze. Te vor hăitui, până te vei resemna. Câți ani mai are de făcut?

– Cincizeci.

– Până atunci s-ar putea să-ți și treacă.

– Nu. Nu cred. Pentru că nu e nimeni ca el. Și atunci, peste cincizeci de ani, dar și peste optzeci, chiar bătrân și acoperit de riduri, va fi tot el. Scrisorile pe care mi le trimite seamănă cu sufletul lui. Iată, citește ce-mi scrie...

Și i-a întins patru bilețele, niște bucățele minuscule de hârtie (în penitenciare era o permanentă și acută criză de hârtie) cu următoarele texte pe fiecare dintre ele:

„Te iu...”

„Mi-e dor.”

„Ce faci?”

„Eu sunt bine.”

– Numai el putea spune atât de multe cu atât de puține cuvinte, îi zise Maria.

– Și ce înseamnă aceste silabe: „Te iu...”?! o întrebă Vera, curioasă.

– Cum, ce înseamnă? Înseamnă „Te iubesc”.

– Dar ce înseamnă „Te iubesc?”

Vera nu primise la toată viața ei nicio scrisoare, dar nici nu-i spusese nimeni vreodată aceste două cuvinte.

– Ce înseamnă?! deveni gânditoare Maria. E o frază care ne înalță, la fel ca pe Iisus Hristos.

Vera o mai întrebă:

– Câte zile ai petrecut cu el?

– Numai șapte.

– Tocmai șapte? exclamă interlocutoarea Mariei. Ce norocoasă ești! Eu cu al meu n-am stat decât două ore.

– Cum îl cheamă?

– Eram atât de absorbită de el, atât de mult voiam să-l dezmierd, să-l sărut, să mă mângâie, să mă sărute, încât am uitat să-l întreb. I-am născut la Șirokaia Poleana și un copil...

Așa Maria Răzeșu află de Șirokaia Poleana.

Totul începuse cu mai mulți ani în urmă.

În penitenciarele de pe peninsula a fost anunțată întrecere socialistă între deținuți. Care mișcare stahanovistă, când pentru Alexei Stahanov munceau încă o sută de ortaci, cum le-a spus chiar unul dintre ei ajuns la Zarianka, iar dâșii trebuiau – de unul singur sau de una singură – să execute două-trei norme pe zi?! Flămânde, slabe, dezbrăcate, ce le păsa lor de fanioane, de panouri de onoare, de recorduri?

Și atunci unuia dintre șefi, se pare, chiar lui Kudreavțev, i-a venit o idee.

Erau băieți tineri, voinici în lagărul lui și fete tinere, zdravene, frumoase în lagărul vecin.

Și după o înțelegere cu tovarășa Skreab, colonelul Kudreavțev îi anunță într-o dimineață pe deținuții săi:

– O sută de bărbați care vor munci cel mai bine vor fi duși o dată pe lună la fete. La „damen-vals”.

Tovarășa Skreab își anunță și ea deținutele:

– Pentru o sută dintre voi care vor fi frunțase vom organiza o serată dansantă cu bărbați la sfârșit de lună.

Erau și ele flămânde de dragoste. Unele – de-a dreptul sălbatice. Pentru câteva clipe de fericire trupească acestea au muncit ca sclavele săptămâni întregi.

Într-o sâmbătă, după cină, o sută de bărbați din cei o mie au fost duși la baie, li s-au dat schimburi proaspete, au fost încolonați și scoși de către escortă la plimbare.

Bărbaților li s-a ordonat să cânte. Și pentru prima dată cântecul „Katiușa” a fost slobozit din tot pieptul, făcându-se auzit de tot orașul.

Erau tineri, viguroși: unii, ca și unele dintre fetele frumoase, nu cunoscuseră dragostea până atunci.

Cele o sută de femei învingătoare în întrecere îi așteptau într-o baracă special amenajată.

Erau curioase să-i vadă cum o să arate, ce le vor vorbi, cum vor face dragoste.

Nu de alta, dar viața trece pe alături și acuși te pomenești bătrână, iar dragoste n-ai mai reușit să faci! Degeaba ai mai trăit! își ziceau.

Când bărbații au ajuns la lagărul de femei, au mai fost numărați o dată, apoi escorta i-a condus până în pragul „barăcii dragostei”.

Când au pătruns înăuntru, femeile au sărit pe dată ca să-și aleagă unul mai frumușel. Aici rușinea nu-și mai avea loc, cele sfioase rămânând cu cei mai piperniciți și nearătoși. Nu zadarnic acest soi de întâlniri fusese botezat „damen-vals”.

Ele, femeile, aleg.

După ce și-a găsit fiecare perechea, lumina s-a stins.

Frunțașii în întrecerea socialistă și-au căpătat astfel meritele lor două ore de împlânzire a instinctelor primare. Două ore – norma de dragoste.

La expirarea acestora bărbaților li s-a ordonat să iasă, iar femeile au rămas.

Încolonați, bărbații au mers în tăcere până la lagărul lor. Precum animalele care devin triste după împerechere, nimeni dintre ei n-avea chef de vorbă sau de cântec.

Femeile s-au întors și ele mute în barăci.

Se vor revedea abia peste o lună. Dacă se vor mai recunoaște. Cu condiția că tot ei vor fi cei frunțași.

Această inițiativă menită să stimuleze creșterea randamentului muncii a fost susținută de Moscova și recomandată și altor penitenciare.

Multe dintre acele femei rămâneau însărcinate.

Și atunci a fost făcut special pentru ele lagărul-maternitate de la Șirokaia Poleana, unde femeile erau duse să nască.

Fiind internate acolo înainte de a naște, tot acolo acestea își creșteau pruncii până la vârsta de doi ani, când urmau să-i „predea statului”.

Șirokaia Poleana, furnizor de materie primă pentru orfelinatele din țară, făcea parte din politica de creare a omului nou.

Multe femei se străduiau să învingă în întrecere, „cu ghearele și dinții”, cum se spunea aici, ca să participe la „damen-vals” și să rămână gravide, iar timp de doi ani de zile să stea la „căldurică”, la adăpost de frig și viscol, și să scape astfel de muncile prea grele.

Când „copilul născut din flori” împlinea doi anișori, acesta era mutat la o colonie-creșă specială, iar mamele – readuse în închisoarea de femei.

Se despărteau de odraslele lor pentru totdeauna, iar numele care le erau puse de către autorități mamele nu-l mai aflau niciodată.

Li se spunea „copiii lui Stalin”, pentru că erau crescuți și educați de mici astfel, ca aceștia să-și dea, fără cea mai mică ezitare, viața pentru patrie, atunci când patria le-o va cere.

Vera se întorsese de câteva zile de la Șirokaia Poleana.

– Am născut un băiat. I-am spus Robertino. Așa mi-a plăcut mie să-i spun. Tatăl lui era un pic smeard, și când mi-a vorbit ceva, mi s-a părut că are accent. Nu știu de l-aș recunoaște dacă l-aș întâlni vreodată. E atât de greu să iubești pe cineva fără să-i ții minte chipul. Doar două ore am stat cu el, dar energia acelor clipe îmi va ajunge, sunt sigură, pentru toată viața. Mi

se face câteodată un dor nebun de el. Dar cel mai mult – de Robertino. Iată de ce sunt toată vremea tristă. Când m-au despărțit de copil, am plâns, am țipat, i-am mușcat și i-am zgâriat pe toți temnicerii. Abia după ce am leșinat, au putut să mi-l smulgă de la piept. Când îmi aduc aminte de el, îmi vine să mă urc pe pereți. Sau să mă așez în patru labe și să urlu ca o lupoaică, de să răsunе toată taigaua. În ziua când m-ai întreat de ce sunt tristă, l-am visat că-mi cerea de mâncare și eu nu aveam ce-i da. De atunci, în fiecare noapte, ascund câte o coajă de pâine sub pernă...

Maria o îmbrățișă cu credința că acea femeie face parte din ființa ei și-i mărturisi:

– Peste câteva luni va trebui să nasc și eu.

Când află acest lucru, Vera se ghemui în sine, ca un melc atins de mâna unui băiețandru. Tăcu. Ea nu știa cum ar fi trebuit să încurajeze o mamă care urma să nască un copil pentru altă mamă, indiferentă și crudă, chiar dacă aceasta își mai zicea cu emfază și Patrie-mamă.

– De ce ai muțit?!

Vera tăcea cu gura cusută.

– După doi ani de zile să te pregătești ca să nu-l mai revezi niciodată, fetițo, i-a spus într-un târziu Vera, prinzând să plângă, așa cum plânge o femeie căreia îi moare cineva foarte apropiat și drag.

A doua evadare

„Rugați-vă ca fuga voastră să nu fie iarna...”

Iisus Hristos

Când iarna pare să plece și zăpada e încă multă, orice pârție e ca o ademenire la evadare.

În pauzele pentru prânz, în zilele libere sau în timp ce își așteaptă escorta, deținuții discută cu voce tare despre evadări. Dar știu cu toții: cu cât mai mult discută, cu atât șansele fiecăruia de a „a face aripi” sunt mai scăzute. Nu există evadare perfectă, constată ei. Dar – de niciun fel. Nu există evadare în genere.

Zarianka e o închisoare în închisoare. După gardurile ei, temnița continuă. Pentru că întregul arhipelag e o închisoare. Dincolo de zidurile înalte ale penitenciarelor începe un alt zid, de ceață, de întuneric, de necunoscut, gros de sute de kilometri, care continuă până la Ocean. Acesta e cel mai greu să-l străbați. Când cineva fuge din pușcărie, întregul ținut stă la pândă. Nicio tentativă de evadare nu reușește. Și totuși, în primăvară ele se întâmplă aproape săptămânal. Când aud de următoarea, deținuții se bucură: „Poate asta se va încununa cu succes”. Iar dacă ea izbutește măcar parțial, sunt mândri că, iată, unul dintre ai lor i-a dus de nas pe „copoi”.

Evadatul e comparat de către gardieni cu un pește care sare singur în cârlig.

Nimeni nu știe unde stau de pândă mitralierele. Nici unde așteaptă ascunși vânătorii de oameni. Nici unde sunt instalate capcanele pentru fiare sălbatice, așezate în drumul fugarilor. Nici unde încep câmpurile de mine, de care povestesc deținuții că sunt pline locurile în apropiere de Ocean.

Și, cu toate astea, evadările nu încetează.

– Cine dorește să moară imediat, numai acela o șterge dintre noi, amenință Kudreavțev.

Șeful penitenciarului le cuvântase, visător, în una dintre dimineți, deținuților înainte ca aceștia să pornească la muncă:

– Nădăduiesc să vă schimb mentalitățile într-atât, încât să ajungeți într-o zi să nu vă străjuiască nimeni și nici unul dintre voi să nu-și ia catrafusele. Dar până veți avea această conștiință mai este mult, bă, dobitoacelor!

Așa se adresează el savanților, scriitorilor, preoților, artiștilor din subordinea sa, atenționându-i:

– Și vârâți-vă în cap, n-o să puteți fugi de mine nicăieri. Eu sunt pretutindeni.

În primăvara trecută evadaseră zece japonezi, care, după ce au orbecăit câteva luni prin taiga, s-au întors la Zarianka: flămânzi, rufoși și înghețați, au bătut în poarta închisorii, rugând să fie primiți înapoi.

Se rătăciseră și făcură de vreo zece ori înconjurul locului lor de detenție, după care au hotărât să se predea.

Neamțul Klaus Miller evadase împreună cu alți ortaci, dar după câteva ore de libertate s-a întors la locul de detenție, pentru că, în grabă, își uitase ochelarii, iar el, având un grad înalt de miopie, se lovea de fiecare copăcel și cădea în fiecare groapă pe care taigaua le așezase în calea lui.

Ivan Dub a evadat de două ori. Dar a fost prins de trei ori. Ultima dată se pitise într-o cisternă și când șoferul se opri la poarta închisorii, câinii-lupi prinseră să zgârie și să muște înnebuniți cauciucurile autocisternei. A fost scos dintre fecale și spălat cu furtunul pe un ger cumplit, în timp ce apa îngheța pe el, împodobindu-l cu țurțuri puturoși de jur-împrejur.

Cei mai mari vrăjmași ai neamului omenesc sunt câinii, crede Dub. Aceștia, când iau urmele unui evadat, se joacă cu el, parcă ar pândi un iepure. Cu cât îl chinuie mai mult, cu atât mârâitul pe care-l emit ei e mai de plăcere. Nu dau nicicând peste fugar dintr-odată. Lor le place vânătoarea. Vânătoarea de oameni are pentru câinii dresați un farmec aparte. Când simt gustul sângelui, nu-i mai poate opri nici Dumnezeu, poate doar soldatul care-i ține de curea. Dacă are putere suficientă în mușchi, desigur. Și bunăvoință.

Câinii simt omul și-n gaură de bursuc. În una dintre acestea își dăduse drumul cu capul în jos la prima lui evadare Dub. De acolo potăile l-au tras de ațele bocancilor afară.

A doua oară tot javrele l-au găsit.

– M-am pus de pândă după un arbore să-i văd venind. Când unul a ajuns în dreptul meu, m-am prăbușit ca un mal peste el și aveam să-i rup cu dinții beregata, dacă nu tăbărau celelalte potăi să-l scoată. Eram de-o mie de ori mai înrăit ca ele.

Zice și le arată acelor care visează să scape din acest infern cicatricele de pe ceafă, de pe spate, de pe brațe.

Dar el tot nu se lasă.

Dub își explică scrânteala astfel:

– Dincolo de aceste ziduri omul are de ales între viață și moarte, iar aici are de ales între două morți.

Tot lagărul știe că Mihai Ulmu se pregătește de evadare.

„Mai bine schimbați-mi bocancii că mă rod”, se roagă el celor de la resurse, ca pregătindu-se de drum lung.

„Să nu-ți ia câinii mirosul, ai, cu bocanci noi?! Las' că știm noi.”

Într-o marți Ulmu s-a ras cu o așchie de sticlă, s-a îmbăiat, s-a făcut frumos. Semn că se pregătește iarăși de evadare, și-au zis cei din escortă. Și s-au dat mai aproape de el. „Unde dracu' ai să fugi?!” – i-a zis atunci un sergent blond-blond cu trăsături de chinez. „Când toată taigaua e semănată cu capcane pentru voi, aști deștepți?!”

„Eu oricum fug, să știți” – îi întărită el.

„Dacă faci un pas spre stânga, un pas spre dreapta, trag fără somație”, îl amenință chinezul cu ochi albaștri.

„Eu trebuie să ies de aici, le spune el tuturor. Soția mea urmează să nască. Doresc ca pruncul nostru să vină pe lume liber.”

Se află printre ei și „ciripitori” care raportează pe dată administrației.

Kudrevțev într-o dimineață a prins să țipe față de toți deținuții:

– Deținut M1-315! Tu ești mai nebun decât toți nebunii. Ține minte! N-am să-ți permit să evadezi nici din tine însuși, cu atât mai mult din temnița noastră. Din ea nu se poate evada decât prin moarte. Să nu îndrăznești, auzi?!

La dejun vecinul de pat lui nu și-a mâncat coaja de pâine. În timp ce lucrau în zonă, s-a apropiat de Mihai și i-a pus-o pe furiș în mână, învelită într-o bucățică de cârpă, zicându-i ca o scuză în șoaptă:

– Mai mult nu te pot ajuta!

Mihai i-a zâmbit recunoscător și a luat pâinea. Ea valora în acele clipe cât greutatea ei în aur.

Părintele Florenski îi ajută să împingă roaba la deal:

– Păstrează-ți forțele, o să ai nevoie de ele.

Și, totuși, Mihai Ulmu a evadat! Elaborase câteva planuri, dar trebui să renunțe la ele, pentru că, se pare, însuși Dumnezeu fu cel care-i pregăti minuțios evadarea.

Lucrau în taiga la tăiat pini, când cerul s-a făcut negru într-o clipită și lumina zilei a dispărut brusc. Ploaia a început să se reverse cu grindina cât oul de pasăre. Trăsnetele au prins să cadă ucigașe, despicând unul după altul arborii din preajmă. Era ca și cum se prăvălea muntele peste ei, cu tot cu pietre și trunchiuri. De jur-împrejurul lor nu vedeau decât lumini iuți care se scurgeau în pământ, străpungând, ca niște sârme înroșite în foc, piatra ce scotea scânteii. De ce ploua cu fulgere tocmai pe acel loc Mihai avea s-o afle mult mai târziu: muntele pe care-l despădureau era de fier. Urma să fie deschisă o mină nouă chiar în zilele acelei veri. Deasupra lor bolta bubuia ca dintr-o mie de tobe, pădurea luă foc. Un vânt puternic frângea arborii de la mijloc, prăvălindu-i peste oamenii care se nimeriseră în miezul acelei stihii.

Fulgeretele repezi loveau cu zgomote infernale, despicând pietrele chiar alături de ei.

Mihai se prăbuși și el la pământ, urmărind câteva clipe acest spectacol al fricii, în care câinii schelălăiau neputincioși, încâlcindu-și legăturile printre picioarele gardienilor pe care-i doborau la pământ sau îi târau speriați prin taiga.

Niște zăvozi se rupseră din lese, dispărând în valea cu miros de pucioasă; dar, ca într-o vânătoare cerească, câteva fulgere îi ajunseră din urmă, nimerindu-i în plin.

Deținuții, gardienii s-au aruncat cu toții la pământ. În noroi, în apă, în frunzișul putred, acoperindu-și capetele cu brațele.

Mihai se aplecă și porni să alerge către vârful muntelui, în întâmpinarea fulgerelor.

Acestea sfârâiau în iarba udă și pâlălăiau în despicături de arbori bătrâni. Pe ici-colo flăcările dansau, ieșind din pământ, ca niște limbi ale iadului. Aerul mirosea a ars. Cerul fumea printre șuvoaietele de ploaie.

Mihai trecu de partea opusă a muntelui, alergând printre fulgere, către albia unui râu umflat de spume.

Ploaia mai continuă o vreme, până urmele lui se pierdură de tot, prin alte văi, în alți munți.

Era ora amiezii. Gardienii îi vor constata lipsa abia la apelul de seară.

Atunci însă Mihai Ulmu avea să fie departe.

Cântec de gotcan

„A iubi înseamnă a suferi, dar înseamnă a și trăi.”

Benjamin Constant

Maria s-a trezit în zgomotul unor lovituri în perete.

Pe urmă a auzit de undeva din piniște o bătaie de toacă de mănăstire când cheamă la liturghie, întâi cu sunete mai rare, apoi mai dese.

– Tuc-tuc-tuc!

Aici răsună un pocnet ca de șampanie, urmând niște șuierături de coasă ce lunecară prin iarbă.

Era cântecul unui gotcan.

Maria a coborât din pat și a ieșit în coridor.

Ușa de la intrare era închisă din interior cu zăvorul.

Paznicii, câteva femei înarmate, de regulă băute, stăteau în camera lor.

Închisoarea pentru gravide de la Șirokaia Poleana era păzită mai relaxat. Aici nu se întâmplase niciodată vreo evadare. Și-apoi până unde poate fugi o femeie care urmează să nască de la o zi la alta sau una cu pruncul în brațe?!

Se furișă ca o umbră pe sub pereții barăcii. Până la poartă erau câteva sute de metri. Închisoarea nu avea câini, turnuri de pază, escortă, ci doar o cameră de gardă. Se strecură tupilându-se pe sub geamurile luminate. Soldații jucau cărți la o masă.

Poarta mai mică, prevăzută pentru personal, era încuiată. Porțile mari, pentru camioane, aveau câteva zăvoare puse pe dinăuntru. Le trase atent ca să nu facă zgomot, întâi pe unul, apoi pe celălalt, iar când împinse încet porțile de fier, ca să se poată strecura printre ele, cineva de dincolo, din întuneric, o apucă de braț.

Era Mihai.

Alergară tăcuți, ținându-se de mâini, ca să se îndepărteze cât mai repede de acel loc.

Era o oră de după miezul nopții.

Luna urma să iasă mult mai târziu, iar ei trebuia să i-o ia înainte.

Degrabă ajunseră la Kolâma. Râul care curgea prin întuneric avea ceva în el din pulsația pământului. El parcă le spunea celor doi cu murmurul său, atunci când izbea pietrele sau malul de lut: iată-mă, sunt alături, fiți cu băgare de seamă, eu stau între voi și moarte, dar eu vă sunt prieten, nu dușman.

După ce parcurseră, aproape alergând, mai mulți kilometri, când luna răsări deasupra pinilor verde ca o șopârlă, fugarii se opriră. Se sărutară cu patimă, ca doi evadați dintr-o închisoare.

– M-am gândit în fiecare clipă la tine, i-a zis Mihai printre sărutări.

Maria semăna cu un copil care vrea să plângă și plânsul nu-i vine:

– Mi-a fost foarte dor de tine...

Râul clocotea în preajmă și aerul năpădit de lumina lunii împrăștia prospețime.

– Să mergem, a spus Mihai.

– Iar spre Alaska?!

– Nu, într-acolo calea e plină cu ambuscade... S-o luăm spre Ural... Să sperăm că nu ne vor căuta în direcția aceasta... Iar de la Ural... nici zece mii de kilometri... și suntem la Poiana.

– Azi-măine, trebuie să..., a zis Maria arătând spre burta ei.

– Știu. De aceea am și venit. Am făcut-o pentru copilul nostru. Am ținut ca el să se nască în libertate.

Mihai se gândi mult la această decizie a sa. Își primejduise viața lui și a Mariei, dar era foarte important pentru el, pentru ei amândoi, ca pruncul lor să se nască liber.

Un om trebuie să se nască liber. Stalinii sunt născuți în sclavie. Ca și Hitlerii. Această pecete după aceea o poartă întreaga lor viață. Iar cel mai rău este robul care încearcă să înrobească.

Merseră pe malul râului. Zarea prinse să se înroșească. O lumină ca un abur, care se lăsa purtată de vânt, se ridica de dincolo de orizont. Începea o nouă zi.

Ziua lor.

– Nu ți-e frig la picioare? o întrebă Mihai, privindu-i gleznelor zdrelite de pietre și arse de rouă.

Maria îi surâse timid.

– Nu. Cu tine nu mi-e frig, nu mi-e foame, nu mi-e sete.

Gotcanii vesteau răsăritul soarelui.

– Tuc-tuc-tuc!

Astrul zilei ieși mare și rotund dintre pini. Lumina se așternu pe frunze, pe firele de iarbă, pe flori, pe crengi ca o pudră.

Abia acum Mihai o revăzu cu adevărat, după mai multe luni de despărțire.

Maria era toată un amestec de bucurie și tristețe, de neliniște și împăcare, de disperare și speranță împlinită.

Mihai o învăluie cu privirea ca pe o comoară de preț, o simțea cu orice celulă a trupului pe cea care-i era și iubită, și prietenă, și soră, și mamă, și fiică, și soție.

– În aceste clipe va fi sunând la noi „Deșteptarea!”, zise Mihai. Kudreavțev iarăși își va ieși din balamale când va vedea că un deținut e lipsă.

Mihai Ulmu semăna cu un elev de liceu, care învățase o cu totul altă temă și acum, ieșit la tablă, povestea un cu totul și cu totul alt subiect.

Maria însă era dominată de alte gânduri, de alte griji, de alte sentimente:

– A alergat și el împreună cu noi. A bătut tot timpul cu piciorușele în burta mea... arde de nerăbdare să te cunoască... De atâtea ori i-am vorbit despre tine... În fiecare seară, în fiecare dimineață, în fiecare zi... I-am spus tot ce știu despre tine, i-am povestit toate lecțiile tale, i te-am descris cum arăți, i-am vorbit că ești tatăl cel mai minunat din lume, că vom fi familia cea mai fericită de pe pământ...

Mihai a îngenucheat în fața Mariei, a cuprins-o de mijloc și și-a lipit plin de emoție urechea de burta ei:

– Salut, picușule!... Să facem cunoștință... Eu sunt tatăl tău... De-ai ști cât de mult te aștept... Îți promit că am să fiu alături de tine... Că nu ne vom despărți niciodată... Că te voi iubi cel mai mult... Pe tine și pe mămică ta... Vom trăi la Poiana într-o casă mare, cu grădina și curte largă... Am să te-nvăț cuvintele și înțelesurile lor... Am să te învăț să înoți și să joci fotbal... Vom umbla împreună la școală... Vom călători pe Răut și prin codrii noștri... Mi-i dor de tine, copilul meu... copilul nostru... Prin tine neamul moșilor și strămoșilor noștri va continua... Prin tine și prin copiii tăi noi vom dăinui mai departe peste veacuri...

– Maria, strigă dintr-odată Mihai. El m-a salutat... El m-a recunoscut... A bătut cu pumnișorii în timpanul meu...

Entuziasmul lui Mihai nu avea margini...

– Mihai, cât mi-e de bine când suntem împreună.

– Vom fi fericiți, crede-mă. Vom ieși din acest infern. Trebuie să existe o gaură prin care să evadăm. Ne vom ascunde într-un sat de codru cu multă verdeață, cu un râu răcoros care-l străbate, vom avea mulți copii și vom fi fericiți.

– Văd lumea de care-mi vorbești, Mihai. E atât de frumoasă.

Se opriă să se odihnească lângă buza unui izvor.

Alături, munții se înălțau către cer, măreți și zvelți, parcă abia creați.

– Acolo sus crește floarea Edidaran, care se transformă, cu tot cu tulpină, rădăcină și floare, în bule de aer, dispărând ca un abur, atunci când o atingi...

Maria îl urmărea fascinată. Ca la lecțiile lui. Nu se sătura să-l admire, să-l asculte, să-l privească.

– Când băiatul nostru va crește mare, aș vrea să revenim împreună în aceste locuri unde eu am fost ființa cea mai fericită de pe pământ...

Abia acum, se pare, Mihai înțelese că a atrage după tine, în iad sau într-o mare nenorocire care-i numai a ta, o ființă care te iubește și care nu se gândește la moarte pentru că se gândește la tine înseamnă a fi iubit cum nimeni nu te-a iubit vreodată și nimeni nu te va mai iubi vreodată.

Acest gând îl făcu să se simtă mai degrabă disperat decât flatat.

Numai un om care iubește cu adevărat e capabil de acea jertfă de sine care de multe ori nu ține de rațiune și nu cunoaște limite.

Această iubire, cât cerul și pământul, cât viața și moartea, părea pregătită să suporte dureri și lipsuri, suferințe și umiliri, ca și cum de ea depinde însăși existența vieții pe pământ, ca și cum ea urma să salveze întreaga omenire.

– Maria..., rosti Ulmu.

– Da, Mihai...

– Ești o sfântă...

Zice și parcă și zări o lumină aurie, asemănătoare cu cele care înconjoară capetele personajelor din icoanele străbune. Își plimbă apoi mâna prin părul ei mățos, de parcă voia să-i îndrepte aura. I se părea că i-o vede, că i-o simte, că i-o atinge cu degetele lui.

Maria zâmbi, învăluindu-l cu o căldură emanată de toată ființa ei.

Dar după o pauză Mihai rectifică:

– Nu! Tu ești mai mult decât o sfântă: ești femeie.

A spus asta cu convingere, pentru că numai o femeie ar fi putut fi capabilă de un atare sacrificiu, dar – nu pentru Cel de Sus, care i-ar fi dăruit în schimb viață veșnică, ci pentru un muritor, cu slăbiciunile și calitățile lui, care nu putea să-i dăruiască nimic altceva decât dragostea sa de om.

Nașterea

„A trăi înseamnă a te naște neîncetat”

Antoine de Saint-Exupéry

Mergeau la întâmplare prin taiga. Pe zări se profilau munți, a căror zăpadă nu se topește nici vara.

De astă dată înaintau mai mult pe albiile de râuri.

Câteva zile, ca și cum și-ar fi reamintit de clipele verii trecute, merseră, ținându-se de mână, către părțile de asfințit. Doar că de astă dată o făceau fără a se grăbi, ca și cum ar fi ieșit la o plimbare.

Nu se săturau să-și vorbească.

Aveau încă atâtea să-și spună unul altuia.

– Crezi în destin?! îl întrebă la un moment dat Maria.

– Cred în multe. Și numai în destin nu: cred în miracole. Doar acestea m-au însoțit de la un timp.

– Dar eu cred. Înainte de a te cunoaște, am visat aceste locuri. Și creasta muntelui de colo, care, uite-o!, parcă ar fi un zid rămas dintr-o biserică dărâmată... Și acești mesteceni ce tremură în vânt... Și izvorul acela. Pe toate le-am mai văzut... Și pe noi ținându-ne de mâini...

Și atunci Mihai a întrezărit, vag, sau și-a imaginat că și subconștientul său conține aceste reflectări, cu muntele lung ca un perete de biserică, cu mestecenii de lângă râu, cu izvorul și cu... Maria însărcinată, ținându-se de brațul lui.

Avuseseră aceleași vise mai înainte de a se fi întâlnit. Aceleași gânduri trecuseră de la unul la celălalt, fără să se cunoască. Aceleași cărți li se deschiseseră, simultan, în față, ca într-o conspirație divină. Și toate se întâmplară acum un an sau acum zece mii de ani. Parcă nu trăiau acele clipe, ci le retrăiau.

Era ca și cum adevărul despre unul dintre ei se afla în sufletul și inima, în destinul și viața celuilalt și viceversa.

– Totul e posibil.

Deși zâmbetul nu-i părase buzele, Maria arăta tot mai obosită.

– Cred că ar trebui să ne oprim, a zis ea la un moment dat.

Chiar lângă o stâncă rotunjită la vârf, care semăna cu o cușmă pusă într-un par, Mihai zări apa fumegândă a unei cascade.

Bărbatul cercetă cu privirile defileul care pornea din acel loc.

„Vom face popas: îl vom aștepta aici pe copilul nostru”, hotărî Mihai.

Rupse mai multe crengi de brad și de mesteacăn, culese brațe de ierburi cu tot cu flori, ca și în ziua când făcu patul nunții lor, și le așternu lângă stâncă.

Apoi o ajută pe Maria să se așeze pe salteaua de flori sălbatică, străduindu-se s-o îmbărbăteze.

Aprinse un foc din crengi și frunze uscate. Era ceață cum e totdeauna la începutul lunii mai în Siberia și șuvițele de fum se amestecau cu smocurile de negură de pe râu.

Curând începură chinurile facerii și Mihai se miră de tăria acestei ființe plăpânde, care-și înăbușea durerile neomenești privind la el cu un zâmbet sfios, parcă și-ar fi cerut mereu scuze pentru faptul că nu e suficient de puternică.

La un moment dat ea simți cum își pierde cunoștința. Împrejurimile se învârtejeau în ochii ei, toate începură să plutească odată cu ea: pietrele, pinii, focul din preajmă...

Mihai își scufundă căușul palmelor în spumele cascadei subțiri și-l umplu cu apă limpede și rece, se apropie și-i clăți fața fierbinte: parcă ar fi turnat-o pe niște cărbuni încinși.

– Ajută-mă, Mihai, îngână ea ca de dincolo de viață și de moarte, apucându-l strâns de braț.

– Sunt aici. Încă un pic. Rezistă. Totul va fi bine. Sunt cu tine, iubito!

Umilită de durere, Maria făcea eforturi crâncene ca să nu se rostogolească în neantul care o asalta din toate părțile și să înăbușe în ea puterea strigătului pe care-l purta în sine de când se născuse femeie pe pământ, dar ea nu mai reuși, și atunci, dintr-odată, peste taigaua înrouată se revărsă un țipăt scurt, neomenesc, ca de pasăre lovită de săgeată.

– Ooof!

Imediat își mușcă buzele până la sânge, își înfipse degetele înfrigurate în așternutul de frunze și crengi, frământându-le cu spaimă și disperare.

În același timp se auzi un plâns de copil.

Mihai mai mult prinse din zbor un corp lunecos, un ghemuleț viu, și-n clipa în care-l simți în palme, un curent ciudat îl furnică din creștet și până în călcâie. Era un sentiment ciudat de bucurie, de frică, de mândrie, de durere, de însuflețire, de deznădejde și de fericire amestecate laolaltă.

Reteză ombilicul cu dinții, precum știa că procedează țărăncile din Basarabia lui atunci când nasc singure în câmp, făcu câțiva pași cu pruncul în brațe către șuvițele cascadei care cădeau de sus, parcă din cer, și-l scufundă, ca pentru botez, în șuvoiul rece și limpede ca lacrima, așa cum mai aflase că fac oamenii unor popoare din Siberia, ca să-și călească pentru o viață nou-născuții. Apoi îi ridică trupușorul curat cu ambele lui mâini sus deasupra capului și strigă nereținut, cu o bucurie descătușată, către toate cele patru zări:

– Liber! Liber! Te-ai născut liber!

Taigaua întreagă, cu arborii și ierburile, cu pietrele și izvoarele, cu văile și fiarele ei, se înfioră de vocea lui, ecoul purtând-o până departe către Pacific.

– Liber!

L-a învelit apoi strâns în toate cârpele pe care le avea îmbrăcate pe el și pe care avu grijă să le spele în ajun, și-l așeză pe pieptul Mariei.

– Maria, Maria! nu înceta el să se bucure. E băiatul nostru!

Eliberată de chinurile infernale care-i zdruncinără ființa, chipul de icoană al Mariei, chiar dacă mai păstra pecetea suferinței prin care trecuse, radia lumină și măreție.

– Maria, vreau să te rog ...

– Spune, Mihai.

– ...să fii de acord ca pe fiul nostru să-l cheme Mircea. E numele tatălui meu. Iar în neamul nostru există o tradiție, ca numele să treacă, precum o ștafetă, de la bunic la nepot...

– Mircea... Mircea, repetă ea, ca și cum ar fi dorit să verifice cum sună. E un nume care seamănă cu el.

Apoi îi surâse, plină de recunoștință:

– Mă temeam să mor și să nu-mi pot împlini menirea.

– Care menire?!

– Aceea de a-ți naște un copil.

Își învinse durerea și continuă:

– M-am tot gândit de mică la acel unic bărbat al existenței mele, pe care să-l iubesc cel mai mult și căruia să-i dăruiesc, ca pe o ofrandă, toată viața mea. Să împart cu el: bucuriile și durerile, speranțele și frământările. Să-l petrec la muncă și să-l aștept. Să gătesc, să cos, să spăl, să fac curat, să-i aștern patul. Dar – mai întâi și înainte de toate acestea – să-i nasc prunci. Care să semene cu el și cu mine. Și, iată, visul vieții mele s-a împlinit.

În creierul lui Mihai Ulmu se înfiripară mai multe cuvinte de recunoștință, dar niciunul dintre ele nu îndrăzni să se facă auzit.

Îi sărută fruntea fierbinte, parcă sărută o flacără.

Mircea, pruncul lor, scânci ușor prin somn.

Mugurul sânilor femeii prinse să picure lapte undeva sub hainele groase și, când ea îl scoase la lumină, buzele oarbe ale sugarului îl găsiră imediat. Mihai îi admira – „Madona și Pruncul” ca pogorâți din pânzele lui Caravaggio –, iar inima îi creștea în piept de cea mai mare bucurie de care avusese parte până atunci.

Își moșise propriul copil.

Era ca o afirmare a miracolului vieții ce triumfă.

„Oamenii nu vor reuși de tot să se extermine, cât oameni se vor mai naște încă pe pământ...”, se gândi Mihai Ulmu, în timp ce reaprindea focul din preajmă, aruncând în el vreascuri.

Asculta cum trosnesc crengile în foc, împrăștiind în jur mănunchiuri de scânteii, care se topeau în iarbă.

Un fum sacru se încălci în ceața care plutea peste râu.

Maria și pruncul adormiră, oboșiți, lângă foc.

Mihai îi veghea, fericit. De câteva ore, de când are un urmaș, e ca și cum Dumnezeu i-ar mai fi pus la dispoziție încă o viață. E ca și cum la timpul său, trăit și netrăit, s-a mai adăugat un alt timp, suficient, pe care-l va trăi prin altcineva. Mihai Ulmu simți atunci că prin copilul său și prin copiii copilului său, și prin copiii copiilor copiilor copiilor săi – el va trăi veșnic.

La un moment dat observă că Mircea – urma să se obișnuiască cu acest nume! – zâmbeste prin vis. Ce i se arată oare?! Poate-și vede viitorul?! Poate trecutul?!

Se ridică și îi înveli, pe Maria și pruncul adormit la pieptul ei.

„Merită să-ți trăiești viața pentru o clipă ca asta”, se gândi el.

Auzi cum crengile brazilor uriași prinseră din nou să se lovească una de cealaltă, semn că pornise iarăși să bată vântul dinspre Ocean.

Privind ca acaparat de o vrajă în focul cu flacără tot mai înaltă, rosti încet, adresându-se parcă mai mult jărăticului cuprins de văpaie:

– E copilul nostru, Maria. E pruncul meu și al tău. El s-a născut liber. E om liber, născut dintr-o mamă liberă și un tată liber.

***

Nu-mi amintesc acea zi, dar aceasta – cu lumina, aerul și freamătul ei – a rămas întipărită pentru totdeauna în ființa mea, în felul meu de a fi, de a simți și de a trăi viața, cea care i se dăruiește fiecăruia dintre noi, ca pe cel mai minunat și irepetabil cadou.

Captivi

„Omul liber poate fi prizonier, dar nu sclav.”

Jacques Amyot

Se făcu dimineață. Maria și Mircea mai dormeau. Mihai veghea în preajmă. Dintr-odată Maria tresări. Munții și taigaua se învârtiră cu ea odată, și cerul se prăbuși ca o pasăre rănită peste pinii bătrâni.

„Mihai!”, șopti Maria alarmată.

„Ce e, iubit?”

„Vin!”

„Cine?”

„După noi.”

„Ți se pare. Nu e nimeni.”

Mihai își ciuli urechile. Liniștea era desăvârșită. Se auzea numai gălgâiala aerului, pătrunzând printre munți în defileuri. Și vântul care clătina abia-abia vârfurile arborilor de pe culmi.

„Să mergem de aici!”, a zis Maria. „Să plecăm. Chiar acum...”

Dar înainte de a-și încheia fraza, chiar în fața lor apărură câinii. Maria nici nu avu timp să țipe.

Când potăile se aruncară ca din praștie peste locul în care se afla copilul lor, iar un dulău pieptos se prăvăli de sus, precum un mal greu, peste Mihai, întru a-l răsturna la pământ, acesta se răsuci în cădere și acoperi cu pieptul său, cu mâinile sale, cu respirația sa – ca pe o avere de preț – puilul de om de alături. Era copilul lui, copilul Mariei, copilul lor.

Colții zăvozilor îi sfârtecară pe dată pufoaica, împrăștiindu-i vata prin toată poiana, îi rupseră pantalonii, zeghea, traseră de bocancii groși să-l descalțe, înfigându-i-se adânc în

carne, sfâșiindu-i-o fără milă, până ieșiră, ca niște lupi din hățișuri, și soldații, și-i domoliră cu câteva focuri de armă.

Cu un schelălăit poznaș, javrele se dădură imediat la o parte.

Le fumega blana, se vede că alergaseră mult. Limbile le atârnavă până la pământ. Dar privirile lor erau vesele.

Erau dulăi puternici care doborau dintr-un salt oamenii vânați, tăvălindu-i prin noroi sau zăpadă, ca să-și distreze stăpânii.

Ținute în zgărzi, potăile erau mai domolite, slobozite însă, ele înnebuneau.

Când soldații se apropiară, gradatul cu voce spartă, vechiul lor cunoscut, văzându-l pe Ulmu cu un copil în brațe, exclamă:

– Ia uitați-vă, fraților! Data trecută îl căutam pe unul și am dat de doi, acum căutam doi și am dat de trei.

– Kudreavțev se va minuna la sigur! a mai adăugat, visător, un altul. Și poate, ne va suplimenta cina și de astă dată cu o porție de terci cu carne!

Tatuaje

„Suferința nu este răul.”

Ioan Gură de Aur

Tatuajul era o practică obișnuită între deținuți.

Tatuaje își făceau și bărbații, și femeile.

Credeau că simbolurile suprapuse pe anumite părți ale corpului le aduc noroc.

Popoarele din Siberia le făceau împotriva vrăjilor și ca mijloc de apărare contra bolilor.

Deținuții însă le foloseau mai mult contra uitării.

Cei mai mulți își scriau ostentativ numele, mai ales pe dosul palmei, pe braț, pe umăr, să se vadă că nu și l-au pierdut de tot. „Pictorii” de carne vie aveau mult de lucru.

Pentru o țigară ori o lingură de terci executau orice moft.

Tatuajele erau făcute la comandă: dragoni stilizați aplicați într-un anume fel, încât zici că zboară atunci când miști brațul sau umărul pe care a fost localizat, lupi cu botul însângerat, scene istorice pictate pe tot corpul, perversul diavol tasmanian aplicat, de regulă, în zone intime, strofe de poezii, adrese, nume, tot ce dorești.

Temnicerii închideau ochii la această „îndeletnicire huliganică” a deținuților, pentru că se întâmplaseră cazuri când pe unii dintre cei care coborâseră în mine și fură striviți de prăbușiri de subterane, de multe ori, să-i poată recunoaște doar după tatuaje.

Fiecare baracă avea „pictorul” ei de carne vie, gata să înveșnicească pe oricine.

Cum găseau ace și cerneală, numai ei știau.

Cernelurile erau făcute din cărbune, funingine și fierturi din rădăcini de copac.

Ele erau introduse sub piele cu ajutorul unor ace sau cu vârful ascuțit al unui os de pește.

„Pictorița” din baraca mămicilor de la Șirokaia Poleana, Liuba Krig, o infracătoare care născuse și ea de curând, a întrebat-o într-o zi pe Maria:

– Tu nu vrei să te pictez?

– Pentru ce?

– Atunci când Olga Naghina a ars aproape toată, împinsă sau căzută întâmplător în cuptorul de minereuri, a fost recunoscută după numele pe care i-l tatuasem eu pe mână. Când soldații din escortă au găsit în taiga o bucată de cadavru, mâncat de lupi, după însemnul făcut de mine s-a constatat că aparținuse Tanei Vetrova din baraca 7.

– E dureros? se interesă Maria.

– Nu. Dacă masezi bine pielea, nici nu simți.

– Bine. O să mă gândesc.

Din acea clipă Maria a început să mediteze la acel joc de-a nemurirea.

Într-o zi s-a apropiat de Liuba și a rugat-o:

– Împrumută-mi ustensilele tale și tușul pentru o seară.

– Cu ce mă vei plăti?

– Cu lacrimi. Numai ele mi-au mai rămas.

Ea zâmbi și i le cedă.

– Tușul e preparat din coajă de cedru fulgerat și acul e nou.

În curând Mircea urma să împlinească doi ani. Asta însemna că se vor despărți pentru totdeauna. Când o vedea, alerga spre ea și-i cuprindea picioarele. Maria îl săruta, îl alinta, îi vorbea. Semăna cu Mihai, dar și cu ea, dar și cu părinții ei, dar și cu consătenii ei, pentru că oamenii împrumută, de regulă, trăsăturile celor pe care i-au iubit mai înainte de a-i cunoaște și pe care i-au așteptat să se nască.

În acea seară Maria l-a luat pe Mircea în brațe, l-a mângâiat, l-a aruncat de mai multe ori în sus către tavan, făcându-l să râdă, apoi i-a desfăcut mâneca și i-a frecționat îndelung până la durere locul dintre încheietură și cot de pe mânuța stângă.

În capătul coridorului se afla o cameră de baie folosită deopotrivă de infirmiere și deținutele-mămici, în care acestora din urmă li se permitea să-și ducă și copiii.

Maria pătrunse în cămăruța friguroasă, trase zăvorul după ea, își așternu pufoaica pe dușumeaua de ciment, iar pe pufoaică își așeză băiețelul.

Când înfipse acul abia-abia, Mircea tresări și începu să plângă. Maria plângea și ea. Dar nu se opri din lucrul ei. Cerneala de pe braț îl sperie pe copil și el prinse să smiorcăie și mai tare. Dar când infirmierele începură să bată alarmate cu pumnii în ușă și să strige: „Deschide, Răzeșu!”, copilul tăcu. El își învinse suferința și cu ochii bulbucați de lacrimi urmărirea ce face mama lui, ascultând atent vocile de după ușă. Ea, femeia care are cea mai mare grijă de el, nu-i putea face vreun rău, cum i-ar fi putut ea face rău?!

Copilul și-a ținut buzișoarele lipite strâns, până pe brațul lui a apărut un nume, pe care îl va descifra mult mai târziu: M i r c e a, când, rememorându-și ca prin ceață una dintre primele amintiri ale vieții sale, va realiza că răul și durerea nu totdeauna sunt lucruri identice.

După ce mămica lui i-a încheiat mâneca și a tras zăvorul, peste ei au dat buzna niște femei speriate.

– Ce faci aici, Răzeșu?! Am crezut că ai de gând să-l omori, înainte de a vă despărți. Am avut și cazuri din astea.

Maria îl ținea strâns la piept, ca pe cea mai scumpă comoară a vieții sale.

– Puiul mamei, iartă-mă! a șoptit ea, cuprinzând trupul lui micuț, care se resemnase și în care auzea cum viața palpită, cu flacără sporită.

A doua zi copilul împlini doi ani și Maria, cu toate protestele, țipetele, strigătele ei disperate, a fost întoarsă înapoi în lagărul de femei, iar băiatul – trimis la Colonia-Creșă Nr. 3, situată la o distanță de circa zece kilometri de „Zarianka-6”.

Acea zi a fost cea mai tristă din toată viața ei.

II. Țigările lui Dumnezeu

„Ava Paesius își ducea viața retras într-un pustiu nemărginit. Venind la el Ava Ioan, superiorul unei mari mănăstiri cu mulți monahi, l-a cercetat ca pe un vechi frate, cum și-a petrecut toți acești patruzeci de ani, de când, despărțiți de lume, n-a mai fost tulburat de niciun frate în pustiu.

- Soarele, a răspuns el, nu m-a văzut niciodată mâncând.
- Și nici pe mine mâniat, a replicat celălalt.”

Sfântul Ioan Casian

Înainte de Zarianka părintele Ioan Florenski fu repartizat la Ciornâi Potok, lagărul pentru criminali de drept comun de lângă Obi.

Preotul nimeri în țarcul fiarelor: asasini, violatori, cuțitari, hoți, complotiști, delincvenți, contrabandiști, escroci, trișori, paricizi, psihopați, pungași, canibali.

Când a fost împins în baracă, un tip care arăta ca un camion, i-a zis:

– Popo, tu vei dormi lângă hârdău.

Baraca, iar în ea erau peste o sută de deținuți, tăcută ca un cimitir, se prefăcu că nu aude.

Pricepu că el e starostele și nu avea niciun rost să nu i se supună. Acesta era, cum avea să afle mai târziu, Grișa Piterski, celebrul hoț în lege și asasin notoriu. El avea o cabină separată din scânduri în capătul barăcii.

Abia își puse bocceua pe patul cel mai de jos dintr-un corp de patru priciuri, că „mahărul” se apropie de el și îi spuse:

– Am o propunere: să facem schimb de țoale. Ce zici?

Și-i dezbracă aproape cu sila rasa de preot încă bună, pe care Grișa o îmbracă în rumoarea veselă a celorlalți.

– Să-mi spuneți „sfînția voastră”, se adresă el înveselit camarazilor săi, coborând mâna peste creștetele unora dintre ciracii din preajmă, ca să-i „binecuvânteze”.

Într-o după-amiază de duminică, deținuții se plictiseau. Grișa Piterski s-a apropiat de preot și i-a zis oțărât:

– Popo, stai și molfăi cu ochii închiși toată ziua, semn că te rogi în draci. Văd că vrei să ajungi în rai fără noi. Și m-am gândit: n-ai putea să-l rogi pe Dumnezeu acesta al tău să ne trimită niște țigări, că noi murim dacă nu fumăm. N-am tras fum în mine de patru luni de zile. Iar aista, Dumnezeu, cum îi zici, ne lasă să murim.

Părintele Ioan știa și el: râul Obi era înghețat și de mai multe luni de zile nici un vapor nu ajunsese până la ei. Pe cel cu țigări îl surprinse iarna pe drum.

– Roagă-te pentru ce ți-am spus, insistă barosanul. Nu fi egoist și te ruga doar pentru tine, pentru ca să-ți pregătească Dumnezeu un loc în rai, care, vezi, să nu mai fie lângă hârdău ca aici.

Părintele Ioan le propuse pe un ton calm, ca la Bezbojenka:

– Să ne rugăm cu toții...

– Nu! Fă-o fără noi, i-a spus Grișa, și se îndreptă către cabina sa din fundul barăcii.

Clericul se așeză în genunchi și începu să se roage:

– Sunt mic, Doamne, și păcătos. N-am îndrăznit niciodată se te rog ceva pentru mine, nevrednicul. Doamne, trimite-le nefericiților acestora țigările „Belomor-kanal”, ca să nu se creadă uitați de tine. Doamne, îndrăznesc să cred că acești năpăstuiți, trăgând în piept fumul de țigară, își vor aminti de tine. Știu că vina mea e de neiertat, pentru că fumatul e un păcat, iar eu te rog să-i ajuți pe acești oameni să păcătuiască. Dar chinul lor este fără margini și numai tu poți să mai scazi din el...

Se rugă neîntrerupt vreo 4-5 ore, nu departe de hârdău, în genunchi ca la biserică. Dar în curând șmecherii uitară de el, fiecare căutându-și de ale sale. Într-un târziu, Grișa Piterski ieși din cabină, veni lângă el și-l scuipe cu dispreț. A fost ca un semnal. Caracuda a sărit de pe paturile de scânduri și a procedat la fel. El nu le acordă nicio atenție, se ștergea de flegme și se ruga mai departe. Asta-l enervă și mai mult pe Piterski, care se mai apropie o dată și-l lovi cu pumnul peste ceafă.

– Paraziți ce sunteți! Amăgiți poporul.

Imediat tăbărâra asupra lui și alți pezevenchi, lovindu-l cu pumnii și picioarele ca la fasole. El căzu la pământ, în timp ce se mai ruga pentru ei:

– Doamne, ajută-i pe acești nefericiți. Trimite-le țigări...

Dar Dumnezeu nu avea țigări. Și loviturile nu conteneau. Doar că acum erau ceva mai vesele.

Apoi îl lăsară zăcând într-o baltă de sânge.

După aproximativ o oră, când uitară de mult de preot, întemnițații au auzit trăgându-se zăvorul exterior și ușa grea de fier deschizându-se larg. Și vocea unui caraliu, care-i anunță:

– Bucurați-vă, derbedeilor! S-a dezghețat Obiul și vaporul cu țigări a ajuns, în sfârșit, și la voi...

Și a pus un sac de țigări – porția lor pe ultimele patru luni – lângă ușă...

Deținuții s-au repezit ca animalele, hămesiți să tragă în piept un fum de țigară, aproape devorând sacul.

La un moment dat, o voce ca un muget cutremură baraca. Era Grișa Piterski:

– Opriți! Nimeni nu se atinge de țigări. Pune-le la loc! Îi dădu el unuia dintre camarazii săi peste mână.

Și după ce fumătorii au adus supuși pachetele cu țigări, aruncându-le înapoi în sac, așteptând ca Grișa să le împartă ca de obicei, hoțul în lege le zise:

– Țigările acestea nu sunt ale noastre. Aceste țigări sunt ale lui.

Și arată spre ghemotocul de carne și sânge care zăcea lângă hârdău.

– El le-a cerut. Lui i s-au dat. El să le împartă. El să ne dea, dacă va mai voi.

Mahărul a ridicat sacul cu țigări și l-a așezat lângă preot. Apoi s-a dezbrăcat și de rasă:

– Dă-mi zdrențele mele, părinte! Am omorât la viața mea patru indivizi: un activist de partid care mă înjurase de mamă, un milițian care trăsesese în mine și nu mă nimerise, un hoț care a prădat un orfelinat din Tobolsk și un țârcovnic care vindea icoane scoase dintr-o mănăstire, și de la nimeni nu mi-am cerut iertare. Acum vreau să te rog să mă ierți, popo!

A zis și s-a așezat în genunchi, adăugând în șoaptă:

– Aș vrea să te rog să ne dai câte o țigară. Din ale tale. Că-s ale tale. Că n-am fumat de patru luni de zile, și noi murim dacă nu fumăm.

Părintele Ioan s-a ridicat cu greu în picioare, și-a șters fața de sânge, a făcut semnul crucii deasupra sacului cu putoare și a îngânat cu greu:

– Domnului să-i mulțumim. El s-a milostivit de noi.

Și încet a împins sacul către Piterski. Acela a zis:

– Atenție, e porția noastră pentru ultimele patru luni de zile. Fiecare să se apropie și să-și ia ceea ce i se cuvine.

Niciodată părintele Ioan nu s-a simțit mai bogat. Cel de Sus îi trimisese acest sac de țigări ca un semn că nu l-a părăsit. Când deținuții prinseră să-și aprindă țigările, fumul ieșea prin crăpăturile de la uși și pe geamuri înălțându-se drept spre cer, ca un fum de jertfă.

Apoi la ora cinei au fost duși în sala de mese: la coaja lor de pâine cleioasă și la apa chioară numită ciorbă.

Părintele Ioan se aplecă deasupra gamelei sale: se auzea cum de durerea fizică ce nu-i trecuse încă lacrimile îi picurau – pic! pic! – în lichidul acela leșios.

Aici răsună iar vocea lui Piterski:

– Hei, popo! Fă-ți datoria: blagoslovește-ne haleala.

Abia atunci părintele Ioan observă că nimeni nu se atinsese de mâncare: toți așteptau rugăciunea lui.

S-a ridicat greoi în picioare:

– Doamne, blagoslovește mâncarea și băutura robilor tăi...

Deși durerea îi chinuia toată ființa, o bucurie tănuită îl învăluia.

Imediat toți acei delincvenți se aruncară să-și soarbă apa chioară din gamele.

Acele animale veșnic flămânde aveau să recunoască mai apoi că a fost pentru prima dată, de când se aflau în lagăr, când se ridicară de la mese sătui, deși fuseseră serviți cu aceeași hrană de fiecare zi.

III. Spovedania părintelui Ioan

„Mi-i dor de Tine, Doamne, ca de-o fată!”

Vasile Voiculescu

Într-o noapte lungă de iarnă polară părintele Ioan, care zăcea de mai multe luni nemișcat în patul său, i-a chemat pe tovarășii lui de baracă să se dea mai aproape, zicându-le:

– Fraților, vreau să mă spovedesc. Am o taină, pe care nu vreau s-o iau cu mine în mormânt. Și pentru că nu este aici duhovnic și n-am altcuiva cui o spune, rogu-vă, ascultați-o și, dacă veți putea să mă iertați pentru păcatul pe care-l port, iertați-mă, că simt că ceasul meu e aproape. Iar dacă nu – să rămân păcătos și treclet și pe lumea cealaltă.

Încet baraca se îngrămădi în jurul lui.

Preotul surâse blând, pentru prima dată de când se afla printre ei fu văzut schițând un zâmbet.

– Închisoarea mi-a amintit că sunt și eu om, și-s atotputernic, începu el. Căci am fost deseori scuipat și înjosit, dar sufletul nu mi l-a putut nimeni birui. Și dacă nu era temnița, nu știu de ce cred că Domnul nu m-ar fi recunoscut. De aceea am zis de zeci de ori pe zi: blagoslovită să fii tu, închisoare! Aici m-am convins că zadarnic clădești binele lumesc dacă el nu trece prin rugăciune și renunțare...

– Lasă-te întreb, părinte, a zis Mendelstam. Ce ai pe suflet și ai vrea să lași aici pe pământ, ca să nu te tragă povara păcatului înapoi când sufletul îți va zbura către ceruri?!

– Am refuzat să-l aduc pe Antihrist în biserică, dar nu pentru asta m-a pedepsit Dumnezeu, ci pentru că am fost călcătorul poruncii a zecea. Iar omul de aceea e om, că n-are putere de a se birui pe sine.

Se ridică în capul oaselor ca să-i cuprindă cu privirea pe toți și continuă.

– Eu, fraților, la viața mea am iubit pe cineva pe care l-am urât de moarte. Eram preot tânăr la o mănăstire din munți. La slujbe venea și lume din satele din împrejurimi. Odată, la o liturghie am văzut o tânără care stătea postată sfidător înaintea tuturor chiar în fața mea. Și se uita numai în ochii mei. Și așa câteva duminici la rând, până am început să mă bâlbâi pe evangheliile din care citeam. O chema Efrema. Eram rănit de frumusețea ei. Și zgândărit am fost până-n inimă de ochii ei prăpăstioși. Și le-am spus într-o zi ortacilor de asceză că m-am îmbolnăvit și l-am rugat pe alt frate să mă înlocuiască. Dar eram chiar bolnav: nu aveam poftă de mâncare, mă uscam pe picioare, aveam insomnii, oftam din senin și nu știam ce boală e asta. Și pe la mijlocul liturghiei cel care ne trimite ispitele m-a ridicat din pat, îndemnându-mă să mă duc la biserică, să văd dacă e la locul ei. Și am văzut-o stând între credincioși și căutându-mă cu ochii. Și atunci, ca să-l birui pe diavolul din mine, căci eu, în loc să chibzuiesc la Domnul, mă prindeam în fața icoanelor gândindu-mă la acea Efrema, m-am cerut la stareț să mă trimită la un loc de rugăciune din alți munți.

Am plecat la un mitoc, unde am trăit ca o fiară sălbatică. Nu mâncam decât anaforă și nu beam decât zăpada pe care o topeam cu buzele. Și mă închinam fierbinte, zi și noapte.

Și odată, pe când mă rugam Celui de Sus să mă ajute ca să mă înfrâng pe mine, Efrema a ajuns cu un frate până acolo la sihăstrie. Îl mințise că e sora mea, și-acela, om naiv, îi spusese unde mă aflu.

Când am văzut-o, mă speriasem grozav. Semănam cu un om electrocutat, care nu-și poate dezlipi mâna de pe sârma ucigașă.

Când fratele a intrat să se închine la icoanele din schit, rămasă numai cu mine, ea mi-a spus:

– Părinte Ioan, vreau să te rog să mă spovedești.

Și când i-am pus epitrahilul pe cap, ea a început să plângă sub el fără să se mai poată ogoi:

– Ce să fac, părinte, că te iubesc?! Nu pot dormi, nu pot mânca, nu am pace, de când te-am văzut, mă gândesc numai la sfinția ta...

Atunci i-am scos epitrahilul de pe creștet, m-am așezat în genunchi în fața ei și am bătut metanii, ca în fața unei icoane, și i-am zis cu lacrimi în ochi:

– Efrema. Ai milă de mine. Nu mă ucide. Eu i-am juruit viața mea Domnului și pe tine nu te pot iubi decât ca pe o soră întru Domnul nostru Iisus Hristos. Lasă-mă, sufletul și așa îmi este tulbure ca o apă în care s-au revărsat viiturile. Du-te în drumul tău. Ești tânără și frumoasă. Găsește-ți pe altcineva pe care să-l iubești ca pe bărbatul tău... Te implor să nu mă nenorocești...

Astea i-am zis și încă altele pe care nu le mai țin minte. Și am prins amândoi să bocim, iar când a ieșit fratele din metoc ne-a găsit pe amândoi îngenuncheați în zăpadă, cuprinși ca doi frați care nu s-au văzut de-un secol și plângând neogoiți, cu lacrimile unuia amestecate cu ale celuilalt...

Pe urmă Efrema mi-a sărutat mâna, de-am simțit-o ca arsă în acel loc mai multe zile, și a plecat.

Și din acel moment a început iadul meu.

Deschideam ceaslovul și vedeam ochii ei.

Citeam viețile sfinților gândindu-mă la Efrema.

Mă închinam la icoane și-n toate zăream chipul păcătoasei.

Odată am cuprins tulpina unui fag și am simțit cum sângele a început să fiarbă în mine ca laptele pus pe foc, pentru că-mi închipuisem, o, suflet păcătos, că o țin în brațe pe ea. Și atunci m-am hotărât să mor.

Umbla prin munți o haită turbată de lupi, care ataca oameni, spărgea stâne, sfâșia cai, sugruma câini. I-am auzit urletele în câteva nopți pe o vale, zisă a Fagilor, apoi am dat și de urmele ei. Avea o potecă pe care cobora din munte spre o stână din vale, căreia-i tot da târcoale. Și într-o noapte cu lună am ieșit înaintea haitei pe trecătoare. Coborau prin zăpada înaltă din munte vreo douăzeci de lupi flămânzi și iuți, în frunte cu o lupoaică voinică. La început, când am simțit că mi se ridică părul măciucă în creștet, am vrut să fug, dar m-am gândit la Efrema și am rămas locului. Lupii s-au apropiat, s-au oprit la câțiva pași înaintea mea și, simțind mirosul cărnii de om, m-au studiat și m-au adulmecat o vreme, întinzând nările subțiri către mine și, ridicând boturile lor către lună, de le-am văzut colții sclipind ca niște junghiuri de oțel, apoi – prima s-a ferit lupoaica, iar după ea, unul câte unul, și ceilalți lupi – au croit două părții adânci prin troianul înalt dintr-o parte și din alta, lunecând pe lângă locul în care mă oprisem stâlp cu nădejde c-aș fi putut muri fără păcat, și coborând fără să se grăbească înspre satul din vale, toată acea haită flămândă m-a ocolit cu dispreț...

După aceea m-am rugat de Dumnezeu să-mi dea puterea să o uit, dar și Bunul mă părăsise... Și-n această închisoare a mea de multe ori îmi apărea icoana ei în față, și iadul acesta în care mă mutasem mi s-a părut blând.

Asta e taina mea, fraților. Și dacă puteți, rogu-vă de mă iertați, a zis el adresându-li-se ca unor duhovnici cărora li s-a mărturisit. Iar dacă nu, blestemat să fiu...

Apoi a descusut atent, cu un deget pe care-l vârâse în cusătură, perna, scoțând, ascuns în vata ei, un capăt de lumânare, pe care l-a aprins, rostind cu vocea lui tot mai stinsă:

– Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cu darul și cu îndurările sale de oameni, să mă ierte pe mine păcătosul și să mă dezlege de toate păcatele mele, cu voie sau fără de voie... Amin...

Zicând acestea, părintele Ioan a tăcut.

Mendelstam a vorbit atunci cu tonalitatea unui rabin:

– Doi oameni care se iubesc corectează ceea ce este nedesăvârșit în creația lui Dumnezeu, părinte. În acea femeie ai căutat perfecțiunea dintâi, pe care a pus-o Cel de Sus în fiecare dintre oameni. Și ai găsit-o. Dar te-ai temut ca această iubire pământească să n-o umbrească pe cealaltă, cerească. Iar dragostea cea pământească tot El ți-a trimis-o, să-ți amintească de faptul că ești om cu slăbiciuni și păcate. Prin ea l-ai cunoscut și mai bine pe Cel de Sus și minunăția lucrărilor sale... Iar Efrema, ea te-a modelat, ca și Dumnezeul la care te rogi, fără să știi, și te-a apropiat și mai mult de sfințenie. Miluit să fii, părinte Ioan!

– Mulțumesc, fraților, pentru că m-ați ascultat, a zis părintele Ioan și a amuțit.

Cineva trecu palma prin dreptul feței lui să vadă dacă mai respiră. Când lumânarea aproape că se topi, preotul schiță un surâs, ca de-un vis pe care-l vedea numai el sau de o întâlnire pe care o tânji întreaga lui viață, murmurând:

– E-e-frema!

Tot atunci răsuflă o dată adânc și, când sufletul i se desprinse de trup, lumânarea tresări brusc, risipindu-și lumina pe jos.

Pentru prima dată în veacul ei de baracă, scândurile necioplite de brad, din care erau făcute priciurile, dar și podelele așchioase, începuseră să emane mireasmă de tămâie și când cineva trase pătura de pe geam, cerul cu miile lui de stele intră peste acei deținuți care-și mai amintiră o dată în acea noapte lungă că ei sunt oameni, oameni pe care Cel de Sus i-a făcut după chipul și asemănarea Sa.

Prima zi de libertate

„Să nu ai gând rău împotriva celor răi; ei vor cădea singuri, ca arborii care cresc pe malul unui râu.”

Pañcatantra

Într-o dimineață, se treziră de prea multă liniște. Era de mult ora deșteptării, dar nimeni nu bătu cu ranga în toaca de fier, soldații de gardă nu veniră să descuie ușile barăcii, să strige „Deșteptarea!” și să-i îndemne pe deținuții de serviciu să scoată hârdaiele pline, iar pe ceilalți – să se alinieze pentru a se duce în sala de mese, iar de acolo – la șantier sau în zona de lucru; liniștea era desăvârșită: nu se auzea nimic, niciun zgomot cât de mic, ca în ajun de bătălie.

Coborâră din paturile lor neîncrezători, fără să știe ce se întâmplă. Ușa de la intrare era deschisă. Ieșiră pe dată în curte.

Ieși și Mihai. Un bărbat între două vârste se apropie de el și-l întrebă:

– Ei, tu, M1- 315? Cum te cheamă?

– Ulmu. Mihai Ulmu, zise el parcă reconfirmându-și recuperarea numelui, de care fusese privat atâția ani.

– Dar pe tine?

– Aratunian! Aron Aratunian.

Și-au zâmbit larg unul altuia și și-au strâns mâinile, parcă se vedeau atunci pentru prima dată.

– Am vrut să-ți spun că te-am admirat, ai fost unicul care ai evadat de două ori și n-ai murit niciodată.

– Mulțumesc.

Se întâmplase ceva și nimeni dintre ei nu știa ce.

Barăcile, de regulă încuiate pe din afară, erau acum cu zăvoarele trase și cu lacătele aruncate la întâmplare pe jos. Ușile de la celule, de la carcere, de la infirmerie, de la multele hardughii erau toate descuiate. Porțile cele mari ale închisorii se legăneau în vânt, desfăcute vrainste.

Ca și cum administratorii cu tot cu gardieni ieșiră în fugă, fără să mai aibă timp să le închidă la loc.

Reflectoarele cu lumini orbitoare, care vegheau în nopți curtea largă a închisorii, mai ardeau în plină zi, de parcă stăpânii lor le părăsiseră în grabă, la vreme de întuneric, uitând să le stingă.

Santinelele nu se mai zăreau nici ele în foișoarele de lemn. Soldații din escortă, patrulele de dincolo de cordonul de sârmă ghimpată, paznicii înarmați erau lipsă. Un felcer, și el dintre deținuți, înfășurat într-un halat care fusese cândva alb, dar care semăna mai degrabă cu o haină de măcelar, ieși din infirmerie și când deținuții îngerămădiți în curtea penitenciarului îl întrebară ce s-a întâmplat, el le-a spus:

– A murit Stalin... Azi-dimineață... La ora 3.00. Așa că sunteți liberi... Fiecare poate pleca unde dorește.

Libertatea îi îmbătă pe toți ca o șampanie, făcându-i pe mulți să-și piardă capul. Foștii condamnați erau cuprinși ca de-o nebunie. Săreau în sus, se bucurau, nu le venea a crede ochilor. Dulăii, oamenii cu puști încărcate, paznicii dispărură ca printr-o minune din preajma lor. Să fie adevărat?! Sau visează?!

Când aflară vestea, au rupt de pe căciuli, de pe haine, de pe pantaloni, de pe cămăși numerele blestemate, făcând un foc mare în mijlocul curții. Unii au început să țină discursuri. Jorj Odesa a ocupat biroul lui Kudreavțev, și-a pus pază personală și s-a declarat șef.

Imediat, a efectuat un tur prin penitenciar, însoțit de o întregă suită și, ajungând în sala de mese, a făcut un adevărat târăboi când a aflat că micul dejun nu le va fi servit, din motiv că bucătăresele o șterseseră și ele împreună cu exponenții vechii administrații.

Cineva le vorbi de haitele de câini dresați care fură slobozite în taiga, și acum, rămase fără stăpân, se auzeau schelălăind descumpănit ici-colo pe văile și munții din preajmă.

Entuziasmul era de nedescris. Captivii de ieri ardeau de nerăbdare să ajungă la casele lor. Unii porniră pe jos, pe de-a dreptul prin taiga sau de-a lungul căilor ferate, ca să ajungă hăt în Estonia sau în Crimeea.

Mihai Ulmu se grăbi și el să părăsească Zarianka.

Ieși dincolo de porți și i se păru neobișnuit faptul că era fără escortă, că niciun lătrător nu s-a luat pe urmele lui, că nu auzea obișnuitele comenzi: „Atențiune! Țineți mâinile la spate. Lăsați vorba! Nu rămâneți de coloană! Țineți cadența! Cine face un pas spre dreapta, un pas spre stânga va fi împușcat pe loc!”.

Acolo îl întâlni pe Mendelstam: acesta ca și cum ar fi ieșit la o plimbare, mergea agale, fluierând, cu mâinile în buzunare, fără niciun fel de bagaj, numai că el pășea într-o direcție contrară celeia în care se îndreptau ceilalți foști deținuți.

– Încotro, meștere?! I-a întrebat Ulmu.

– Spre Pol. De mic ardeam de nerăbdare să ajung la el. Iar acum mă aflu atât de aproape, încât ar fi păcat să ratez o atare ocazie. Merg până dă frigul cel mare, de minus 60°. Iernez în „ciumul” unor iakuți, iar la primăvară plec mai departe. Vreau să găsesc locul de unde pornește frigul în lume.

Apoi i-a zis visător:

– Cât mai am de trăit, vreau să călătoresc, vreau să cunosc lumea. Ce dar minunat e viața. E păcat ca omul să nu înțeleagă acest lucru.

Surâzând, el a continuat:

– Iar tu fii tare! Noi, cei atât de pregătiți pentru moarte, suntem atât de nepregătiți pentru viață. Dar libertatea – să fii atent! – ne poate strivi cel mai lesne pe noi, cei care am visat-o cel mai mult.

S-au îmbrățișat pentru ultima dată:

– Adio, prietene!

– Adio!

Era liber!

Liber.

Liber...

Nu crezuse nici el că generalisimul avea să moară vreodată.

Se simțea cumva nepregătit pentru viața lui nouă. Parcă pe cer lumina un alt soare. Ca și cum cel vechi se stinsese, și un altul îi luase locul. Acesta depunea eforturi să alunge călții de negură de pe bolți și frigul care se cuibărise în sufletele fiecăruia dintre ei.

El trebuia să ajungă acum la o altă închisoare. Nu știa dacă vestea despre moartea tovarășului Stalin a ajuns și la „Zarianka-6”. Maria... Spera... Ce mai spera?! O minune... S-ar putea să o mai găsească și împreună să-l caute pe Mircea, băiatul lor... Mergea aproape alergând, ca în întâmpinarea unui viitor pentru care suferise suficient ca să-l merite.

În trei sferturi de oră ajunse la închisoarea de femei.

Aproape de poartă văzu mesteacănul din al cărui vârf el imitase cândva cocoșul-de-munte, ca să-l poată auzi Maria. Acum mesteacănul era un schelet: un fulger lovi în el mai

demult, încenușându-l din creștet până-n pământ. Se apropie de el și-i mângâie coaja jupuită de vânt. Martor al fericirii lui. Își spuse în preajma aceluia arbore trist că cele mai fericite clipe ale vieții lui s-au întâmplat între cele două închisori: „Zarianka-1” și „Zarianka-6”, când reuși să evadeze, ca să fie cu Maria, Maria, Maria...

...Ce nume de munte sau de fluviu, sau de fulger în viața lui!

Era prima zi de libertate și ar fi vrut să o împartă cu Maria.

Când împinse poarta de fier, ea se deschise singură, aproape să se prăvale.

În acea zi de 5 martie 1953 și „Zarianka-6” lăsa impresia de lagăr părăsit.

Închisoarea de femei

„Oamenii nu sunt pedepsiți pentru păcatele lor, ci de către ele.”

Elbert Hubbard

Închisoarea pentru femei părea și ea pustie, ca fără de stăpân. Nu întâlnești pe nimeni în camera de gardă, în curte, la administrație. Bătu la o ușă de fier ruginit, pe care scria: „Șefa penitenciarului, tov. Skreab”, și o deschise fără să mai aștepte să i se răspundă.

Șefa închisorii stătea la un birou metalic și scria ceva.

Ulmu a pătruns pe ușă, dar, deși aceasta a scârțâit îngrozitor din încheieturile neunse, femeia nici gând să ridice capul din hârtii.

– Bună ziua!

Era surdă, probabil, pentru că răsfoia un registru, a notat ceva pe o filă, apoi a scos un caiet pe care l-a frunzărit indiferentă înainte și înapoi, ca un elev care nu știe ce cuvânt caută într-un dicționar și, după ce trecuseră alte minute în șir, Mihai repetă:

– Bună ziua! Eu...

– Închideți ușa!

Încăperea își avea geamurile astupate cu obloane din plăci de fier, pereții, ca și ușa, ca și dușumeaua, ca și tavanul, erau căptușiți cu foi de metal. Ca și cum se aflau într-un seif. Un bec palid ardea în incintă, deși afară era zi albă. Camera rece, joasă, umedă și neaerisită avea un aer închis, stătut și nesănătos. Chiar dacă Ulmu trăsesse atent ușa după el, doamna Skreab își reluă pe un ton poruncitor rugămintea:

– Închideți ușa!

A subliniat, parcă s-ar fi temut să nu intre aerul proaspăt de afară: aer tare de cetini cu lumina începutului de martie.

Apoi ridică ochii din mapele sale, privi spre ușă cu răceală și zise:

– Mă scuzați! Așezați-vă!

Era îmbrăcată într-o haină militară, croită special pentru femei, dar, ca și cum ar fi fost cusută la furie de cineva, emana și ea supărare.

– Eu sunt... rosti Mihai, cu o voce îndepărtată, gata să se stingă, încât și el abia-abia dacă o auzi. Se opri, tuși în pumn, apoi luă fraza de la capăt:

– Eu sunt soțul Mariei Răzeșu!

Femeia îl măsură cu privirea, atunci pentru prima oară, cu o privire de somnambul.

– Așezați-vă! repetă dânsa, deși Mihai ședea pe unul dintre scaunele metalice din încăpere.

– Trăiește? întrebă Ulmu gătuț de emoție.

Ea deveni atentă ca la un zgomot de pași de pe scări, deschise un caiet de pe masă, în care nu scria nimic, și prinse să citească cu o voce gravă, de bariton răcit:

– Prezidiul Comitetului Central al PC(b) din toată Uniunea a decis ca optsprezece milioane de deținuți să fie eliberați în cinstea Congresului ordinar al partidului...

Inima lui se izbi în piept ca un pește de ațele unui năvod:

– Maria? Și Maria Răzeșu? întrebă precipitat, cu o speranță în voce Mihai Ulmu.

– Răzeșu?! Încercă ea parcă să și-o amintească, apoi rosti repede:

– Maria Răzeșu a fost o lucrătoare bună.

– Trăiește?!

– Pe ea au iubit-o toate deținutele, până în ultima ei zi.

Mihai Ulmu avu impresia că umblă pe o gheață care pârâie. Se temu să mai întrebe ceva.

Femeia din fața lui închise caietul, chipul i se însenină un pic, capul nu mai părea disproporționat și palmele ei prinseră să ștergă precipitat luciul metalic al mesei.

– A fost împușcată în timpul unei tentative de evadare. E ceea ce știu... Îmi pare rău să vă aduc această veste...

Mihai avu impresia că-i vorbește o bucată de cremene care brusc a căpătat glas:

– Am cunoscut-o pe Maria Răzeși și vreau să vă spun că a fost o ființă ciudată. De la ea au învățat să zâmbească unele femei din lagărul nostru, care nu surâseră vreodată în viața lor.

Lui Mihai i-au crescut lacrimile ca niște melci între gene, cădeau de sus, lățindu-se peste dosarele de pe marginea mesei.

La un moment dat femeia a prins să se răstească la el:

– Încetați! Că nu sunteți muiere.

Mihai își șterse lacrimile și i se adresă:

– Unde e mormântul ei?

– În cimitirul din spatele închisorii.

După o pauză Mihai mai întrebă:

– Unde e copilul?!

– Interesați-vă la Iasnoe. Când împlineau șase ani, erau repartizați pe la orfelinate. Poate e la Nadrecinoe. Poate în altă parte. Uniunea Sovietică e mare.

Mihai se ridică să plece. Ajunse lângă ușă pe băjbâite. Când apucă mânerul s-o deschidă, șefa închisorii de femei îl strigă din urmă, cu ton milităresc:

– Cetățene! Opriți-vă!

Mihai se opri.

Ea căută ceva îndelung într-un dulap, scoase o mapă, o răsfoi, apoi vorbi:

– Să vă transmit lucrurile cetățenei Răzeșu.

Căută în alt dulap, de unde scoase un plic, pe care i-l înmână.

„Lucrurile personale ale deținutei nr. B2-033 (Răzeșu M.S.)”. Îl deschise tremurând.

În plic găsi o fotografie a clasei a douăsprezecea de la Liceul din Poiana, clasa lui și a ei; cărțulia cu versurile lui M. Eminescu și inelul de iarbă din ziua nunții lor din munții cerești de pe Kolâma.

Mihai puse toate aceste lucruri la loc, închise plicul și, când șefa se ridică să-și ia rămas bun, se înclină în fața ei, amintindu-și de-o veche formulă de politețe:

– Vă voi rămâne în veci îndatorat, stimată doamnă!

Ultimul cuvânt îl rosti apăsător, dând să plece.

– Vă mulțumesc, o, vă mulțumesc mult! bâigui șefa. Ochii ei i s-au părut brusc luminoși.

– Pentru ce?! a devenit curios Mihai.

– Mie nu mi-a zis nimeni niciodată în această viață „doamnă”. Sunteți primul.

– Cum se poate?!

– Da, deși eu sunt încă domnișoară!

– O, nici nu mă îndoiesc.

– Sărut mâna, mai adăugă Mihai și reveni ca să-i sărute brațul de fier, așa i se pără lui Ulmu, pe care ea i-l întinse galant. Apoi șefa îi zise:

– Căutați-vă copilul la Nadrecinoe. Cred că e la orfelinatul de acolo. Poate aveți noroc.

Femeia în haine de soldat îl scrută cu o privire care încerca să-i câștige mai degrabă dușmănia și-i spuse ca o dezvinovățire:

– Eu n-am fost căsătorită niciodată. Ca și majoritatea femeilor de aici. Eram numite „călugărițele lui Stalin”. Dar când mă gândesc că unele femei au evadat traversând râuri, sărind de pe un sloi de gheață pe altul, ca să se întâlnească cu omul iubit sau când au trecut printre gloanțe ca să-și salveze copilul de tifosul mai tare ca ființa umană, îmi zic că, poate, am pierdut în viață ceva esențial, ce nu mi-a fost dat să cunosc și să înțeleg. Dar destinul mi l-am ales eu ... Și nu învinuiesc pe nimeni... De multe ori mă întrebam ce port în piept: o inimă sau un ceasornic? Ce-mi curge prin vene: sânge sau oțel topit?! Și dumneavoastră mi-ați amintit azi că sunt și eu om, o „doamnă”, cum mi-ați zis, și nu un mecanism. Am fost toată viața militar până în vârful unghiilor. Iar eu..., zise ea visătoare și aproape șoptind, ... sunt

din nobili. Interpretam „Lohengrin”, de Wagner în clasa a doua de pension. Toți ai mei au fost împușcați. Și eu n-am putut să aleg.

I se păru la un moment dat luminată de o rază de soare răzbită printre obloane.

Se despărțiră aproape prieteni.

– Sunteți încă frumoasă, minți Mihai, ca să-i mai facă o plăcere.

– O, zise ea, surâzând pentru prima dată (poate nu mai surâse tot din clasa a doua de pension, se gândi Mihai), sunt plină de zbârcituri.

– Zbârciturile sufletului nu se văd, vru s-o consoleze Mihai.

– O, acelea-s și mai multe. De asta sunt fericită, că nu se văd. Dacă s-ar vedea, ai privi în altă parte sau ți-ai acoperi ochii cu palmele, înspăimântat.

Mihai n-o contrazise, se înclină încă o dată și-i spuse:

– Cu bine!

– Cu bine! rosti ea cu aceeași voce metalică de la început, care reveni și al cărei ecou se izbi reverberator de pereții și ei metalici.

Când ieși în curte, soarele îl recunoscuse ușor.

„Doamne...”, încercă Mihai să formuleze un gând de al său, dar își dădu seama că nici chiar Dumnezeu nu poate modifica trecutul.

În cimitirul situat în spatele închisorii din mulțimea de scândurele o căută și o găsi ușor pe cea pe care era trecut un număr – „B2-033” –, care fusese alt nume, cel de la Zarianka, al Mariei Răzeșu.

Stătu ziua întreagă în preajma mormântului ei. Găsi chiar la pictorița închisorii din secția cultural-educativă vopsea și o toporișcă, cu ajutorul căreia ciopli o cruce, pe care a scris în locul numărului un nume: „Maria Răzeșu”. În ultimul moment însă a făcut o completare: „Maria Răzeșu-Ulmu”.

Puse pe mormânt țărână înghețată și plantă lângă cruce un pui de mesteacăn.

A plâns fără lacrimi, trăind sentimentul când de prea multă durere lacrimile nu mai vor să curgă.

Îngenunche lângă movilița de țărână, zicând în gând: „O, moarte, hrăpăreațo și lacomă, de ce nu m-ai cruțat măcar o singură dată?!”

La Nadrecinoe

„...nor în care fiecare fantezie vede o altă plăsmuire.”

Jean Paul

Șapte zile și șapte nopți stătu Mihai Ulmu în preajma orfelinatului din Nadrecinoe.

Mircea, băiatul lui și al Mariei, trebuia să se afle acolo.

Știa că, atunci când copilașii împlineau doi ani de zile, erau trimiși la Colonia-Creșă din Iasnoe, de unde, la vârsta de șase ani, erau aduși la acest orfelinat, născocindu-se fiecăruia câte un nume, care urma să-i însoțească toată viața.

Trecuseră mai bine de zece ani de când aceștia se despărțiseră de mamele lor.

Și chiar dacă un copil avuse până la vârsta de doi ani alt nume, era imposibil ca acela să nu fie uitat, abandonat, neglijat, scos din memorie după atâta amar de vreme. Iar Ulmu era sigur că Mircea se afla printre elevii „fabricii de infractori”, cum i-a zis un paznic orfelinatului de aici.

Timp de o săptămână de zile, Ulmu a scrutat chipul fiecărui copil – spera să-l depisteze după unele trăsături care i-ar fi amintit de Maria sau i-ar fi aparținut și lui, a fost martor involuntar la multe dintre jocurile lor trăsnite, le cunoștea regimul, a intrat în căminul lor cu un singur bec, care se fura mereu, a discutat cu mulți dintre ei, cu directoarea, cu educatoarea.

Dar zadarnic!

Nimeni nu-i putuse spune nimic.

Și-abia norocul a fost cel care, pentru prima dată în viața lui, l-a ajutat.

Îl căuta prin curtea cea cu trei sute de copii fără nume, cu trei sute de copii care, îmbrăcați în aceleași haine, cu aceeași tunsură, parcă ar fi avut cu toții și același chip, așa cum ai căuta un ac într-un car cu fân.

Într-o zi s-a apropiat de el un puștiulică:

– Ce cauți?

– Îmi caut băiatul. Aș da orice să-l gălesc.

– Nu vrei să fiu eu băiatul tău?

– Ești tu băiatul meu?

– S-ar putea. Crezi că nu?! Scoate-mă de aici, înfiază-mă numai până dincolo de porți, după aceea plecăm fiecare în drumul lui.

– Pe băiatul meu îl chema Mircea.

– Pe mine mă cheamă Ivan. Dar îmi poți spune și Mircea.

Era a șasea zi de căutări și, obosit, Mihai aproape că se împăcase cu gândul să iasă de acolo măcar cu cineva, cu un băiat căruia să-i spună Mircea și să fie copilul lui.

Dar înainte de a se fi închis capcana, a prins să ezite:

– Să mai așteptăm până mâine. I-am promis unei femei, mama lui și soția mea, că am să-l gălesc pe el, și nu pe altcineva.

– Ei, vezi, moșule! Dacă te răzgândești, îmi spui.

Știa că, plecând de acolo fără să-l găsească, avea să-l piardă definitiv. Copiii se fereau de el. Nu știau cine e, ce caută, dar ajunseră – și ei, și paznicii, și pedagogii – să se obișnuiască cu prezența lui zilnică. Ploua, ninge și Ulmu cu sufletul zgribulit, zi de zi, apărea lângă poartă, ca la serviciu.

– De unde vii? l-a întrebat omul de la intrare, care se plictisea.

– De departe. Mi-e frică de amintiri, ca să spun mai mult.

– Ești, probabil, dintre criminalii pe care i-a eliberat Stalin după ce-a murit.

– ...

– Ce crimă ai făcut?

– Am iubit o femeie cel mai mult pe lumea asta, niște oameni și niște cărți.

– Pentru că iubești pe cineva nu se dau ani de pușcărie. Pentru asta se împușcă. De ce nu te-au împușcat?

– S-au scumpit la gloanțe. Erau mai puține decât oamenii care trebuiau împușcați.

– Ce cauți prin orfelinatul nostru?

– Îmi caut băiatul.

– Lasă-l în pace. Aici el se simte bine. Ei au fost învățați să urască, să se bată, să-și rupă cu dinții beregata unul altuia, să ia viața pieptiș. Tu ce-ai avea să-l înveți? Ei sunt ca niște lupi gata de vânătoare. Acum, când îi așteaptă pădurile și pușcăriile, n-ai putea să-i faci decât rău. Caută-ți de drum. Lasă-l. Du-te!

Din cauza ploilor înserarea venea repede. Ulmu se lăsa plouat, nu mai simțea apa ce cădea de sus. Doar umerii îl dureau de răpăitul ei, ca și cum ar fi cărat saci cu nisip toată ziua.

Pânza de tristețe de pe ochi i-a căzut abia în ziua a șaptea.

Atunci l-a găsit pe Mircea.

În clipa când Ulmu n-a mai rezistat și a prins să strige prin toată ograda ceea: „Mi-i-ircea! Mi-i-ir-cea!”, pe acoperișul unui garaj a văzut, profilându-se în soare, un băietan ridicat în toată statura lui, care, mut, ținea sus, deasupra capului, un braț cu mâneca suflecată până la cot, pe care era tatuat un nume: „Mircea”.

Îi dăduseră lacrimile acolo, în mijlocul acelor copii, fără să știe dacă sunt de suferință sau de fericire.

Dar cel mai mult s-a speriat de el Mircea, pentru că-l ținea cu mâna lui strâns-strâns, ca într-un clește, parcă ar fi prins un infractor de care se temea să nu fugă.

Pe urmă, când au ieșit pe poarta orfelinatului, petrecuți cu privirile de aproape toți cei trei sute de coplesii, și au rămas numai ei doi, Mihai i-a spus fiului său:

– Eu credeam că suferințele mari te dezgustă de viață. Dar ele te fac s-o iubești și mai mult.

* * *

Sensul acestei fraze, rostită în acea zi de tatăl meu, Mihai Ulmu, aveam să-l înțeleg cu mult mai târziu.

Adio, Zarianka!

„În fiecare lucru se află un prizonier.”

Rainer Maria Rilke

Mihai Ulmu a revenit însoțit de Mircea la Zarianka. În cimitirul închisorii pentru femei au îngenucheat la mormântul Mariei.

Așa Mircea aflase de mama lui. Niște amintiri, ca de dincolo de naștere, îi mai păstrau ceva din căldura, din respirația și din duioșia ei.

Au stat mult acolo, până vârfurile pinilor au început să se clatine de un vânt cu stele.

Atunci Mihai Ulmu a pus într-o legăturică pe care o avea cu el câțiva pumni de țărână de pe mormântul Mariei Răzeșu-Ulmu.

– O vom duce cu noi la Poiana, i-a zis el fiului său.

Se simțea bine alături de Mircea. Era ceva din Maria în felul lui de a fi, de a rosti cuvintele, de a gesticula, de a păși, de a clipi, de a surâde, chiar dacă abia învăța să suradă.

Ajunseră la închisoarea pentru bărbați când se întunecă de-a binelea.

Mircea rămăsese să-l aștepte în curte.

Penitenciarul era pustiu. Dar parcă se afla mai degrabă în așteptarea altor deținuți. Paznicii, bucătarii, personalul din deservire – derutați o vreme – reveniră. Avea fiecare dintre ei copii, familii care trebuia întreținute, un carnet de muncă, un sindicat unde să se afle în evidență...

Paznicul din camera de gardă se plictisea:

– Ce viață fierbea aici când închisoarea era plină cu oameni, îi împărtăși el visător lui Ulmu. Acum poate o fac muzeu. Și de ce nu?! mă lasă tot pe mine paznic. Cine cunoaște mai bine care om de seamă și în care dintre celule a stat? Aș face niște excursii mamă-mamă!, c-ar da buzna toată țara, ba am aduce și turiști de peste hotare, cu valuta lor forte, să vadă, că avem ce le arăta! Avem cu ce ne mândri!

De la el află că barăcile erau pustii: stăpâni pe închisoare se făcuseră șobolanii, care până atunci activară în ilegalitate, pe sub podele.

Tot paznicul îi vorbi despre Nemunas, după care guvernul Lituaniei a trimis un elicopter special, în care au încăput și ceilalți, vreo 50! de lituanieni din lagăr.

Îi povesti apoi cu savoare cum Kudreavțev a fost prins în pădurea din preajmă de niște deținuți, care intenționaseră să-l jupoie de viu, și l-au imobilizat pe-o masă din cabinetul său, lipindu-i gura cu fâșii de bandă adezivă, ca să nu cânte fără să se mai poată opri „Internaționala”, dar pe urmă li s-a făcut milă și-l lăsară în pace, concluzionând că fostul comandant al penitenciarului e om mort, iar a jupui un mort înseamnă păcat de moarte, egal cu cel al profanărilor de cadavre.

– Și unde e Kudreavțev acum?

– Aa! Păi a fugit în Alaska. Se zice că a trecut dincolo, prin Bering, cu piroga unor contrabandiști eschimoși sau cu un aisberg dus de curenți, deși unii adevăresc că ar fi traversat strâmtoarea înot... Ce nu face frica din om?!... Dar cine știe?!

Ulmu bătu la ușa biroului care aparținuse cândva lui Kudreavțev.

– Intră! auzi pe cineva dinăuntru.

Deschise ușa, dar ochii nu puteau distinge prin întuneric.

– Este cineva aici? întrebă.

– Suntem noi, a răspuns o voce. Ce doriți?

Păși pragul și înaintă în încăpere, după ce ochii se obișnuiră un pic, văzu la masă o umbră?! o momâie?! un om?! înconjurat de mape, dosare, file aruncate în toate părțile, pe podea, pe scaune, pe birou, de după care abia se mai vedea conțopistul ce scria ceva de zor.

– E mult de lucru, se scuză el. Și n-avem nici lumină! După ce am rămas fără deținuți și nu mai putem plăti întreținerea, ne-au deconectat de la rețea. Așa că vedeți și dumneavoastră în ce condiții lucrăm și zi, și noapte. Dacă ați venit după adevărul de „liber”, luați un formular ștampilat și completați-l singur.

– Aș mai vrea...

– Ce?

– Să iau cunoștință de dosarul meu.

– Nu se poate.

– De ce?

– Pentru că nu există. Noi completăm, dar de fapt alcătuim, doar dosarele celor morți. Voi, viii, mai aveți timp... Majoritatea dosarelor conțin, cel mult, o filă-două, din care nu poți afla prea bine ce a vrut să zică. Unii n-au nici atât. Acum dacă v-aș găsi dosarul, după ce-l veți citi, veți fi obligat să scrieți pe el: „Cu stimă”. Și să vă puneți semnătura. Nu știți ce înseamnă „Cu stimă”?! Vă spun. Înseamnă mulțumesc, tovarășe temnicer, că n-ai apăsas pe trăgaci atunci când arma îți era încărcată și eu tocmai mă întâmplasem să fiu înaintea ta, de aceea am o obligație sfântă: să uit cine ținea arma și cine era cel ochit. Altfel vâram țara într-un nou război civil. Iar eu am fost trimis aici de la Moscova să mă îngrijesc de morți. De ei e cel mai rău. Pe ei trebuie să-i scoatem acum din infern. Iar pentru asta Scaraoțchi urmează să aibă documentele de reabilitare ale fiecăruia, că insul cutare sau cutare a fost pus la zid, aruncat în copcile din râu, bătut în cuie ș.a.m.d., fără de vină. Iar acum: adio! îi zise conțopistul și îi zâmbi din întuneric:

– ...și să nu vă mai văd pe aici. Iar acum treceți cu certificatul de „liber” pe la contabilitate.

Acolo, o bătrână îi povesti despre femeile de la contabilitate și cele de la bucătărie care declanșaseră o campanie pentru depolitizarea contabilității și a bucătăriei, apoi îl informă că statul a fost foarte corect cu ei toți și le-a remunerat munca până în ultimul bănuș. Doar că din sumele acumulate de-a lungul anilor au fost reținute cele cheltuite pentru cazare, hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, baie, spălătorie, transport, îngrijire medicală, încălzire, pază, escortă, seminare, plata administrației, întreținerea câinilor, a asistenței judiciare, pentru reparația clădirilor, a celulelor și carcerelor și încă atâtea altele. Unii dintre deținuții care stătură mai mult prin infirmerie rămăseseră datori statului pentru serviciile prestate, iar lui Mihai Ulmu, îl anunță cu aplomb mătușica, după ce lovi mai bine de un sfert de oră bilele de la abac una de cealaltă, i se cuveneau și ceva bani.

– Semnează aici, i-a zis până la urmă bătrânică, înmânându-i un șomoiog de ruble, nu prea multe, dar suficiente ca să poată părăsi o dată pentru totdeauna acel loc blestemat și să poată ajunge, el și băiatul lui, la Poiana.

Întoarcerea acasă

„Când aedul Demodoc, cântărețul orb, începu a cânta din liră isprăvile de la Troia, Ulise începu a plânge și-și trase haina peste ochi ca să nu-l vadă nimeni. Regele Alcinous, zărindu-l plângând, opri pe cântăreț, spunând:

– Străinul acesta poate plânge pe cineva din ai lui care a pierit acolo. Poate plânge de dorul de casă.”

Homer, „Odiseea”

Porniră din Zarianka spre Magadan pe jos. Nu se gândiră atunci că distanța pe care urmau s-o parcurgă este de peste șapte sute de kilometri.

La marginea orașelului a oprit în dreptul lor un camion. Un glas blajin se oferă să-i ducă. Au urcat. Nu știau încotro merge, dar voiau să se îndepărteze cât mai curând de localitatea aceea, de locul acela.

Șoferul era dintre foștii deținuți. Le povesti că nu avea unde să plece: nevasta i se căsătorise cu un altul, noul ei soțior locuind chiar în casa lui, copiii se deziseră demult de el, iar cum căpătă aici un loc de lucru, care urma să-i fie și remunerat, hotărî să rămână.

La Magadan, când Mihai vru să-i plătească, a refuzat să ia bani:

– O să vă mai prindă bine.

La gara maritimă observară un bătrân cu un picior de lemn care discuta cu un călător ca și ei, coborât din alt camion.

Apoi acesta se apropie de dânșii.

Era un bărbat de statură mijlocie, puțin încovoiat, cu obraz bolovănos, parcă cioplit în lemn.

Șchiopăta greoi, ca și cum ducea niște morți în spinare.

Semăna cu un Hristos coborât de pe cruce, mai înainte de a muri și învia.

– Veniți de la Zarianka?

– Da!

– Mai este lume pe acolo?

– Nu, noi am plecat ultimii.

– Caut două fete. Una-mi era fiică, iar alta – tot ca o fiică. Una era blondă, cu ochi albaștri... Și alta – șatenă, cu ochi verzi-albăștrui. Semănau între ele, parcă ar fi fost surori, zău! Nu le-ați văzut? Toată lumea s-a întors dintr-acolo, dar ele nu...

Vorbea ca o îngânare de ape:

– Am visat că le-a trăsnit fulgerul pe amândouă. Dar nu cred. Aștept să se întoarcă măcar una. Că aș fi plecat demult de aici, cât mai departe de orașul acesta care-mi miroase a mort. Chiar dacă nu am unde să plec.

– E important că nu mai avem pușcării, așa că ai să le revezi într-o zi, unchiașule, i-a zis Mihai Ulmu, ca să-l mângâie..

– De aceea și trag nădejde.

– Erau dintre condamnate?

– Cea care-mi era fiică a fost acuzată pentru cutremurul de la Așhabad, de inundațiile de la Saratov, de secetele din Ucraina și alunecările de pământ din Siberia orientală...

– Dar cealaltă?

– De cealaltă, nu știu... Dar cred că a fost condamnată și ea, pentru că iubise prea mult, nepământeste, pe un bărbat, care se afla pe atunci la Zarianka. Mi-a spus și cum îl chema, dar i-am uitat numele... Emin... Sau cam așa ceva... Nu mai țin minte, că a fost demult... Pentru astea au fost osândite dar, de fapt, pentru că n-aveau nicio vină... Erau amândouă tinere și frumoase ca niște îngere... Le aștept în fiecare zi, în această gară, de 13 ani. Nu se pot rătăci. Alt drum nu există, decât pe aici.

Privi în ochii rotunzi și limpezi ai lui Mircea și, parcă străluminat de un gând, zise:

– Una își avea ochii ca ai acestui băiat. La fel de încrezători și de senini... Nu le-ați văzut, nu le-ați cunoscut?

– Nu, taică, zise Mihai. Ne pare rău. Vrem să te rugăm să ne spui cum putem să ajungem la Moscova.

– Of, păcatele mele. E greu. Magadanul seamănă acum cu un lac de acumulare căruia i s-a rupt zăgazul. S-a pomenit peste noapte oraș de un milion de oameni. Acești cetățeni „liberi”, care până mai zilele trecute erau cu toții prizonieri ai regimului, se grăbesc să părăsească peninsula. Dar încercați. De pe aerodrom se poate ajunge cu avionul la Habarovsk. Iar de acolo cu trenul în două săptămâni sunteți la Moscova.

Ceea ce văzură la aeroport întrecea orice imaginație. Acesta era plin cu foști deținuți, mii, poate chiar zeci de mii. În gară nu se putea intra, lumea stătea înghesuită om lângă om, în rânduri enorme care nu înaintau de zile și nopți, în nicio direcție, era un vacarm nesfârșit, pasageri fără bilete care inundau pista de decolare, luând cu asalt avioanele: iadul pe pământ. Și deși șeful aeroportului, ca să scape cât mai curând de acel talaz de oameni, spori numărul rutelor, dând indicații ca pasagerii să fie luați și fără locuri, în picioare, câți ar permite decolarea, acea avalanșă părea că nu se va termina niciodată. Pe Mihai Ulmu îl miră însă altceva: acei oameni, care se împingeau, care se înghesuiau, care se striveau unul pe celălalt, aveau aproape toți ca unul chipurile senine, încercau să-și suradă, emiteau amabilități: „Vă rog să mă scuzați”, „Sărut mâna”, „Am onoarea!”, „Nu vă supărați”, „Respectele mele”, „Cu toată stimal!” ș.a., erau prietenoși, omul nu mai era ca la Dostoievski, Dumnezeu și diavol în același timp, el se străduia să redevină ceea ce a fost când l-a lăsat Cel de Sus pe acest pământ: om, ființă liberă, care, iat-o, nu se mai sătura să respire aerul acela cu iz de Dumnezeu.

Erau liberi și încercau cu toții o senzație ciudată: să nu aibă pe cineva cu pușca în spate, alături, care să le ordone ce să facă, încotro să meargă, cum să stea. Se bucurau de toate sau încercau să se bucure: de lumina soarelui, de vânt, de arbori, de iarbă, de nori, de cer, de înghesuială, de semeni, de cuvinte, de tot ce vedeau, auzeau și simțeau, după ani de detenție și de izolare de restul lumii, bucurându-se, cu toții odată și fiecare în parte, de cel mai sfânt, cel mai nobil și cel mai de preț lucru din lume: libertatea. Libertatea lor și a celorlalți.

Mihai se apropie derutat, ținându-l pe Mircea de mână, de potopul acela de oameni: nu putea pricepe unde se afla coada și unde ar trebui să se așeze la rând, când cineva îl sfătui:

– Copilul e al dumneavoastră?

– Da.

– În spatele gării e o casă la care se vând bilete pentru mamele cu copii, dar cred că și pentru tați...

Cu adevărat, găsi un ghișeu rezervat celor care au copii minori și când casierița zări chipul lui Mircea lângă umărul lui Mihai, le vându fără probleme biletele jinduite.

Avionul mic și murdar, care cădea mereu în goluri de aer, era supraîncărcat și ei călătoriră în picioare până la Habarovsk.

Cele patru ore de zbor trecură repede.

La Habarovsk urcară în tren la fel de greu – doritori de a părăsi acest continent neospitalier erau și aici enorm de mulți, unii dintre ei călătoreau agățați de scările vagoanelor sau postați pe acoperișurile acestora –, avură și aici noroc de casa de bilete rezervată pentru părinții care călătoreau împreună cu copiii lor minori. Într-un compartiment de șase persoane urcară cincisprezece. Și-au ocupat locuri chiar lângă geam.

Trenul înainta greoi prin taiga. Dar acum aceasta i se arată altfel lui Mihai. Ea îi aminti de Maria. Și-a readus în memorie acea noapte cu lună când s-a uitat la fata din fața sa, convins că o vede pentru prima dată. Întrebarea pe care i-a pus-o era: „Ce cauți aici?!” Pentru că ea ar fi trebuit atunci să se afle în altă parte, în alt loc, sub alte stele. Dacă însă ar fi fost așa, ar mai fi cunoscut oare el acel ceva care constituie esența unei existențe?!

Fericite, astfel caracteriza dânsul cele șapte zile și apoi încă trei, cele mai norocoase din viața sa; atât – zece zile! – din totalul celor circa 14 000 de zile, calculă el, trăite până atunci.

Destinul îi rezervă acest zecer sacru de zile și nopți, atât de puține, suficiente însă ca să fi putut cunoaște ce e dragostea cea adevărată, viața cea adevărată, fericirea cea adevărată.

Sălbăticia naturii i se păru, văzută din tren, una de la facerea lumii.

Garduri de munți, perdele de arbori care zăgăzuiau zarea, lacuri limpezi ce semănau mai degrabă cu niște bucăți de cer așternute pe pământ...

Trenul pufăia prin aceste întinderi, iar luna alerga din urma lui, împrăștiind scame de lumină peste împrejurimi.

În zbuciumul arborilor legănați de vânt, care ajungea și până la el, parcă auzea vocile celor ce-au murit de-a lungul nopții și n-au mai apucat să spună acestei zile: „Bună dimineată!” Ziua aceasta venise fără de ei.

Mircea dormea în brațele lui, iar el parcă se deștepta încet-încet dintr-un coșmar care ținu prea mult. „Ce n-aș da să uit”, își zicea, amintindu-și de zilele de detenție tot mai altfel, de parcă toate acelea i s-ar fi întâmplat altcuiva și nu lui.

„Poate, vreodată, voi fi bucuros de tot ce mi se întâmplă și voi putea și eu să uit ce vreau să uit și o să țin minte numai ceea ce voi dori să țin minte.”

Se temea să adoarmă, ca să nu se trezească din nou în patul său tare, din scânduri, de la Zarianka.

Ziua cobora în gări să cumpere câte ceva de-ale gurii. Deși aproape în fiecare gară erau femei de la „Crucea Roșie” împărțind ceai și pâine.

Mircea era surprins de tot ce vedea. Nu-și închipuise vreodată că, în afara orfelinatlui său, mai trăiește încă atâta omenime.

– Lumea e mult mai mare decât credeam, nu înceta el să se mire.

Tot ce i se întâmpla era atât de nou.

Voia să știe totul, ca și cum aflând mai multe despre umanitate, despre lume, despre părinții săi, s-ar fi cunoscut mai bine pe sine, și-ar fi cunoscut mai bine propriul suflet, propriile visuri.

Dovedea o curiozitate sălbatică, nefirească, Mihai comparând-o cu cea a puilului de om Mowgli revenit dintre ființele junglei.

Toate cele pe care le vedea Mircea le accepta, mai degrabă, ca pe niște închipuiri: o lume ireală, cu oameni ireali, irealitate care plutea – fără viață și identitate proprie – între ce-a fost la Nadrecinoe și el, cel răpit de acolo.

Mircea nu cunoștea libertatea decât de câteva zile, el asociind-o mai curând cu înghesuiala, cu prăbușirile în golurile de aer ale avionului care-ți întorceau mațele pe dos, cu hurducăturile de tren. Se temea cumva de aceasta ca de ceva necunoscut în care nu merită să te încrezi prea mult, iar povestirile sale admirative despre durii din orfelinat (despre Ivanov-

Lungul, care avea vârfurile degetelor văzătoare sau despre Ivanov-Mitralieră, care ascunsese odată într-o carte, al cărei mijloc îl scobise din timp, lăsând filele întregi doar pe margini, un liliac uriaș de câteva kilograme, care, atunci când profesoara de biologie deschise manualul, își luă zborul încâlcindu-se în pletele ei sure, și altele asemănătoare) îl lăsa indiferent pe cel care i se prezentase a fi tatăl său.

Când ajunseră la Irkutsk, Mihai Ulmu văzu pe peron un chioșc de ziare.

Scoase un pumn de ruble și-i ceru femeii de la chioșc:

– Dați-mi, vă rog, niște ziare...

– Ce anume?

– Dați-mi-le pe toate.

Urcă cu brațele încărcate în tren și prinse să le soarbă cu aviditate. Nu pricepea prea multe lucruri, nume necunoscute, oameni politici noi, teme actuale. Deși publicațiile se deosebeau doar prin titluri, le frunzări până la capăt pe toate. Mihai se bucura de faptul că putea procura, răsfoi, citi un ziar, o revistă, o carte...

Habar nu avuse ce se întâmplase în lume, nu știuse de război, de Stalin, de Hitler, de americani, de coreeni, de canalul Volga-Don...

A fost greu pentru el, cel care trăi citind întruna, oriunde, oricât, orice, să nu fi ținut în față timp de atâția ani barem o pagină de carte sau de ziar. În detenție, suferi mult, până să se deprindă cu lipsa cărților.

Acum își reamintea de vechea lui patimă, care, ca în vremurile de odinioară, îl ținu mut mai multe ore în șir, scufundat cu totul în acele articole banale, ordinare, care unui cititor deprins cu ele nu-i spuneau aproape nimic nou.

Mircea se bucura de tot ce vedea: era și tatăl său un copil, numai că unul mai mare, care descoperea sau redescoperea împreună cu el realitățile noi, timpul întrerupt, viața cea din care lipsise o vreme și care trecuse pe lângă el, fără de el, în lipsa lui, fiind martor involuntar la toate uimirile, speranțele și incertitudinile de-o clipă ale acestuia.

La Institutul de Lingvistică

„Adevărul așteaptă. Numai minciuna se grăbește.”

Alexandru Vlahuță

Când ajunseră la Moscova, era într-un revărsat de zori.

Picăturile unei ploii căzură peste oraș ca un izvor de apă binefăcătoare, împrăștiind asfaltul.

– Hei, îl strigă un hamal. Vii de la Magadan, urcă cu tot cu bagaj și copil să te plimb.

– Cum ai aflat de unde vin?!

– Voi știți de la Magadan vă cunoașteți dintr-o mie. Vă sunt scrise pe chip ca pe o filă de carte toate viscoalele prin care ați trecut. Hă-hă-hă. Că și eu tot de acolo m-am întors alaltăieri. Și acum îmi fac bani pentru bilet, să mă întorc la Samarkand.

Își strânseseră mâinile ca doi vechi prieteni.

Când ieși din gară, Mihai Ulmu descoperi pentru sine un lucru alarmant: în anii de detenție se obișnuise într-atât cu spațiile mici, înguste, izolate, încât acum – când nimerise în acest oraș cu piețe imense, cu parcuri întinse, cu maidane fără de capăt – simțea că se sufocă. Aerul, prea mult, parcă îl împiedica să respire.

Avea un sentiment straniu, ca și cum ar fi fost alcătuit din doi oameni, nedespărțiți, dintre care unul mai e prizonier cu cătușe la mâini și la picioare, iar celălalt, omul liber, e supraveghetorul acestuia.

Dar este oare acest „celălalt” om liber cu adevărat, de vreme ce este obligat să-l mai însoțească mereu, pretutindeni pe cel dintâi?!

Aceste două persoane trăiau în el, tot mai greu de suportat.

Frigul rămăsese pentru totdeauna acolo, departe, în acele locuri în care-și lăsase și o parte din viața sa. Și deși soarele frigea din înalt, lui Mihai Ulmu, dintr-odată, i se făcu frig. Nu crezu niciodată că o porțiune din frigul de la Zarianka s-a aciuat în el, în sufletul lui, pe care va trebui să-l mai poarte cu dânsul.

Lucrul cel mai important i s-a părut acum nu faptul că supraviețuise, că ieșise viu din infern, ci acela că nu-și pierduse, în condiții de strivire a omului din om, sentimentul propriei demnități.

Și atunci de ce nu se putea obișnui cu această nouă situație?! Tresărea ori de câte ori vedea un milițian, un bărbat în haine militare sau auzea pe cineva vorbind cu ton răstit.

Libertatea se învață greu, ca orice lucru de pe pământ, își zicea. Trebuie să se comporte ca un om liber, să redevină ce-a fost înainte de-a fi ce este. Pentru asta avea nevoie de voință, dar și de timp.

Găsi ușor Institutul de Lingvistică.

Acolo întrebă de Dmitri Lihaciov.

– Îl așteptăm și noi, îi spuse cineva. A părăsit de câteva săptămâni închisoarea de la Inta. E pe drum încă. Urmează să sosească în una din zilele apropiate. Despre ce doriți să-i vorbiți?

– Despre limba iugrină.

– O, o, despre cea mai veche limbă siberiană, vorbită pe continentul asiatic vreme de aproape cinci milenii. Ultimul ei vorbitor a murit acum două sute de ani.

– Nu, ultimul iugrin a murit acum câteva luni la Zarianka, în temnița de acolo. S-a numit Iuiun. El m-a rugat să-i transmit savantului Lihaciov aceste caiete.

Mihai Ulmu a scos din geanta lui trei caiete slinoase, legate cu ațe, pe a căror copertă scria cu creion chimic: „Gramatica limbii iugrine”.

Savantul le luă neîncrezător, le răsfoi o vreme atent, apoi ieși pe coridoarele largi și prinse să strige din toți bojocii: „S-a găsit limba iugrină! Am gramatica ei aici!”

Imediat din cabinetele alăturate ieșiră mai multe femei și mai mulți bărbați, care prinseră să răsfoiască curioși caietele, fiecare găsind de cuviință să țină în mână acele terfeloage care, ziceau ei, valorează cât greutatea lor în aur.

Entuziasmul acestora nu avea margini.

– De unde le aveți? se interesară lucrătorii științifici. Cine vi le-a dat? Cum au ajuns caietele la dumneavoastră? Ni le puteți lăsa?

Ulmu le-a vorbit de profesorul său Iuiun, de obișnuința acestuia de a scrie cuvinte pe zăpadă, pe țărână, pe apă, de caietele pe care le purtase în detenție pretutindeni cu el, de faptul că în nopțile polare fără de margini acesta l-a învățat și pe dânsul, Mihai Ulmu, limba iugrină.

– Dumneavoastră cunoașteți limba iugrină?, îl întrebă ei mirați.

– Iuiun mi-a transmis toate cunoștințele sale.

Institutul de Lingvistică organizase în ultimele decenii mai multe expediții prin locurile unde viețuiseră acum câteva secole iugrinii, dar nu găsiră niciun manuscris, niciun monument care ar fi vorbit de această limbă străveche și nici măcar un singur vorbitor.

Lui Mihai Ulmu i s-a mai povestit că într-un cătun de iurte de lângă Marea Albă mai trăiesc câțiva iugrini, dar care vorbesc rusește.

– O să-i învățăm limba strămoșilor lor din aceste caiete, a spus plin de entuziasm Ojegov, celebrul lingvist. E o descoperire epocală, care nu are egal. Iar dumneavoastră sunteți, de fapt, unicul vorbitor al acestei limbi.

Consiliul științific al Institutului de Lingvistică din URSS a decis atunci ad-hoc ca în zilele verii care vine să organizeze câteva expediții științifice la Poiana, o localitate europeană dintre Nistru și Prut, pentru cercetarea limbii iugrine, cea mai veche și cea mai tristă limbă siberiană.

Profesorul Mihai Ulmu le-a promis distinșilor savanți că le va sta la dispoziție cu toate cunoștințele sale.

E timp pentru toate

„Pasăre mai frumoasă ca fumul deasupra casei părintești nu s-a văzut.”

Grigore Vieru

Trenul spre Chișinău se grăbea încet.

O lună caldă, de vară, presăra cu var locurile, făcându-le să se vadă ca ziua.

Într-un compartiment vecin, cineva cânta la un acordeon. Câțiva tineri râdeau zgomotos. Deci, viața continua, ca reînnoțată, așa cum o cunoscuse odinioară.

Însoțitorul de vagon, care le perforă biletele, îl salută ca pe un vechi cunoscut:

– Acasă?

– Acasă!

– După câți ani?

– După treisprezece.

– Drum bun!

– Mulțumesc.

Mircea se uita la toate cu ochii dilatați de mirare: el nu-și putuse imagina că oameni absolut necunoscuți pot fi atât de prietenoși unul cu celălalt.

Ulmu își aminti că mai făcu acest drum. Încercă să recunoască sate, orașele, ziduri verzi de arbori, râuri de argint, cerul spuzit de stele, aceeași lună gălbejită...

Dar parcă le vedea acum pentru prima dată.

Fumul de la locomotivă se întindea ca niște nori în urma trenului.

În compartiment doi țărani discutau despre recolta din acest an, despre ploile care întârziu, vorbele lor reducându-se, până la urmă, la o singură dorință:

– De-am avea cu toții ce mânca, ce ara, ce cânta, în ce crede!

Își dădu seama că lipsi prea mult dintre oameni: viața îi fu pustiită ca lanurile iarna și acum încerca să se pătrundă de griji care nu-i aparțineau, dar care erau și atât de ale lui.

„N-am fost cu mine însumi atâta timp. Am lipsit parcă o veșnicie din amintirile mele.”

Apoi, un bărbat între două vârste, care călătorea în același compartiment, începu și dânsul să povestească:

– Am un consătean. Merg pe stradă. Merge și el. Mă opresc la fântână. Se oprește și el. Deschid poarta cârciumii. Intră ca un câine după mine. Dacă-i torn, bea. Dacă nu, mă așteaptă. Ies. Iese și el. Ca o umbră fidelă. Cunosc ce vrea: să-l ascult. După asta știu că mă va lăsa în pace. Numai că, imediat, va trebui să caut eu pe cineva, pe altcineva, căruia să-i pot transmite povara cuvintelor. Și pe care să-l însoțesc la fel, până i se va face lehamite de mine și mă va asculta. Ca acela să găsească, la rându-i, alt confident. Aceasta e traiectoria păcatului, care nici măcar nu e al tău, dar care-ți aparține în măsura în care-l cunoști. Consăteanul meu? E un om fără vină. Cele pe care vrea să le transmită sunt păcatele altcuiva. Ale unei persoane care nu putuse să moară până nu s-a făcut ascultată de cineva. Aceasta își denunțase frații și surorile, și părinții, ca să scape ea și pentru ca cel care-i ținuse pistolul la tâmplă să nu apese pe trăgaci. Consăteanului i s-a făcut milă și, văzându-l cum se căznește să-și dea sufletul și nu poate, a preluat greutatea mărturisirii asupra sa. Acum se chinuie el. Iar eu?! Mie îmi ajung păcatele mele, de ce să mă mai încarc și cu ale altora, Doamne iartă-mă!

Nu pune întrebări care n-au răspuns.

Nu da sfaturi când nu ți se cer.

Gândește cu sufletul, simte cu creierul.

Chiar când cuvintele se împing unele în altele, fă-le să mai aștepte.

Era experiența căpătată în lagărul de la Zarianka, de care mai ținea cont.

Le povesti și el condrumetilor niște amintiri din cărțile altora, se reținu însă să le povestească și secvențe despre infernul din care ieșise, fiind convins că nimeni nu le va crede.

Trenul ajunsese la Chișinău a doua zi către seară.

La autogară află că următorul autobuz către Poiana pornea abia a doua zi dimineața.

Și-atunci urcară în cel de Butuceni, care trecea la câțiva kilometri de Poiana.

Lume era multă în autobuz. Găsiră în el locuri doar în picioare. Mihai îl ținea cu grijă pe Mircea la pieptul său, ca pe un scut.

Pe măsură ce ieșeau din oraș, zărilor se lărgeau, înălțându-se să cuprindă lumea.

După câteva ore de mers, autobuzul îi lăsă la o răscruce de drumuri.

Odată cu ei, mai coborî și un copil de-o seamă cu Mircea, pe care-l aștepta un bărbat mustăcios cu o motocicletă. Ochii motociclistului îi zâmbiseră lui Ulmu parcă spunându-i: „Bine-ai venit!”, apoi, după ce-și așeză odrasla pe șaua din spate a vehiculului, dispăru în direcția Poienei. Până în localitate mai erau vreo cinci kilometri. Porniră pe jos. De pe acel deal se vedeau ca-n palmă mai multe sate semănate de jur împrejur, pe o rază de zeci de kilometri, o margine a Poienei ascunsă după livezile din vale, codrii din preajmă, Răutul, văile, luncile... Norii, aici pe Dealul Mâglei, coborau până la subsuoara plopilor de pe marginea drumului.

Inima îi bătea cu putere în fața depărtărilor, gata să-i iasă din piept, iar emoțiile creșteau cu cât se apropiau mai mult de comună.

Mihai Ulmu voia ca Mircea să știe totul despre această localitate, care urma să devină și a lui, despre oamenii ei.

– Iată acolo se aflase cândva o moară de vânt de ale cărei aripi se agățau copiii satului, ca să se legene... Dincolo era un conac cu aer de biserică părăsită, cu pereți implătoșiți cu șiruri de iederă roșie, care îl făcea în fiecare toamnă ca încins de flăcări...

Mihai își dădu seama că târâse cu dânsul amintirile acelei comune așa cum își târâie ocașul lanțurile.

Acum, acestea se trezeau în el, una câte una, readucându-l la viață.

Această localitate basarabeană îi devenise nespus de dragă. Pentru că aici s-a născut Maria, aici copilărise, aici s-a jucat cu alți copii, aici străzile mai țin minte pașii ei.

Când intrară în Poiana, se înnoptă de-a binelea.

Crengile plopilor sfârâiau în cer, înfiorate de curenți.

Aceiași ploi, același vânt... Numai frunzele sunt altele.

Drumul cobora pe lângă școală și cei doi drumeți întârziați, atunci când au ajuns în dreptul ei, s-au oprit.

– Aici e liceul unde a învățat mama ta, a rostit cel mai în vârstă dintre ei.

Au stat o clipă locului, parcă neștiind ce să facă: să meargă mai departe sau să intre?!

Bărbatul l-a apucat pe copil de mână, decis să-i arate cum este o școală. O altă școală decât cea pe care o cunoscuse băiatul la Kolâma, cu vizete la uși și sârmă ghimpată la ferestre. Școala lui, cea pe care o visase de atâtea ori în anii de strădanie și de care îi era dor ca de o parte din sine însuși, rămasă aici, în clasele spațioase, între cărți și caiete...

– Vreau să vezi sala în care a învățat clasa a douăsprezecea și banca în care a stat Maria Răzeșu, mama ta.

Era o primă inițiere în lumea părinților săi, cea dinainte de nașterea sa.

Și copilul îl urmă.

Tema pentru acasă

„Memoria e ca un ghem pe care nu mi-ar ajunge nici veșnicia ca să-l depăn până la capăt. Și, dacă m-aș trece eu, copilul meu ar vorbi mai departe ceea ce n-am reușit eu să rostesc într-o viață de om. Iar dacă n-ar reuși nici el – să fiți atenți la ce îngână ierbele din cimitire!”

În școală era întuneric.

Pătrunseră pe coridoarele largi, scufundate în beznă.

Iată aici studiaseră clasa a douăsprezecea.

A deschis ușa și, dibuind, a întins mâna către întrerupător, pe care îl apăsase demult nu o singură dată. Se afla la locul lui vechi.

L-a atins și...

...în încăperea s-a făcut lumină.

Cu inima bătându-i cu putere în piept, ca un copil surprins asupra faptei – în loc de o sală goală, profesorul Ulmu descoperi, brusc, incredibil, o clasă plină cu elevi, care stăteau fiecare în banca lui, numai că erau școlari cărunți, oameni maturi, da, da, sunt ei, îi recunoaște... Albac, Radu, Gusti... elevii lui de acum treisprezece ani... care l-au așteptat... să-l fi așteptat ei, fiecare în banca lui... tocmai atâta vreme pentru ca profesorul lor să se întoarcă și să continue lecția... lecția întreruptă?!

Arătau și dânșii la fel de uluiți, ca și cum nu s-ar fi așteptat să-l vadă.

– Bună seara, băigui Mihai Ulmu.

– Bună searra!!! rostiră ei în cor, ridicându-se zgomotos în picioare.

Era clasa lui, aceeași ochi, aceleași fețe, bărbați în toată puterea cuvântului, femei în toată firea.

Mihai Ulmu se sprijini de băiatul lui. Ca și cum s-ar fi temut să nu cadă.

Își scoase cu un gest ușor fesul lui de schior – pe el îl avuse atunci demult, în ziua când se despărțiră – și pletele, ca și altădată, i se revărsară până aproape de umeri. Doar că acum erau albe-albe, ca zăpada. Acest amănunt urma să le sugereze, în acele prime clipe ale întâlnirii, toate viscoalele sortii și toate încercările nemilostive prin care trecuse profesorul lor din ziua când se despărțiseră și despre care dânșul încă nu era pregătit să povestească.

Liviu Dragu, șeful clasei, vorbi primul:

– Știam că veți trece pe aici. Iar noi vă suntem datori...

– Cu ce-mi sunteți datori?!

– Atunci... înainte de a ieși din clasa noastră, ne-ați dat o temă pentru acasă...

– Care temă?

– „A fi om – o artă sau un destin?!”

Uitase. Dar acești oameni maturi se comportau de parcă ar mai fi fost elevi, ei voiau să fie întrebați pentru ca dascălul lor să se convingă că s-au pregătit și de astă dată de-a adevăratele de lecție.

– Și?

– Profesorii noștri ne-au scos atunci nota anuală cu o condiție: să vă răspundem când veți reveni. Credeau și ei, ca și noi, că e vorba de câteva zile. Dar n-a fost să fie chiar așa.

Profesorul Ulmu nu se așteptase ca înainte de a ajunge acasă, la biblioteca sa, la conspectele sale, să marcheze revenirea lui la Poiana printr-o lecție.

– Iată și catalogul clasei noastre. L-am păstrat. La ultima temă a rămas loc liber. Dar noi ne-am pregătit... Și am vrea să răspundem. Întrebați-ne!

– Spuneți-mi mai întâi: de unde ați știut că mă voi întoarce azi, ca să fiți cu toții aici?

– La răscrucea de la Butuceni, Bogdan Brusture v-a văzut și v-a recunoscut.

Aha, iată acesta e Bogdan Brusture. El îl salutase cu privirea, bărbatul cu mustață îmbârzoiată, care îl așezase acum câteva ore pe copilul ce coborâse cu ei din autobuz, pe locul din spate al motocicletei sale, cum de nu-l recunoscuse?

– Am fost să-mi întâmpin băiatul, care învață la o școală din Chișinău, spuse Bogdan. Cum v-am văzut, m-am grăbit să ajung cât mai curând în comună. Am trecut cu motocicleta pe la fiecare dintre colegi să-i anunț. Pe unii i-am găsit acasă, pe alții – în câmp. Am zis că, așteptându-vă cu lumina stinsă, fiecare în banca lui, vă vom face o surpriză. Bănuiam, știam că veți trece pe la școală... Că nu puteți să nu treceți prin cabinetul de literatură ...

Abia atunci observă că aproape nimic nu se schimbă în cabinetul de altădată. Portretul lui Eminescu, același, stătea la locul său, agățat deasupra tablei.

– Le-am spus colegilor, mai adăugă Bogdan Brusture, că domnul profesor Mihai Ulmu se întoarce la Poiana însoțit de un copil...

– Acesta e băiatul meu... Îl cheamă Mircea Ulmu...

– Și după o pauză, însoțită de un nod care i se opri în gât, adăugă:

– ... Răzeșu...

Făcu, cu acel băietan de mână, câțiva pași prin clasă și, când ajunse în dreptul unei bănci cu un loc liber, îi zise:

– Mircea, treci pe locul elevei Maria Răzeșu, ca să putem începe lecția.

Și, ca-n zilele când le fusese profesor, Mihai Ulmu trecu la catedră. Așternu pe tablă, parcă satisfăcându-și dorul său de ani și ani de a scrie cu creta: **Tema pentru acasă: „A fi om – o artă sau un destin?!”**

O artă? Sau un destin? Să vedem ce vor spune acești copii, deveniți oameni maturi.

– Cine vrea să răspundă?!

Ca și acum treisprezece ani, o pădure de mâini se ridică în clasă. Profesorul Ulmu surâse satisfăcut: și de astă dată lecția o însușiră cu toții. Era mândru de clasa lui!

Ca să și-i reamintească mai bine, deschise catalogul, care se striga altădată singur, și citi un prim nume:

– Maria Salcâm.

Maria Salcâm făcea odinioară valuri în apele aritmeticii, și-o aminti cum căuta și-n poeziile lui Alecsandri formule matematice...

Își îndreptă cosița brăzdată cu fire cărunte și cu un surâs de Giocondă basarabeană anunță:

– Arta de a trăi este până la urmă arta de a fi tu însuși. Cu toate ale tale: bucurii, dureri, speranțe, decepții, realizări. Am șase copii, trei fete și trei băieți. Mă trezesc dimineața înaintea tuturor și-i pregătesc de școală, de grădiniță. Le pun în față micul dejun, calc, spăl, deretic. Îmi iubesc copiii. Îmi iubesc soțul. Viața mea e banală de tot..., zâmbi ea fericită, ca o scuză. Și se așeză.

Această femeie parcă sprijinea cu privirile un stol de fluturi răniți: ființa ei emana multă bunătate și iertare.

Nu-și putea explica cum se face că o femeie devine și mai frumoasă născând mulți prunci. Acesta, probabil, e unul dintre secretele acestei vieți, una dintre tainele existenței.

– Ștefan Albac, rosti el următorul nume.

Și l-a amintit elev: era mai încet în mișcări, dar hotărât în acțiuni.

– Sunt agricultor. Am făcut anul trecut un gard în jurul cimitirului... Să aibă și morții ograda lor.

Are o voce molcomă, care predispune la calm și împăcare.

Unii oameni își trăiesc viața cu intensitate, alții mai domol: precum lampa care arde cu mukul dat în jos ca să ajungă petrolul pentru mai mult timp, se gândi Ulmu. Acest Ștefan Albac, își mai zise, lasă impresia unui om așezat, care știe ce vrea de la viață. Merită să i se pună o notă maximă pentru lecția de omenie și de cumsecădenie.

– Oana Răutu.

O femeie cu păr de foc, cu ochi ca marea și pistrui de aur semănați pe obraji. Pare cea mai bătuită de emoții.

– Sunt profesoară în școala noastră... În clasa noastră... Predau limba și literatura... Vă datorez această alegere... Pe care eu o identific cu destinul meu... Când ne-ați citit „Sara pe deal” la o lecție, am avut sentimentul că știam, că cunoșteam această poezie încă înainte de a mă fi născut... Că nu o ascultam, ci mi-o reaminteam... Eu visam pe atunci... visez și acum... să vă semăn...

Se opri, ca învinsă de un frământ interior, apoi continuă:

– Noi visam cu toții să vă semănăm...

A spus și s-a așezat.

Mihai Ulmu încercă senzația dulce a unei amnezii. Nu-și amintea de “Sara pe deal”, de acel unu septembrie, de eleva cu păr de foc Oana Răutu. Nu așteptase de la ea, de la ei, aceste mărturisiri care-l stânjeneau.

– Iuliu Neagu.

Îl chema Iuliu, dar – cum avea de mic un nas acvilin, priviri piezișe – i s-a zis Uliu. Adică – neam de pasăre.

– Sunt pădurar. Am umplut pădurea cu cerbi și mistreți. Am sădit prin codrii noștri mai mulți pomi fructiferi pentru copiii din Poiana. Nu numai fiarele pădurii, ci și arborii mă cunosc.

Ochii lui erau verzi și triști ca frunzele pădurii. Semăna cu un călugăr care umblă pe pământ să propovăduiască melancolia.

Se opri asupra altui nume:

– Ana Ionescu.

Nu-și aducea bine aminte de unii dintre ei. Pe Ana Ionescu însă și-o aminti clar: avea întotdeauna la ore cuvinte gata pregătite. Era una dintre acele ființe convinse că doar spunând tot ce crede, tot ce simte, se putea face înțeleasă. Avea un caracter pe care-l învățase din cărți, dar și din cele trăite chiar de ea.

– ...În acel an veneau zilnic la noi niște soldați. Le plăcea să mă scoată din casă și să-mi spună bancuri. După ce mă săturam de râs, mă dădeam în dosul casei și plângeam pe săturate. Apoi într-o zi când n-am mai râs, când n-am mai putut râde, m-au arestat. M-au deportat la Krasnoiarsk, dar, ca să nu-mi fie urât, i-au trimis să mă însoțească și pe părinții mei cu un bunic paralizat, pe care l-am purtat prin toată tundra cu patul pe umeri. Acolo nopțile erau mai lungi decât zilele, și zilele mai lungi decât nopțile. Dar am trecut și peste ele. Recent ni s-a permis să ne întoarcem acasă...

Vorbea, ca și cum și-ar fi ținut inima pe palmă.

Viața a schimbat-o atât de mult, dar și ea, Ulmu era sigur de asta, a schimbat, pe cât a putut, viața, pe a sa și pe-a altora, de când nu se văzuseră.

Zări licărind în ochii ei firimiturile unui vis și profesorul Ulmu o compară cu un gladiator al dreptății, care se bătuse de unul singur cu toate armatele lumii și a ieșit învingător.

Mihai Ulmu plecă privirile în catalog și citi:

– Radu Costin.

– Am fluierat și eu niște ani în ghindă. Am stat ascuns într-o colibă din pădure, cât au ținut surghiunurile. Ca să mă conving acolo că singurătatea e de origine divină. Pentru că și Dumnezeu e singur. Când am înțeles că fiarele pădurii, arborii, plantele au și ele cunoștință de Cel de Sus, când am văzut cu ochii mei că până și lupul, până și căprioara, până și vaca își fac semnul crucii cu laba sau cu copita pe locul unde se culcă, și când am aflat că savanții din Chișinău au dovedit cu argumente de netăgăduit că Dumnezeu nu există, criminalii și ticăloșii bucurându-se cel mai mult de această descoperire, pentru că ei deveneau astfel victorioși și după moarte, am plecat în lume să-l caut. M-am închis mai întâi în pustietățile mănăstirii Zloți din mijlocul codrilor, apoi m-am înscris la Facultatea de Teologie de la Zagorsk...

Abia atunci Ulmu observă că Radu e înveșmântat în rasă.

– Acum sunt preot la biserica din Poiana... În ziua când au venit niște activiști din centrul raional cu indicație să închidă biserica și s-o transforme în cazinou, m-am legat cu un lanț de cupolă și am stat atârnat așa, ca Simion Stâlplnicul, până am fost asigurat că nu-i va fi întreruptă activitatea... M-am rugat mereu pentru pacea și bucuria tuturor. N-am cerut pentru mine niciodată nimic de la Domnul. Și, poate de aceea, El mi-a dat totul...

Cât le-a fost dat acestor oameni să înfrunte ca să nu se lepede de ei înșiși! E cea mai de seamă lecție pe care au însușit-o, într-un timp trăit de ei în paralel cu cel al profesorului lor.

Părintele, parcă jenat de propriile cuvinte lumești, se așeză rușinat, făcându-și loc cu greu în banca sa.

– Alecu Stan.

În clasă se lăsă o tăcere de piatră.

Apoi Ulmu auzi mai multe voci:

– A fost la război.

– A murit de răni acasă.

– Chiar zâmbea.

Războiul îi cosește și pe buni și pe răi... A trecut cu tăvălugul peste destinele lor, chiar dacă s-ar părea că tunurile, tancurile și mitralierele seceraseră în altă parte.

– Copiii lui sunt elevii cei mai buni din școală...

Și-a zis: copacii se rup, dar rădăcinile lor rămân în acest pământ, din ele vor crește alți copaci.

– Liviu Dragu.

E șeful clasei.

Acesta a început să povestească.

– Eu n-am fost la război. Dar sunt plin de cicatrice. Când plouă, dar și pe vreme senină, fulgerele se scurg în țărână prin mine. Și vorbirea mea le atrage. Când intru într-un hățiş, mersul meu trezește toți șerpii. Și se iau din urma mea. Îmi place să mă bat pentru dreptate, pentru adevăr. Am salvat un pilot englez care s-a parașutat în pădurea noastră în '44. Pe urmă, pentru că i-am scris o scrisoare, care avea o singură frază: „Happy New Year”, am fost învinuit că am divulgat secrete de stat unui cetățean străin și am fost arestat. A venit să mă rețină o unitate de pușcași marini, au tăbărât toți asupra mea, eram ca un urs încăierat de albine, dar n-au reușit să mă lege. M-am lăsat cetluit cu funii, abia după ce au scos-o pe Dumitra din casă cu mitraliera lipită de tâmplă. Mi-au dat, generoși, douăzeci și cinci de ani de închisoare, parte din care i-am făcut la Vorkuta, lângă Polul Nord. M-am întors ieri în Poiana...

Liviu Dragu avea cicatrice pe mâini și pe față, dar cele de pe față zâmbeau toate ca una.

Mihai Ulmu s-a apropiat de banca în care stătea și l-a îmbrățișat în tăcere.

În timp ce se întorcea la locul său de la catedră, a auzit din urmă vocea lui Liviu:

– Dumitra Gusti.

De lângă acesta se ridică o femeie cu priviri drepte, frunte înaltă și umeri subțiri.

– Sunt soția lui Liviu Dragu...

Liviu o întrerupse:

– Voi povesti eu în locul ei. E o fire modestă și s-ar putea să nu vorbească despre unele lucruri pe care ar trebui să le cunoască toată lumea. Ne-am căsătorit imediat după balul de absolvire. Când acei soldați m-au scos pe sus din casă, îmi rămăsese cămașa, pe care n-am mai reușit s-o îmbrac, pe speteaza scaunului. Soția, Dumitra, mi-a spălat-o și a călcat-o în fiecare săptămână, așezând-o la locul ei de pe spetează, și așa timp de mai bine de zece ani, ca și cum mă aflam undeva prin grădină sau ca și cum ieșisem să joc o partidă de dame cu prietenii... Când m-am întors, am găsit-o la locul unde o lăsasem...Am îmbrăcat-o special pentru întâlnirea cu dumneavoastră..

Dumitra hotărî să-l completeze.

– Avem împreună un băiat mare... Țin la ei ca la viața mea... Sunt fericită, a spus și, ținându-se de mână, cei doi foști colegi de clasă și de bancă s-au așezat.

Dumitra Gusti, acum Dragu, era luminată de o frumusețe interioară, ca a unei icoane străjuite de o candelă.

„Sămânța n-a căzut pe loc pietros, se gândi profesorul lor. Și din ea va răsări altă sămânță. Și oamenii nu vor muri niciodată atâta timp cât se vor mai naște oameni...”.

– Petru Diac.

„Bufonul clasei.” Mai păstrează oare umorul de altădată?!

– Sunt viticultor. Îmi place să vorbesc în vrană când butoaiile sunt pline.

Atât?! Da! Scurt, clar și cuprinzător. Bancul însoțitor?! Probabil l-a lăsat pentru altădată.

– Bogdan Brusture.

Altădată, venea la lecții din câmp și pleca de la lecții în câmp.

– Sunt lemnar. Fac în sat case, butii, sicrie... De multe ori m-am întrebat: „Cine sunt eu?!” Și am găsit răspunsul muncind.

Cuvintele lui zgârcite sunt ale unui om care știe multe și spune puține.

Și...

Șirul numelor din catalog lunecă nemilos către subsolul paginii.

Se simți ca un condamnat la moarte căruia înainte de execuție i se dă să bea un pahar de vodcă, pentru ca să nu mai simtă durerea.

Citi ca fără de sine:

– Maria Răzeșu.

În clasă se lăsă o liniște de piatră. Vocea profesorului Ulmu ca și cum se umplu cu lacrimi. Dar dintr-odată auzi o voce subțire: era glasul de clopoțel al lui Mircea:

– Maria Răzeșu e mama mea... Știu că ea m-a iubit mult... Știu că ea v-a iubit mult...

Mircea zăbovi în picioare, iar Mihai o vedea fremătând pe Maria Răzeșu. Ochii lui Ulmu îi mai avea reținută pe retină imaginea, degetele lui își mai aminteau de căldura făpturii, nările mai păstrau mireasma trupului ei, ca mirosul de tămâie care se reține după o slujbă în biserică sau ca mirosul de pucioasă care rămâne după o explozie într-o carieră.

Ea a fost cea care l-a făcut să cunoască dragostea, frumusețea, bunătatea, sacrificiul în adevăratele lor dimensiuni, din toate acestea alcătuindu-se măreția și fascinația ființării omenești.

Aici Mihai Ulmu își învinse emoția și găsi de cuviință să-i întrebe:

– Să vă povestesc despre mine?!

– Noi știm totul.

Răspunsul îl uimi, dar îi conveni cel mai mult, fiindcă, probabil, nici n-ar fi putut să le vorbească, cel puțin deocamdată.

– Atunci să ne continuăm lecția.

Rosti numele altor foști elevi, deveniți între timp oameni adevărați: susținură cu toții examenul, trecând cu bine testul la care îi supuse între timp soarta.

Ei vorbeau și el continua să-i urmărească în tăcere, cu o mirare nesfârșită, ca o bucurie abia stăpânită.

„Am cheltuit în acești ani atâta energie, ca să mut pietrele dintr-un loc în altul, ca să car pământ dintr-o parte în cealaltă, ca să dobor arbori, să sap șanțuri, să tai cărbune, cât i-ar trebui unui conducător de oști pentru a cuceri un continent, se gândi profesorul Ulmu. Dar viața merită să fie trăită.”

Trebuie s-o ia, împreună cu foștii lui elevi, de la capăt. Și să recupereze timpul pierdut, sau – mai exact – timpul care li s-a răpît, anii cei mai frumoși ai vieții lor.

Mircea, dar și acești copii de ieri, care au deja elevi în această școală, îi dau sentimentul că începuseră acum împreună o zidire, care, iată-o, se construiește singură chiar sub ochii lor.

Erau aceiași, nici mai buni, nici mai răi. Dar în același timp, erau alții. Atât de asemănători și atât de diferiți. Niciunul dintre ei însă nu rămăsese corigent la școala vieții.

Au prezentat exact așa cum își dorise el tema pentru acasă, aceasta reușind să-i lege prin fire nevăzute, din clipa când le-a fost anunțată și, era convins, până în ultima zi a fiecăruia dintre ei.

Nimic nu era improvizat, ei nu făceau decât să-și amintească și să viseze.

Amințirile lui se amestecau cu ale acestor copii maturi, cum îi credea, la care se adăugau, involuntar, alte amintiri, ale unor colegi de detenție care deveniseră de mult țărână.

Parcă se afla în posesia unei casete cu fulgere, pe care s-ar fi temut vreodată să o deschidă.

O va face, poate, numai pentru Mircea, atunci când acesta va mai crește.

Lui îi va vorbi despre destinul său și cele ale acestor elevi, cuprinse între o lecție în care fusese anunțată tema pentru acasă și o alta – la care fiecare dintre ei a venit cu răspunsul pregătit; ca și dânsul, la rândul-i, să povestească copiilor săi: pentru ca să se știe, pentru ca să nu se uite.

Era trecut de miezul nopții, dincolo și dincoace de Răut cocoșii cântară a treia oară, dar acești oameni nu se grăbeau să se despartă, ei aveau încă atâtea să-și vorbească.

În toată localitatea nu mai ardea de mult nicio luminiță. Apoi și-n satele din jur se topiră ultimele licăriri. Una câte una se stinseră luminițele din acea parte a lumii, din acea țară, de pe acel continent, de pe acea planetă și de la Dumnezeu din cer se mai vedea, ca un vârful de ac, un singur sâmbure de lumină: cel din geamurile școlii din comuna Poiana, de parcă el, unicul, rămăsese să mai ardă la acea oră în tot universul, Creatorul știind că până la acel mijloc de zi sau până la alt revărsat de zori, ori chiar pentru încă o existență, acești pământeni vor avea ce să-și spună, vor ști cum să se încurajeze, cum să se țină împreună, lucrul cel mai important fiind acela ca oamenii să rămână oameni în orice împrejurări, cu respectul pentru propria persoană, cu stîmă pentru semenii și pentru lumea pe care le-a hărăzit-o să fie a lor, ei având misiunea s-o facă, din locul în care le-a lăsat-o Dânsul, mai bună și desăvârșită, în numele minunii numite viață, pentru ca ea să dăinuie, pentru ca ea să biruie, pentru ca ea să nu dispară în vecii vecilor, precum în cer așa și pe pământ.

octombrie 2007 – martie 2008

editie on-line www.cartesiarte.ro

Aceasta carte poate fi comandata la adresa :n.dabija@yahoo.com